

**TARIMSAL EKONOMİ VE POLİTİKA GELİŞTİRME ENSTİTÜSÜ
TEPGE**

**SAMSUN İLİ BAFRA İLÇESİ SOL SAHİL KÖYLERİNDE YAPILAN ARAZİ
TOPLULAŞTIRMASINA ZORUNLU VE İSTEMLİ KATILAN ÇİFTÇİLERİN
TUTUM
VE DAVRANIŞLARININ KARŞILAŞTIRILMASI**

**Emrah İLDENİZ
Doç.Dr. Kürşat DEMİRYÜREK**

Ondokuz Mayıs Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Tarım Ekonomisi

“Yüksek Lisans Tezi” dir.

ISBN: 978-605-9175-36-4
YAYIN NO: 264

ÖNSÖZ

Dünyadaki artan nüfusa karşı insanların besin ihtiyacı da giderek artmaktadır. Bu nedenle tarımsal üretime olan ilgi de artış göstermektedir. Besin ihtiyacını karşılamak ve tarımsal üretimin ekonomik anlamda daha iyi yapılabilmesi için arazi toplulaştırmasına olan talep de artmaktadır. Bu sayede arazi toplulaştırması son yıllarda tarımsal üretimin vazgeçilmez unsurlardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Arazi toplulaştırmasının; çiftçilere zamandan, tarımsal girdilerden ve yoldan tasarruf etme, teknolojiyi uygun şekilde kullanma gibi faydaları bulunmaktadır.

Bilindiği gibi arazi toplulaştırması istemli ve zorunlu olarak yapılmaktadır. Toplulaştırma projesinde çiftçilerin bir kısmı isteğe bağlı, bir kısmı ise zorunlu olarak toplulaştırma projesine katılmıştır. Çiftçilerin 2/3'ünün projeyi istemesi ve bunların sahip oldukları toplam alanın yarısından fazlasını kapsıyorsa isteğe bağlı olarak yapılabilir. Ancak bu oranlar sağlanamazsa, devlet kamu yararı gözettiği bu çiftçilerin arazilerinde zorunlu olarak toplulaştırma yapılabilir. Çiftçilerin projeye katılım durumları projenin önceliği ve projenin başarısı açısından önemlidir.

Araştırmanın yapıldığı Bafra Ovası ülkenin en önemli tarımsal üretim alanlarından biridir. Bafra Ovası Sol Sahil Toplulaştırma Projesi kapsamında yapılan bu araştırma, toplulaştırılması bitirilen ve birbirine yakın olan ve tarımsal açıdan farklılık göstermeyen 3 köyde yapılmıştır. Projeye zorunlu olarak katılan çiftçiler Çetinkaya'da, istemli olarak katılanlar ise Yörgüç ve Dedeli köylerinde yaşamaktadırlar. Yapılan bu yüksek lisans tezi, projeye istemli ve zorunlu olarak katılan çiftçilerin arazi toplulaştırılmasına karşı gösterdikleri tutum ve davranışları iyi bir şekilde incelediğinden ve proje kapsamında çiftçilerin arazi toplulaştırmasına katılım durumlarını etkileyen faktörleri belirlediğinden, ayrıca toplulaştırma kapsamında çiftçilerin yaşadıkları sorunlara çözüm önerileri getirdiğinden, yapılmakta olan ve ileride yapılacak olan arazi toplulaştırması çalışmalarında projeyi yapacak olan kurum ve kuruluşlara ışık tutabilecektir.

Emrah İLDENİZ

ÖZET

Bu araştırma, Samsun İli'nin Bafra İlçesi'ndeki Sol Sahil Köylerinde yapılan arazi toplulaştırması projesine zorunlu ve istemli olarak katılan çiftçilerin, hem proje öncesinde hem de proje sonrasında arazi toplulaştırmasına olan tutum ve davranışlarını karşılaştırmak amacıyla yapılmıştır. Bu çalışmada, çiftçilerin arazi toplulaştırmasına katılım durumlarını etkileyen faktörler ve projeden memnuniyet durumları belirlenmiştir. Araştırmanın ana materyalini köylerde yapılan anket çalışmaları sonucu elde edilen veriler oluşturmaktadır. Araştırmanın diğer materyalini; bölge ile ilgili istatistikî bilgiler, konuyla ilgili daha önce hazırlanmış tez çalışmaları, derlemeler, makaleler ve çalışmalarda yer alan veriler oluşturmaktadır. Anket çalışması; gayeli olarak projeye istemli olarak katılan çiftçilerin bulunduğu Dedeli Köyü'nde projeye katılan, 520 kişiden 39'u ile Yörgüç Köyü'nden projeye katılan 127 kişiden 11'i ile ve projeye zorunlu olarak katılan çiftçilerin bulunduğu Çetinkaya Beldesi'nde ise projeye katılan, 718 kişiden 50 kişiyle görüşülerek yapılmıştır.

Proje öncesinde çiftçilerin parsel sayısı, arazi büyüklüğü, brüt gelirleri ve bilgilendirme toplantısına katılım durumu ile çiftçilerin arazi toplulaştırmasına istemli olarak katılma durumu arasında pozitif yönlü ilişki olduğu belirlenmiştir. Ayrıca, ikinci meslek sahibi olma durumu, Tarım Kredi Kooperatifi'ne üyelik durumu ve yeni parsellerin tekrar parçalanma düşüncesi gibi faktörler ile arazi toplulaştırmasına istemli olarak katılma durumu arasında negatif yönlü ilişki bulunmaktadır.

Arazi toplulaştırmasına istemli olarak katılan çiftçiler arazi toplulaştırmasına zorunlu olarak katılan çiftçilere göre projeye daha olumlu bakmaktadır ve projeden daha çok memnundurlar. Ayrıca, arazi toplulaştırmasına istemli olarak katılan çiftçiler, toplulaştırmaya zorunlu olarak katılan çiftçilere oranla arazi toplulaştırmasını diğer çiftçilere daha fazla tavsiye etmektedirler.

Bu kapsamda istemli olarak yapılacak projelere öncelik verilmeli, çiftçiler proje hakkında bilgilendirilmeli, proje öncesinde ve sonrasında çiftçilerin istekleri, dikkate alınmalıdır.

Anahtar Kelimeler: Arazi Topplulaştırması, Zorunlu Topplulaştırma, İstemli Topplulaştırma, Çiftçi, Tutum, Davranış

ABSTRACT

The aim of this research was to compare the attitudes and behaviors of farmers towards voluntary and mandatory participation before and after land consolidation in the Bafra district of Samsun province, Turkey.

It was defined the factors affecting the farmers' participation in land consolidation and their satisfaction from the consolidation project. The main data of this research were collected with purposefull sampling in the research area. Other research materials were previous research, reports and thesis conducted in the region. The surveys were conducted with 39 out of 520 farmers who voluntarily involved in consolidation projects and in Dedeli village 11 out of 127 farmers from Yörgüç village, and 50 out of 718 farmers who participated in Çetinkaya Municipality.

It was found positive correlations among voluntarily participation in land consolidation and the number of plots, land size, gross agricultural income and attitudes and awareness about consolidation before the project was implemented.

On the other hand, there were negative correlations among the farmers' voluntarily participation in land consolidation and membership status in the Agriculture Credit Cooperative and the farmers' thoughts about land re-fragmentation.

The farmers who voluntarily participated in the land consolidation had more positive attitudes towards and were more satisfied from the consolidation project than the farmers who were forced to participate in the project. In addition, the farmers who voluntarily participated in the project advised land consolidation to other farmers.

Priority should be given to voluntary participation in land consolidation projects, and farmers should be informed all stages at the projects and their requests, demands and issues should be considered and fulfilled.

Keywords: Land Consolidation, Mandatory Consolidation, Voluntary Consolidation, Farmer, Attitude, Behavior

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖNSÖZ	i
ÖZET	ii
ABSTRACT	iii
İÇİNDEKİLER	iv
TABLolar LİSTESİ	vii
ŞEKİLLER LİSTESİ	ix
KISALTMALAR	x
1.GİRİŞ	1
1.1.Çalışmanın Amacı ve Önemi.....	1
1.2.Çalışmanın Yapısı ve Bölümleri.....	2
2.ARAŞTIRMA ALANI	3
2.1.Araştırma Alanı Hakkında Genel Bilgiler.....	3
2.2.İklim Özellikleri.....	3
2.3.Araştırma Alanının Bitkisel Üretim Durumu.....	3
2.4.Araştırma Alanının Hayvansal Üretim Durumu.....	4
2.5.Proje Alanının Özellikleri.....	4
3.LİTERATÜR ÖZETİ	7
3.1.Arazi Toplulaştırması Kavramı ve Yaklaşımları.....	7
3.2.Arazi Toplulaştırmasının Aşamaları.....	8
3.3.Arazi Toplulaştırmasının Önemi ve Faydaları.....	9
3.4.Arazi Toplulaştırmasının Kapsamı.....	11
3.5.Türkiye’deki Arazi Toplulaştırmasının Yasal Durumu.....	11
3.6.Arazi Toplulaştırması İle İlgili Daha Önce Yapılan Alan Çalışmaları.....	14
4.TÜRKİYE’DE ARAZİ TOPLULAŞTIRMASI UYGULAMALARI	17
4.1.Türkiye’de Arazi Toplulaştırması Yapılacak Alanlar.....	19
4.2.Türkiye’de Arazi Toplulaştırmasının Sağladığı Kazanımlar.....	20
4.3.Türkiye Tarım Arazilerinin Sürdürülebilir Kullanımına İlişkin Olarak Güçlü ve Zayıf Yönleri, Fırsatlar ve Tehditler.....	20
4.4.Türkiye’nin Onuncu Kalkınma Planı (2018) Kapsamında Vizyon ve Hedefleri.....	21
4.4.1.Tarım Arazilerinin Sürdürülebilir Kullanımı Konusunda Onuncu Kalkınma Planı Dönemi Vizyonu.....	21
4.4.2. Tarım Arazilerinin Sürdürülebilir Kullanımı Konusunda Onuncu Kalkınma Planı Dönemi Hedefleri.....	21
4.5.Batılı Ülkelerde Arazi Toplulaştırması.....	22

5.MATERYAL VE YÖNTEM.....	24
5.1.Araştırmanın Amacı ve Önemi.....	24
5.1.1.Araştırmanın Hipotezleri.....	24
5.2.Materyal.....	25
5.3.Yöntem.....	25
5.3.1.Örnekleme Yöntemi.....	25
5.3.2.Veritoplama Yöntemi.....	25
5.3.3.Araştırmada Kullanılacak Değişkenler.....	25
6.ARAŞTIRMA BULGULARI VE TARTIŞMA.....	27
6.1.Toplulaştırma Sahalarına İlişkin Genel Bilgiler.....	27
6.2.Çiftçilerin Toplulaştırma Hakkındaki Bilgi Düzeyleri.....	28
6.3.Çiftçilerin Sosyo-Ekonomik Özellikleri.....	30
6.3.1.Cinsiyet Durumu.....	30
6.3.2.Yaş Durumu.....	30
6.3.3.Eğitim Durumu.....	31
6.3.4.Meslek Durumu.....	32
6.3.5.Çiftçilerin Örgütlenme Durumu.....	33
6.3.5.1.Tarım Kredi Kooperatiflerinden Yararlanılan Destekler.....	35
6.3.5.2.Ziraat Odalarından Yararlanılan Destekler.....	36
6.4.Çiftçilerin Tarımsal Üretim Durumu.....	36
6.4.1.Çiftçilerin Proje Öncesi Bitkisel Üretim Durumu ve Verimleri.....	36
6.4.2.Çiftçilerin Toplulaştırma Öncesi Brüt Gelirleri.....	38
6.4.3.Çiftçilerin Proje Sonrası Bitkisel Üretim Durumu ve Verimleri.....	38
6.4.4.Çiftçilerin Toplulaştırma Sonrası Brüt Gelirleri.....	41
6.4.5.Çiftçilerin Toplulaştırma Öncesi ve Sonrası Hayvan Sayısı.....	42
6.4.5.1.Çiftçilerin Toplulaştırma Öncesi Hayvan Sayısı.....	42
6.4.5.2.Çiftçilerin Toplulaştırma Sonrası Hayvan Sayısı.....	42
6.4.6.Proje Kapsamında Çiftçilerin Arazilerine Yapılan Hizmetler.....	42
6.4.7.Çiftçilerin Toplulaştırma Sonrasında Tarımsal Girdilerindeki Değişim.....	43
6.4.7.1.Çiftçilerin İş Gücündeki Değişim.....	43
6.4.7.2.Çiftçilerin Yakıt Kullanımındaki Değişim.....	44
6.4.7.3.Çiftçilerin Makine İş Gücüne Duyduğu Gereksinimdeki Değişim.....	44
6.4.7.4.Çiftçilerin Gübre Kullanımındaki Değişim.....	45
6.4.7.5.Çiftçilerin Tohum Kullanımındaki Değişim.....	45
6.4.7.6.Çiftçilerin Su Kullanımındaki Değişim.....	46
6.4.7.7.Çiftçilerin İlaç Kullanımındaki Değişim.....	46
6.5.Arazilerin Parçalılık Durumu ve Mülkiyet Durumu.....	48

6.5.1.Arazilerin Parçalılık Durumu.....	48
6.5.2.Çiftçilerin Arazilerinin Parçalanma Nedenleri.....	49
6.5.3.Çiftçilerin Mülkiyet Durumu.....	50
6.5.4.Arazi Toplulaştırmasının Gerekliliği.....	50
6.6.Proje Öncesinde Çiftçilerin Arazi Toplulaştırmasına Karşı Gösterdikleri Tutum ve Davranışlarının Karşılaştırılması.....	51
6.7.Çiftçilerin Proje Öncesinde ve Sonrasında Sergiledikleri Tutum ve Davranışların Karşılaştırılması.....	52
6.8.Logistik Regresyon Modeli İle Çiftçilerin Arazi Toplulaştırması Projesine Katılım Durumunu Etkileyen Faktörlerin Değerlendirilmesi.....	57
7.SONUÇ VE ÖNERİLER.....	62
KAYNAKLAR.....	66
EK1-ANKET FORMU.....	71

TABLolar LİSTESİ

	<u>Sayfa</u>
Tablo 2.1.Bafra İlçesi Toplam Arazi Varlığı.....	3
Tablo 2.2.Bafra İlçesi Meteorolojik Değerleri.....	3
Tablo 2.3.Bafra İlçesi'nin Tarım Alanlarına Göre Ürün Dağılımı.....	4
Tablo 3.1.Samsun İli İlçe Bazında Yeter Gelirli Arazi Büyüklükleri.....	13
Tablo 4.1.Türkiye'de Arazi Toplulaştırması Projelerinin Durumu.....	17
Tablo 4.2.Yıllara Göre Türkiye'de Arazi Toplulaştırma Çalışmaları.....	19
Tablo 4.3.Türkiye'de Toplulaştırılması Planlanan Alanlar.....	20
Tablo 4.4.Sulama Arazilerinin Toplulaştırılmasından Beklenen Kazanımlar.....	20
Tablo 4.5.Türkiye Tarım Arazilerinin Güçlü ve Zayıf Yönleri, Fırsatlar ve Tehditler.....	21
Tablo 5.1.Araştırma Değişkenleri ve Uygulanan İstatistik Testler.....	26
Tablo 6.1.Çiftçilerin Toplulaştırma Öncesi ve Sonrası Parsel Sayısı.....	27
Tablo 6.2.Çiftçilerin Toplulaştırma Öncesi ve Sonrası Arazi Büyüklüğü.....	28
Tablo 6.3.Çiftçilerin Toplulaştırma Öncesi Proje İle İlgili Bilgi Düzeyi.....	29
Tablo 6.4.Çiftçilerin Bilgi Kaynakları.....	29
Tablo 6.5.Bilgilendirme Toplantısına Katılım Durumu.....	29
Tablo 6.6.Toplulaştırma Kapsamında En çok Haberdar Olunan Konular.....	30
Tablo 6.7.Yaş Durumu Açısından Projeye Katılım Durumları Arasındaki Farklılık.....	31
Tablo 6.8.Çiftçilerin Eğitim Durumu.....	32
Tablo 6.9.Eğitim Düzeyinin Projeye Katılım Durumları Arasındaki Farklılık.....	32
Tablo 6.10.Çiftçilerin Mesleki Durumu.....	33
Tablo 6.11.Çiftçilerin Meslek Durumu Açısından Projeye Katılma Durumları Arasındaki İlişki.....	33
Tablo 6.12.TKK'ye Üye Olanların Projeye Katılım Durumuna Göre Dağılımı.....	34
Tablo 6.13.ZO'na Üye Olanların Projeye Katılım Durumuna Göre Dağılımı.....	34
Tablo 6.14.TKK'ne ve ZO'na Üyelik Süreleri.....	34
Tablo 6.15.TKK ve ZO'na Üye Olmama Nedenleri.....	35
Tablo 6.16.TKK Desteklerinden Yararlanma Durumu.....	35
Tablo 6.17.ZO Desteklerinden Yararlanma Durumu.....	36
Tablo 6.18.Çiftçilerin Toplulaştırma Öncesi Bitkisel Üretim Alanları.....	37
Tablo 6.19. Çiftçilerin Toplulaştırma Öncesi Ürünlerinin Verimleri.....	37
Tablo 6.20.Çiftçilerin Toplulaştırma Öncesi Brüt Gelirleri.....	38
Tablo 6.21. Çiftçilerin Toplulaştırma Sonrası Bitkisel Üretim Alanları.....	39
Tablo 6.22. Çiftçilerin Toplulaştırma Sonrası Ürünlerinin Verimleri.....	39
Tablo 6.23. Çiftçilerin Toplulaştırma Sonrası Brüt Gelirleri.....	41
Tablo 6.24.Çiftçilerin Toplulaştırma Öncesi Hayvan Sayısı.....	42

Tablo 6.25.Çiftçilerin Toplulaştırma Sonrası Hayvan Sayısı.....	42
Tablo 6.26.Proje Kapsamında Çiftçilerin Arazilerine Yapılan Hizmetler.....	43
Tablo 6.27.Çiftçilerin İş Gücündeki Değişimi.....	43
Tablo 6.28.Çiftçilerin Yakıt Kullanımındaki Değişimi.....	44
Tablo 6.29.Çiftçilerin Makine İş Gücüne Duydukları Gereksinimdeki Değişim.....	45
Tablo 6.30.Çiftçilerin Gübre Kullanımındaki Değişim.....	45
Tablo 6.31.Çiftçilerin Tohum Kullanımındaki Değişim.....	45
Tablo 6.32.Çiftçilerin Su Kullanımındaki Değişim.....	46
Tablo 6.33.Çiftçilerin İlaç Kullanımındaki Değişim.....	47
Tablo 6.34.Çiftçilerin Arazilerinin Parçalılık Durumu.....	48
Tablo 6.35.Çiftçilerin Arazilerinin Parçalanma Nedenleri.....	49
Tablo 6.36.Çiftçilerin Mülkiyet Durumu.....	50
Tablo 6.37.Arazi Toplulaştırmasının Gerekliliği.....	50
Tablo 6.38.Çiftçilerin Proje Öncesinde Arazi Toplulaştırmasına Karşı Sergiledikleri Tutumların Karşılaştırılması.....	51
Tablo 6.39.Çiftçilerin Arazi Toplulaştırmasına Karşı Çıkma Nedenleri.....	51
Tablo 6.40.Projeye Katılan Çiftçilerin İkna Edilme Yolları.....	52
Tablo 6.41.Projeye Yapılmasına Karar verme Durumu.....	52
Tablo 6.42.Çiftçilerin Proje Öncesinde ve Sonrasında Sergiledikleri Tutumlarının Karşılaştırılması.....	53
Tablo 6.43.Olumlu Düşünen Üreticilerin Sonradan Tutum Değiştirme Nedenleri.....	53
Tablo 6.44.Yeni Arazilerin Yerleri Hakkında Çiftçilerin Düşünceleri.....	54
Tablo 6.45.Arazi Değerinin Artması Hakkında Çiftçilerin Yaklaşımları.....	54
Tablo 6.46.Projenin Faydası Hakkında Çiftçilerin Yaklaşımları.....	55
Tablo 6.47.Yeni Arazilerin Tekrar Parçalanması Konusunda Çiftçilerin Düşünceleri.....	55
Tablo 6.48.Toplulaştırma Sonrası Yaşanan Sorunlar.....	55
Tablo 6.49.Çiftçilerin Projeden Memnun Olma Durumları.....	56
Tablo 6.50.Projeye Katılan Çiftçilerin Arazi Toplulaştırmasını Diğer Çiftçilere Tavsiye Etme Durumu.....	56
Tablo 6.51.Bağımlı Değişken İçin Sınıflandırma Sonuçları.....	59
Tablo 6.52.Amaçlanan Modelin Özeti.....	59
Tablo 6.53.Hosmer ve Lemoshow Testi.....	60
Tablo 6.54.Amaçlanan Model Değişkenlerinin Katsayı Tahminleri.....	60

ŞEKİL LİSTESİ

	<u>Sayfa</u>
Şekil 2.1.Bafra Katılımcı Arazi Topplulaştırma Projesi.....	5
Şekil 2.2.Bafra Zorunlu Aarazi Topplulaştırması Projesi.....	6
Şekil 4.1.Türkiye’de Arazi Topplulaştırmasının Potansiyel Alanları ve Konumsal Dağılımı.....	19

KISALTMALAR

AB:Avrupa Birliği

AT:Arazi Toplulaştırması

Da:Dekar

DPT:Devlet Planlama Teşkilatı

DSİ:Devlet Su İşleri

FAO: Food and Agriculture Organization of the United Nations

GAP:Güneydoğu Anadolu Projesi

GTH:Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı

GÜFBED:Gümüşhane Üniversitesi Fen Bilimleri Dergisi

GZFT:Güçlü ve Zayıf Yönler, Fırsatlar ve Tehditler

Ha:Hektar

Kg:Kilogram

KHGM:Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğu

KOP:Konya Ovası Projesi

SAFER:Sociétés d'Aménagement Foncier et d'Etablissement Rural

STKH:Standart Topografik Kadastral Haritalar

TKK:Tarım Kredi Kooperatifi

TRGM:Tarım Reformu Genel Müdürlüğu

TOPRAKSU:Toprak-Su Genel Müdürlüğu

TMMOB:Türkiye Mühendisler ve Mimarlar Odası Birliği

ZO:Ziraat Odası

1.GİRİŞ

1.1. Çalışmanın Amacı ve Önemi

Hızla artan nüfus ve bu nüfusun beslenme sorunları, günümüzde tarımsal alanda yaşanan en önemli problemlerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Besin ihtiyacımızın genellikle büyük çoğunluğunu karşıladığımız tarım arazileri, işletme bütünü içerisinde çeşitli nedenlerle parçalanarak küçülmekte ve bu küçülme, tarım arazilerindeki faaliyetlerin teknik ve ekonomik kullanımlardan uzaklaşmasına, ayrıca küçülen parsellerdeki hatalı ve yanlış kullanımlarla da arazi ve toprakların özelliklerinin, şeklinin bozulmasına ve yok olmasına yol açmaktadır. Bilindiği gibi günümüzde tarım alanlarının artırılması mümkün olmadığından artan nüfusun gıda talebini karşılayabilmek için var olan kaynakların daha ekonomik bir şekilde kullanılması gerektiği unutulmamalıdır. Bu nedenle birim alandan alınan verimin, elde edilen gelirin artırılması, masrafların azaltılması ve tarımsal girdilerinde uygun bir şekilde kullanılması tarımsal faaliyetle uğraşanlar açısından önem taşımaktadır.

Verimdeki artış, yeni teknoloji ve tarımsal uygulamaların doğru bir şekilde uygulanması ve gübre, ilaç vb. tarımsal girdilerin uygun bir şekilde kullanılmasıyla, gelirdeki artış ise; üretim maliyetlerinin düşürülmesi ve ticari değeri yüksek ürünlerin yetiştirilmesiyle mümkün olabilmektedir.

Bu kapsamda arazi toplulaştırması büyük rol oynamaktadır. Bu açıdan arazi toplulaştırması sayesinde çiftçiler arazilerinin biraraya gelmesiyle yetiştirebilecekleri ürün konusunda esnek davranıp, daha fazla gelir elde edebilecekleri ürünler yetiştirebilmektedirler.

Arazi toplulaştırmasının sosyal, ekonomik, teknik vb. yönden birçok alanda faydası olmasına rağmen bu alanda yeterli çalışma bulunmamaktadır. Bunun en önemli nedeni arazi toplulaştırması çalışmalarının uzun zaman almasıdır. Arazi toplulaştırma çalışmalarının uzun sürmesinin önemli nedenlerinden biri toplulaştırmanın kanal sistemiyle yapılmasıdır. Kanal sistemi; ekonomik açıdan çok maliyetli, teknik açıdan ise yorucu bir sistemdir. Bu yüzden toplulaştırmayı yapacak kuruluşların yeni tekniklerle örneğin; basınçlı sulama sisemleri vb. tekniklerle bu toplulaştırma çalışmalarını yapmaları gerekmektedir. Ayrıca arazi toplulaştırması çalışmalarının uzun zaman almasının diğer bir nedeni ise, çiftçilerin toplulaştırma projelerine katılım durumları ve katılım durumlarını etkileyen faktörlerin yeterince belirlenmemesidir. Ayrıca çiftçiler ve projeyi yapan kuruluşlar arasında ortaya çıkan sorunlardan kaynaklanan zaman kayıplarının olmasıdır. Yaşınlan zaman kayıplarının önlenmesi için de çiftçilerin projeye katılım durumlarını etkileyen faktörlerle çiftçilerin proje öncesi ve sonrasında arazi toplulaştırmasına olan tutum ve davranışlarının belirlenmesi gerekmektedir.

Bu çalışmanın temel amacı, Samsun İli'nin Bafra İlçesi'ndeki Sol Sahil köylerinde yapılan arazi toplulaştırması projesine zorunlu ve istemli olarak katılan çiftçilerin, hem proje öncesinde hem de proje sonrasında arazi toplulaştırmasına olan tutum ve davranışlarını karşılaştırmak ve çiftçilerin arazi toplulaştırmasına katılım durumlarını etkileyen faktörleri belirlemektir.

Bu kapsamda; çiftçilerin projeye katılım durumları ve katılım durumlarını etkileyen faktörlerin belirlenmesi ileride yapılacak projelerin nasıl yapılacağına ışık tutması açısından önemlidir.

Daha önce yapılan çalışmalarda, çiftçilerin projeye katılım durumları zorunlu ve istemli olarak değerlendirilmediğinden yapılan bu çalışma önem taşımaktadır.

Ayrıca bu çalışma çiftçilerin toplulaştırma projesine katılım durumlarını etkileyen faktörlerin logistik regresyon ile belirlendiği ilk çalışma olduğundan kullanılan metot açısından da diğer çalışmalardan farklılık göstermektedir.

Çiftçilerin arazi toplulaştırmasına katılım durumunu etkileyen faktörlerin belirlendiği bu çalışma, ileride benzer projeleri yapacak kuruluşlara ışık tutabilecektir.

1.2. Çalışmanın Yapısı ve Bölümleri

Giriş bölümünde çalışmanın amacı, kapsamı, metodolojisi, tezin önemi ve bölümlerine vurgu yapılmıştır. Çalışma bu bölümde dahil olmak üzere 7 bölümden oluşmaktadır.

İkinci bölümde araştırma alanının coğrafik özellikleri, iklim özellikleri ve tarımsal yapısı anlatılmıştır.

Kavramsal çerçeve ve literatür taramasının ele alındığı üçüncü bölüm, arazi toplulaştırmasının tanımı, önemi, faydaları, arazi toplulaştırmasının kapsamı, Türkiye’de arazi toplulaştırmasının yasal durumu, arazi toplulaştırmasıyla ilgili yaklaşımlar ve daha önce yapılan çalışmalardan oluşmaktadır.

Dördüncü bölümde, arazi toplulaştırmasının Türkiye’deki uygulamalarına, Türkiye’de arazi toplulaştırması çalışmalarının sağladığı kazanımlara, Türkiye Tarım Arazilerinin Sürdürülebilir Kullanımı’na ilişkin olarak güçlü ve zayıf yönlerine ve fırsat ve tehditlerine ve Tarım Arazilerinin Sürdürülebilir Kullanımı konusunda Onuncu Kalkınma Planı Dönemi Vizyonu ve Hedeflerine ve Batılı Ülkelerdeki arazi toplulaştırması çalışmalarına yer verilmiştir.

Araştırmanın materyal ve metodunu oluşturan beşinci bölümde, araştırmanın amacına, kapsamına, araştırma sorularına, araştırma hipotezlerine, örnekleme yöntemine, veri toplama yöntemine ve araştırmada kullanılacak değişkenlere yer verilmiştir.

Altıncı bölüm araştırma bulgularından oluşmaktadır. Bu bölümde projeye zorunlu ve istemli olarak katılan çiftçilerin sosyo-ekonomik özellikleri araştırılmış, birbirleriyle karşılaştırılmıştır. Araştırma bölgesindeki projeye zorunlu ve istemli olarak katılan çiftçilerin yaş, eğitim durumu, mesleki durumu incelenmiş ve karşılaştırılmıştır. Ayrıca projeye zorunlu ve istemli olarak katılan çiftçilerin proje öncesinde ve sonrasında arazilerinin parsel sayısı, arazi büyüklüğü, bitkisel üretimleri (alan, verim ve yetiştirilen ürün), hayvansal üretimleri, bitkisel gelirleri uygun testlerle incelenmiş ve aralarında farklılık olup olmadığı belirlenmiştir. Çiftçilerin projeye karşı tutum ve davranışları incelenerek çiftçilerin projeden memnuniyet durumları karşılaştırılarak ortaya konmuştur. Ayrıca yapılan logistik regresyon sonucuyla çiftçilerin arazi toplulaştırmasına katılım durumlarını etkileyen faktörler belirlenmiştir.

Yedinci bölüm, projeye zorunlu ve istemli olarak katılan çiftçilerin projeye karşı tutum ve davranışları etkileyen faktörlerin uygun testler ile analiz edilen değerlerin karşılaştırılmasıyla elde edilen sonuçlardan oluşmaktadır. Ayrıca bu bölümde ileriye dönük yapılacak çalışmalara önerilerde bulunulmuştur.

2. ARAŞTIRMA ALANI

2.1. Araştırma Alanı Hakkında Genel Bilgiler

Arazi Toplulaştırması Projesinde yer alan köyler; Bafra ilçesi Kızılırmak nehrinin getirdiği zengin alüvyonlu toprakların oluşturduğu geniş delta üzerinde kurulmuş ve Sol Sahil Yolu üzerinde bulunan I.sınıf tarım arazileridir. Bafra ovasını oluşturan düzlük yaklaşık 40 km uzunluğunda ve yer yer 20 km derinliğinde olup; Karadeniz bölgesinin en büyük ova düzlüğüdür. Kızılırmak deltasını kaplayan Bafra Ovası, güneyde dağlarla çevrilidir. Bafra Ovası tamamen Kızılırmak tarafından oluşturulmuştur. Irmağın denize yakın kısımlarında ise birçok göl oluşmuştur. Tablo 2.1'den de görüldüğü gibi Bafra ilçesinde bulunan toplam 145,700 ha alanın en büyük kısmını %46,53 ile tarım arazisi (67,787 ha) oluşturmaktadır. Bunun yanı sıra, ilçenin toplam arazisinin %38,18'i orman ve fundalık alan, %6,31'i çayır-mera, %5,97'si kültüre elverişli olmayan arazi ve %3,01'i ise göllerden oluşur (URL-1).

Tablo 2.1. Bafra İlçesi Toplam Arazi Varlığı

ARAZİ TÜRÜ	TOPLAM ARAZİ VARLIĞI	
	Toplam arazi (ha)	Oran(%)
-Orman ve Fundalık	55,623	38,18
-Çayır-mera	9,200	6,31
-Kültüre Elverişli Olmayan Arazi	8,700	5,97
-Göller	4,390	3,01
-Tarım Arazisi	67,787	46,53
TOPLAM	145,700	100,00

Kaynak: URL-1

2.2. İklim Özellikleri

İlçe tipik Karadeniz iklimine sahiptir. Yazları serin, kışlar ılık ve yağışlıdır. Tablo 2.2'ye göre yıllar ortalamasına göre, ilçede en yüksek sıcaklık 38,4°C, en düşük sıcaklık -6,8°C ve ortalama sıcaklık ise 13,9°C'dir. İlçede en soğuk aylar Ocak ve Şubat olup en sıcak ay ise Ağustos'tur. Bafra İlçesine hâkim rüzgârlar havanın rutubetini azaltır. 1996-2005 yılları arasında, yıllık nispi nem ortalaması %76'dır. Yıllık yağış 750-1.000 mm dolayındadır. İlçede kar yağışı az olur ve uzun sürmez. Sahil kesiminde pek kar kalmaz. İç bölgelere gidildikçe kar kalınlığı artar. Yıllar ortalaması olarak; açık gün sayısı 75,4 gün, donlu gün sayısı 14,2 gün, bulutlu gün sayısı 191,5 gün, kapalı gün sayısı ise 98,4 gün olarak tespit edilmiştir (URL-1).

Tablo 2.2. Bafra İlçesi Meteorolojik Değerleri (1996-2005)

- Ortalama Sıcaklık(°C)	13,9
- En yüksek Sıcaklık (°C)	38,4
- En düşük Sıcaklık (°C)	-6,8
- Ortalama Nispi Nem (%)	76,0
- Ortalama Açık Gün Sayısı (Adet)	75,4
- Donlu Gün Sayısı (Adet)	14,2
- Bulutlu Gün Sayısı (Adet)	191,5
- Kapalı Gün Sayısı (Adet)	98,4

Kaynak: URL-1

2.3. Araştırma Alanının Bitkisel Üretim Durumu

Bafra Ovası'nda yetiştirilen tarım ürünleri arasından ilk sıraları buğday, mısır, tütün, şeker pancarı ve çeltik almaktadır. Samsun genelinde toplam 422,234 ton buğday üretiminin 168,100 tonu Bafra Ovası karşılamaktadır. 8,645 ha olan Samsun çeltik üretim sahasının %68'ini (5900 ha) ile Bafra Ovası oluşturmuştur. 2003 yılında Samsun tütün üretimi 15,872 ha alanda 14,556 ton olarak gerçekleşmiştir. Bunun 8,124 tonu 8,685 ha alanda Bafra Ovasında gerçekleşmiştir (URL-2).

Ayrıca 2003 yılı verilerine göre Samsun ili sebze üretim alanı 40,865 hektardır. Üretim ise 1,189,322 ton olarak gerçekleşmiştir. Bafra Ovası sebze üretim alanı 16,510 ha 472.806 ton olup, Samsun ilinin üretiminin %40'ını oluşturmaktadır. Bafra Ovası'nda meyve üretimi ise 17,466 ton olarak gerçekleştirilmiştir (URL-3).

Tablo 2.3'teki verilere göre Bafra İlçesi'nin toplam tarım alanının yaklaşık olarak %9'u boş kalmakta veya nadasa bırakılmaktadır. Yetiştirilen ürünler arasında tarla bitkileri ürünleri diğer yetiştirilen ürünlere göre daha fazla alanda yetiştirilmektedir.

Tarla bitkilerini sırasıyla yazlık bitki (%11,07), kışlık sebze üretimi (%10,30) izlemektedir.

Tablo 2.3. Bafra İlçesi'nin Tarım Alanlarına Göre Ürünlerin Dağılımı

Ürünler	Hektar	Yüzde (%)
Tarla Bitkileri	42935	63,34
Yazlık Bitki	7503	11,07
Kışlık Sebze	6980	10,30
Fındık	1500	2,21
Meyve Kaplı Alan	3200	4,72
Nada-Boş Alan	5669	8,36
Toplam Tarım Alanı	67787	100

Kaynak: GÜFBED, 2012

2.4. Araştırma Alanının Hayvansal Üretimi

Bafra İlçe Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı 2014 verilerine göre; Bafra'da sığır (33.500 adet), dana-buzağı (12,500 adet), manda (4,000 adet) olmak üzere toplam 50.000 büyük baş hayvan yetiştirilmektedir. Küçükbaş hayvancılık olarak; 25,000 adet koyun ve 2,700 adet kıl keçisi yetiştirilmektedir. Bafra'da 450,000 yumurtacı tavuk, 15,000 broiler tavuk, 6,500 hindi, 2,000 ördek, 2,000 kaz ve diğer kümes hayvanlarıyla (2,500) birlikte toplam 728,000 kanatlı hayvan yetiştirilmektedir. Ayrıca Bafra'da 43 işletme arıcılıkla uğraşmakta olup, arılık sayısı 38'dir (Bafra GTH İlçe Müdürlüğü, 2014).

2.5. Proje Alanının Özellikleri

Türkiye'nin en önemli ovalarından biri olan Bafra Ovası'nda yer alan köylerde yapılan arazi toplulaştırması çalışmaları ele alınmış ve araştırma alanının (Bafra'nın) arazi toplulaştırması projesine ihtiyacı olup olmadığı araştırılmıştır.

Kaya (2015)'nin belirttiğine göre araştırma alanındaki çiftçiler projeden önce arazilerini kendi imkanları ile Kızılırmak'tan sulamaktaydılar. Ayrıca Kaya, çiftçilerin kendi imkanı ile sulama yapması zor olduğundan, devlet bu bölgede hem kamu yararı gözettiği için, hem de çiftçilerin isteği üzerine Dünya Bankası'nın da desteği ile arazi toplulaştırması projelerinin yapılmasının gerekli görüldüğünü belirtmiştir.

Bu kapsamda çiftçilerin bir kısmı arazi toplulaştırması projesine kendi isteği ile katılırken, bir kısmı da zorunlu olarak katılmıştır.

İstemli toplulaştırma; toplulaştırma bölgesi ilan edilen yerde ya da belirli bir büyüklük ve sayıdaki arazi sahiplerinin isteği üzerine yapılan toplulaştırmaya isteğe bağlı toplulaştırma denir (Eren, 1991).

Bununla birlikte isteğe bağlı toplulaştırmada tüm ilgililerin rızasının bulunduğu anlamı çıkarılmamalıdır (Aksoy, 1984).

Toplulaştırmanın yapılacağı proje alanındaki arazinin yarısından çoğuna malik bulunan ve sayıca maliklerin üçte ikisini teşkil eden arazi sahibi çiftçilerin muvafakatı ile isteğe bağlı toplulaştırma yapılır. Ancak bu oranlar sağlanamazsa, devlet kamu yararı gözettiği bu çiftçilerin arazilerinde zorunlu olarak toplulaştırma yapabilir (Tekinay, 1988).

Zorunlu toplulaştırma; toplulaştırma yapılması uygun görülen bölgelerde, arazi maliklerinin rızasına bakılmaksızın yapılan toplulaştırmaya zorunlu toplulaştırma denir (Eren, 1991).

Bu tür toplulaştırmaya kanuni toplulaştırma da denmektedir (Aksoy, 1984). Zorunlu toplulaştırma, isteğe bağlı toplulaştırmanın güçlüklerini ortadan kaldırmak amacıyla kabul edilmiştir (Eren, 1991).

Araştırma alanında; bazı arazilerin veraset intikalinin yapılmaması, çok hisseli arazilerde diğer hissedarların projenin yapılacağı zaman köyde olmaması, köyde yaşayan ve fiilen araziye kullanan insanların oranının %51'i geçmemesinden ve 12,000 da alanda çiftçilerin kira vermeden devletin

arazisini kullanması gibi nedenlerden dolayı zorunlu toplulaştırma yapmak kaçınılmaz olmuştur (Kaya, 2015).

Bafra Ovası Sol Sahil kesiminde yer alan Bafra ilçesine bağlı 20 adet köyde yaklaşık 10.000 ha olarak belirlenen toplulaştırma projesinde yer alan köylerin bazılarının toplulaştırması bitmiş ve tescil edilmiştir. Toplulaştırma projesinde köylerin bir kısmı isteğe bağlı, bir kısmı ise zorunlu olarak toplulaştırılmıştır (Ün, 2014).

İsteğe bağlı olarak; Örencik, Yörgüç, Dedeli, Kuşçular, Adaköy, Karaburç, Kalaycılı, İkiztepe, Harız, Kelikler, Hüseyinbeyli, Şirinköy, Sahilkent köylerinde toplam 60,000 da alanda gerçekleştirilmiştir. İsteğe bağlı olarak gerçekleştirilen projede toplam alan 60,000 da olup, bu alanın 37,447 da projeye girmiştir. Projeye katılan toplam çiftçi sayısı 5,709'dır. Arazi toplulaştırması sonrasında parsel sayısında azalma olarak 3,911'den 2,664 parsel (%68.1azalış) gerilemiştir. 2005 yılında başlatılan isteğe bağlı arazi toplulaştırması projesinin fiziki gerçekleşme oranı % 97 olup, isteğe bağlı olan toplulaştırma sonucunda köylerden Örencik, Yörgüç ve Dedeli köylerinin toplulaştırması bitmiş ve tescillenmiştir (Durukan, 2014).

Şekil 2.1. Bafra Katılımcı Arazi Toplulaştırma Projesi

Kaynak: Samsun Tarım Reformu İl Müdürlüğü, 2012

Devletin kamu yararı gözeterek yapmış olduğu projede ise toplam toplulaştırma alanı 80,000 da olup, projeye giren alan 48,363 da olmaktadır. Projeye katılan toplam çiftçi sayısı 4,596'dır. Arazi toplulaştırması sonrasında parsel sayısında bir artış gözlenmekte olup, parsel sayısı 2,193'den 2,419'a yükselmiştir. 2006 yılında başlatılan bu projenin fiziki gerçekleşme oranı % 99'dur. Yapılan toplulaştırma projesinde zorunlu olarak; Çetinkaya, Yağmurca, Kaygusuz, Emenli, Fener, Altınay ve Koruluk olmak üzere toplam 8,000 ha alanda gerçekleşmiş bu alanlardan Çetinkaya Beldesi, Yağmurca, Emenli tescillenmiştir (Durukan, 2014).

Toplulaştırma sonucunda Bafra'da arazi normu 28,5 dönüm, arazi kaybı %10 olarak belirlenmiştir. Kanuna göre toplulaştırma sonucunda meydana gelen arazi kaybı %10'dan fazla ise artan kısım köyün hazine arazisinden karşılanır (Ün, 2014).

Şekil 2.2. Bafra'da Zorunlu Olarak Yapılan Arazi Toplulaştırması

Kaynak: Samsun Tarım Reformu İl Müdürlüğü, 2012

Köylerdeki tüm tarım alanları toplulaştırmaya girmemiştir. Toplulaştırma projesine giren bölüm, ovadaki düz ve çoğunluğu sulanabilir arazide yapılmıştır. Bu nedenle toplulaştırmada işletmelerin tarım alanlarında artma olmamış, işletmelerden yaklaşık %10 oranında eksilmiş, eksilen kısımlar sulama tesisleri ve yola gitmiştir. Projeye giren köylerden bazıları kendi isteği üzere muvafakat bilgilerini vermiş, bazıları ise zorunlu olarak alınmıştır (Ün, 2014).

3. LİTERATÜR ÖZETİ

3.1. Arazi Toplulaştırması Kavramı ve Yaklaşımlar

Polat ve Elkit (2009), arazi toplulaştırmasını dar anlamıyla; aynı şahsa veya çiftçi ailesine ait arazinin, çeşitli nedenlerle, ekonomik üretime olanak vermeyecek biçimde veya toprak koruma ve tarımsal önlemlerinin alınmasını güçleştirecek derecede; parçalanmış, dağılmış, şekilleri bozulmuş, küçük arazi parçalarının bir araya getirilerek birleştirilmesi, bütünleştirilmesi ve işletmelerin yeniden düzenlenmesi işlemi olarak ifade edilebileceğini belirtmişlerdir.

Çevik ve Tekinel (1987), geniş anlamda arazi toplulaştırmasını, hem tarımsal alt yapı ve hem de kırsal alt yapı hizmetlerinin gerçekleştirilmesi ile mümkün olduğunu ve bu düzenleme içerisinde; tarımsal alt yapı hizmetlerinden (sulama, drenaj, yol) imar planlarına, sosyal tesislerden sağlık tesislerine kadar bir planlama ve uygulama söz konusu olduğunu belirtmişlerdir.

Vitikainen (2004), arazi toplulaştırmasının (land consolidation), belirli geometrik formlarda parseller oluşturma olarak bilindiğini dünyanın farklı alanlarında uygulanmaya başlandığını ve bu bağlamda, arazi toplulaştırmasını parçalanmış tarım veya orman işletmelerinde kapsamlı bir düzenleme olarak tanımlamıştır.

Thomas (2004), arazi toplulaştırmasının, kırsal altyapının iyileştirilmesini, konut, çevrenin korunmasını ve tarımsal üretimde köy halkının istihdamını sağlayan, onların ekonomik ve sosyal statü kalitesini artırmak için kırsal kalkınmada etkili bir araç olarak kullanıldığını ve buna ek olarak, kırsal alanlardaki genel geçim kaynağının sürdürülebilir gelişimi için önemli bir hale geldiğini belirtmiştir.

Arslan (2014), 3083 sayılı arazi düzenlemesi kanununa göre arazi toplulaştırmasının; çeşitli nedenlerle ekonomik olarak, tarımsal faaliyetleri yapmaya olanak vermeyecek şekilde parçalanmış, dağılmış, tarım hizmetlerinin geliştirilmesi için en uygun biçimde birleştirilmesi, şekillendirilmesi ve yeniden düzenlenmesi işlemi olduğunu vurgulamıştır.

Backman ve Sonnenberg (2002), 1990 yılından sonra kırsal kalkınmadaki hızlı değişimin, arazi toplulaştırması projelerinin tamamlanma sürelerinin hızlandırılması ihtiyacını doğurduğunu, aynı zamanda proje finansmanı için toprak sahipleri ve ulusal ekonomilerin sınırlı potansiyellerinin toplulaştırma projelerini uygulama maliyetlerini düşürmek için ayrı bir baskı unsuru olduğunu vurgulamıştır.

Arazi toplulaştırması; tarımsal arazileri niteliklerine göre sınıflandırarak, bir kişiye ait, farklı alanlardaki küçük arazi grupları yerine, o arazinin toplamını karşılayacak kadar, az miktardaki parçalı arazinin (mümkün olursa tek parçanın) o kişiye verilmesidir (URL-4).

Takka (1993)'e göre arazi toplulaştırması; toprakların, üretim tekniğinin ekonomik olarak uygulanmasını, toprağın konumunu ve tarımsal sulama önlemlerinin alınmasını güçleştirecek derece parçalanmış, dağılmış ve şekilleri bozulmuş olduğu durumlarda; olanaklar ölçüsünde bunları birleştirmek ve şekillerini düzeltmek, çiftçi ailesinin yaşam düzeylerini yükseltmek için teknik, ekonomik ve sosyal yönden gerekli önlemlerin alınmasıdır.

Tarımsal üretimi arttırmak amacıyla, kişi ve işletmelere ait küçük parseller halinde birden fazla parçaya bölünmüş, değişik yerlere dağıtılmış veya elverişsiz biçimde şekillenmiş arazilerin; modern tarım işletmeciliği esaslarına göre ve ayrıca sulama hizmetlerinin getirilmesine, arazinin en uygun birleştirilmesi ve düzenlenmesi işlemine arazi toplulaştırması denmektedir (URL-8).

Akçay ve Angın (1989)'e ise, arazi toplulaştırması; kırsal alanda üretimin arttırılmasına destek vererek tarımla uğraşan insanların yaşam düzeylerini yükselten, yaşama koşullarını iyileştiren ve kırsal alanın geliştirilmesinde çok yönlü etkisi olan çalışmadır. Akçay ve Angın ayrıca, arazi toplulaştırmasının; sadece dağınık arazilerin birleştirilmesi değil, birim alandan azami verim elde etmek, iş gücü verimliliğini arttırmak için tarımın bütün kollarında gerekli iyileştirmenin yapılmasını ve çiftçinin hayat standardını yükseltecek bütün teknik, sosyal ve kültürel tedbirlerin alınmasını amaçladığını belirtmişlerdir.

Almus (1999)'a göre işletmelerin sahip olduğu arazi büyüklüklerinin yetersiz olması, işletmelerde ulaşım ve taşıma kayıplarını, dolayısıyla maliyeti arttırmaktadır. Sermaye veya işgücü sıkıntısı içerisinde bulunan tarım işletmelerinden bir bölümü arazilerin tümünü işleyemedikleri için, bir bölümünü kiracılık veya ortakçılık yoluyla işlemektedirler. Bu durumun, arazilerin kullanma yönünden parçalanmasına neden olduğunu ayrıca kentlerde oturup köydeki arazilerin bir bölümünü veya tamamını kiracı veya ortakçıya verenlerin de parçalanmada etken olduklarını belirtmiştir.

Boyraz ve Üstündağ (2008)'in yaptığı araştırmada arazi toplulaştırması, Avrupa ülkelerinde bir kırsal düzenleme ve kırsal kalkınma aracı olarak kullanılmaya başlanılmıştır. Dağınık parselleri birleştirmek amacı ile başlanan ve temel ögesi toprak düzenlemesi olan arazi toplulaştırmasının, günümüzde bütünleşik bir kırsal alan planlamasına yönelik çok yönlü kırsal gelişim aracı olduğunu vurgulamışlardır.

Buker ve diğ.(1988)'e göre ekonomisinin önemli bir bölümü tarım ve tarımsal sanayi sektörüne dayalı bir ülke olan Türkiye'de arazi toplulaştırma çalışmaları uzun bir süredir yapılmasına karşın, uygulanan proje sayısı ve alanı istenilen düzeyde değildir. Bunun en önemli nedeninin ise; ekonomik ve sosyal faktörlerin yanı sıra arazi toplulaştırma çalışmalarının çok uzun zaman alması ve kişisel becerilere bağlı olarak uygulanmasından kaynaklandığını vurgulamışlardır.

Diğer araştırmalarda belirtilen nedenlerden dolayı çiftçiler arazileriyle yeteri kadar ilgilenememekte, modern tarımsal teknolojileri uygulayabilecekleri ortam bulamamakta ve tarımsal faaliyetlerini gerçekleştirebilecek sermaye birikimi yapamamaktadırlar. Bunun sonucunda proje kapsamında belirlenen işletmelerde yer alan arazilere; yol, su, drenaj ve tesviye gibi alt yapı hizmetlerinin yapılması güçleşmekte ve maliyeti de yüksek olmaktadır.

Arazi toplulaştırma talebine ilişkin yapılacak başvurular İl Gıda, Tarım ve Hayvancılık Müdürlükleri'ne veya Tarım Reformu Genel Müdürlüğü'ne yapılabilir. 24 Temmuz 2009 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanan, 'Tarım Arazilerinin Korunması, Kullanılması ve Arazi Toplulaştırmasına İlişkin Tüzük' ile İl Özel İdareleri, belediyeler, köyler, birlikler, tarımsal amaçlı kooperatifler ve diğer kamu kurum kuruluşları özel amaçlı arazi toplulaştırması planları yapabilmektedir (URL-5).

3.2. Arazi Toplulaştırmasının Aşamaları

Arazi toplulaştırmasının aşamaları aşağıdaki gibidir.

- 1) Tüm tarlaların ve çiftçilerin mülkiyet bilgilerinin temin edilmesi,
- 2) Tapu kütüğü, kadastro paftası ve arazideki miktar ve ölçülerdeki tüm uyumsuzlukların giderilmesi,
- 3) Mevcut arazi kullanım durumunun, uygun tarım arazi sınırlarının, sabit tesislerin belirlenmesi,
- 4) Toprak karakterlerini belirten toprak haritalarının temin edilmesi veya yoksa oluşturulması,
- 5) Teknik bir ekiple arazi sahipleri ve mülki idarecilerin katılımı ile kurulan derecelendirme komisyonu ile tüm arazilerin derecelendirme haritalarının çıkarılması,

Bu aşamada komisyon tüm arazilerin toprak haritaları ve diğer kıymetlerini dikkate alarak her parsel için ayrı ayrı titiz bir puanlama yapmaktadır. Derecelendirme çalışmasında amaç parsellerin birbirlerine göre kıymet farklılıklarını puanlamak suretiyle ortaya koymaktır.

- 6) Yeni yol, sulama ve drenaj ağına uyumlu, blok planlamasının hazırlanması,
- 7) Arazi sahiplerinin toplulaştırma sonrasında tarlalarını nerede istediklerine ilişkin tercihlerin alınması. Bu işlem sırasında maliklere, eski parsellerin ve yeni blokların olduğu bir pafta gösterilerek tercihleri alınır.
- 8) Yeni parselasyon planlaması yapılır. Yeni parselasyon planlamasında; çiftçi tercihleri de dikkate alınarak;

-Tarla içi hizmet yolu, sulama, drenaj gibi kamu ortak alanları için gerekli yerler ayrılır, her parselin yol ve sulama suyuna cephe alması sağlanır.

-Sabit tesis içeren parseller eski sahiplerine verilir, tüm maliklerce önem içeren kötü konumdaki yerler aynı sahiplerine verilir.

-Büyük olan parçanın yanına diğer küçük parçalar getirilir.

-Hasım ve hısım ilişkileri gözsetilir,

-Aynı yeri almak isteyenler arasında yukarıda sayılan hususlar doğrultusunda haksızlığa uğratılmayacak şekilde planlama yapılır.

9) Yeni parselasyon planlaması ve yeni mülkiyet listeleri mahallinde asılmak suretiyle ilan edilir,

10) Yeni planlamaya ilişkin parsel sahiplerinin itirazları varsa incelenir. Yeni yapılan planlama tekrar herkesin görebileceği şekilde ilan edilir.

11) Kesinleşen yeni planlama kadastroca tescil edilerek yeni tapular oluşturulur.

12) Yeni tapular ve yeni parseller, yeni parsel sahiplerine teslim edilir(URL-4).

3.3. Arazi Toplulaştırmasının Önemi ve Faydaları

Yoğunlu (2013)'e göre artan nüfus ve beslenme ihtiyacı, daha fazla tarımsal ürün elde etme gereğini doğurmuştur. Toprak kaynaklarının sınırlı olması nedeniyle, aynı alandan daha fazla ürün elde etme imkânlarını aramamız gerekmektedir. Birim alandan sağlanan verimin artırılması; birtakım yeni buluşlar, kullanılan tohum, gübre, ilaç, sulama vb. girdilerin miktarı ve kalitesinin artırılması ve tarımsal bünye ile yakından ilgilidir. Tarımsal bünyedeki yapısal bozukluklar, verimi azaltıcı tesirlerde bulunduğu gibi, verimi artırıcı tedbirlerin alınmasını da engellemektedir. Bu nedenle tarımsal bünyenin ıslah edilmesi hususu ön plana çıkmaktadır.

Tarımsal yapıdaki tüm bozuklukları düzeltmenin başlangıcı belki de arazi toplulaştırmasından geçmektedir. Çünkü arazi toplulaştırmasına geniş anlamda bakıldığında kırsal kalkındırmayı hızlandıracak yöntemleri içerdiği görülmektedir. Bu durumda arazi toplulaştırması, tarımsal yapının ve kırsal yaşam koşullarının iyileştirilmesinde, köy yerleşim alanlarının düzenlenmesinde, tarımsal üretim ve gelirin artırılmasında, doğanın dengeli bir şekilde kullanılması ve korunması için her dönemde kırsal alanla ilgili tüm sorunlara çözüm getirecek en önemli yöntem olarak kabul edilmektedir (URL-6).

Verkoren (1964), toplulaştırmanın sağladığı az miktarda gelir artışının dahi, geliri oldukça düşük olan çiftçilerin hayat standardını yükseltmeye yetebileceğini ve tarım bölgesinde daha elverişli sosyal koşullara yol açabileceğini belirtmiştir. Ayrıca Verkoren, bu önlemlerin, üretimi artırma fonksiyonu dışında, sosyal adaleti sağlamaya yönelik ayrı bir özelliği olduğunu belirterek arazi toplulaştırmasının önemini vurgulamıştır.

Çevikbaş (1982), tarım sektörünün yapısal, gerekse de işlevsel yönden ekonominin diğer sektörleriyle bir bütün oluşturacak biçimde dengeli ve uyumlu bir şekilde geliştirilmesi, tarımın kalkınmadaki yeri üzerinde önemle durulması gerektiğini vurgulamıştır. Özellikle Türkiye gibi kalkınmakta olan ve kalkınmasının büyük bir bölümünü ekonominin temel sektörünü oluşturan tarıma borçlu olan bir ülkede tarımın etkin bir yapıya kavuşturulması gerektiğini belirtmiştir.

Boyraz ve Üstündağ (2008), toprak kaynaklarının sınırlı olması nedeniyle, aynı alandan daha fazla ürün elde etme imkânlarının aranması gerektiğini ve birim alandan sağlanan verimin artırılması; birtakım yeni buluşlar, kullanılan tohum, gübre, ilaç, sulama vb. girdilerin miktarı ve kalitesinin artırılması ve tarımsal bünye ile yakından ilgili olduğunu vurgulamışlardır.

Bu amaca yönelik olarak öncelikle tarımsal bünyenin ıslahı ve ıslah edilen yapının korunmasına yönelik çeşitli tedbirlerin alınması vazgeçilmez bir etkidir. Tarımsal bünyenin ıslahı ile alınabilecek tedbirlerin başlıcaları; mülkiyet ve tasarruf rejiminin ıslahı, arazi ıslahı, toprak muhafaza tedbirlerinin alınması, drenaj ve sulama çalışmalarıdır. Bu tedbirler demetinin tamamı geniş anlamda 'arazi toplulaştırması veya arazi düzenlemesi' adı verilen hizmetler kapsamında bulunmaktadır (URL-4).

Ballı (1993), yaptığı araştırmada çok parçalı oluşun ortaya çıkardığı tarla sınırı, yol ve su arklarından doğan arazi kayıplarını azaltarak, küçük parsellerde, ekim esnasında tarla sınırına fazla yaklaşılmama

nedeniyle doğacak ürün kayıplarını azalttığını, toplulaştırmadan sonra, parsellerin daha büyük ve şekillerinin daha düzgün olmasından, makineli tarımın daha kolay yapıldığını ve giderlerde önemli oranda azalmaların olduğunu tespit etmiştir. Ayrıca küçük parsellerin bir araya getirilmesiyle, işletme merkezi ile parseller arasındaki uzaklığın kısılmasıyla ve buna bağlı olarak ulaşım giderlerinin azaldığını; zaman, işçilik ve yakıttan tasarruf sağlandığını vurgulamıştır.

Rusu (2001), arazi parçalanmasının genel hatlarıyla bilinmesi toplulaştırma yapılırken arazi ölçümlerinin dikkatlice yapılması ve kullanılan programların mantıklı ve iyi bir şekilde hazırlanmış olması gerektiğini ve bununla birlikte arazi toplulaştırma çalışmalarının ekonomik, sosyal, yasal ve teknik açıdan kırsal kesimin gelişimini amaçladığını belirtmiştir.

Parsel sayısı azaldığı, şekilleri düzeldiği ve büyüklükleri arttığı için; tohum, gübre, ilaç gibi tarımsal girdiler, daha uygun bir düzeyde kullanılmaktadır. Sulama projelerinin uygulanmasında; eski, dağınık ve şekilsiz parsellerin sınırlarına bağlı kalma zorunluluğu olmayacağından, yatırım giderlerinden tasarruf sağlanmaktadır (URL-7). Her parselin yola ve kanala sınırı olacağından sulama ve ulaşım randımanı artmaktadır. Parsellerde müştereklikten doğan huzursuzluklar giderilmesi tarımsal bünyedeki yapısal bozukluklar, verimi azaltıcı tesirlerde bulunduğu gibi, verimi tedbirlerin alınmasını da engellemektedir (URL-8).

Ayrıca arazi toplulaştırması; nüfus artışı, miras, alım-satım, kiracılık, ortaklık gibi nedenlerle ortaya çıkan arazi parçalılığı ve dağınıklığı ortadan kaldırarak işletmeyi uygun büyüklüğe getirmektedir. Çok parçalı oluşum ortaya çıkardığı tarla sınırı, yol ve su arklarından doğan arazi kayıplarını azaltmaktadır. Küçük parsellerde, ekim esnasında tarla sınırına fazla yaklaşılmama nedeniyle doğacak ürün kayıplarını azaltmaktadır (URL-4). Arazi toplulaştırmasının diğer faydalarından biri sulama projelerinde sulama oranları ve sulama randımanlarını arttırmaktır. Sulama şebekelerinde, parseller küçük ve şekilleri düzensiz olduğundan sulama kanallarına doğrudan bağlanamamaktadır. Tarlalar tesviyesiz olduğundan tarlanın her tarafına su akıtılamamaktadır. Sulanan parseller çukur kısımlarında birikmekte, yüksek kısımlarına su çıkmamaktadır (URL-4).

Oosterbroek (1967), yaptığı çalışmada, arazi toplulaştırma projelerinin çok amaçlı projeler haline dönüşmesi sonucu projelerde, parsellere ulaşım sağlanması, su kaynaklarının düzenli kullanılması, parsellerin birleştirilmesi, yerleşimlerin yeniden düzenlenmesi gibi üretim faktörleri yanında kentsel gelişmeye, kırsal alanlar arası trafiğin ve rekreasyon alanlarının düzenlenmesi gibi üretim dışı faktörlere de daha fazla önem verilmesi gerektiği vurgulamıştır.

Çevik ve Tekinel (1988), Bursa, İzmir ve Aydın'da yaptıkları arazi gözlemlerinde tarla içi su dağıtım şebekesi, tarla yolları, arazi tesviyesi, yeniden arazi tahsisi ve arazi toplulaştırmasını da kapsayan uygun tarla içi geliştirme çalışmalarının yokluğunun, Devlet Sulama Şebekelerinde sulama oranı düşüklüğünün ana nedeni olduğunu tespit etmişlerdir. Bu sebeple uygun tarla içi geliştirme programıyla birlikte düşünülecek arazi toplulaştırmasının, Türkiye'de sulama sistemlerinin verimi üzerinde, dolayısıyla toprak ve su kaynaklarının değerlendirilmesinde büyük bir etkisinin olacağı sonucuna varmışlardır.

Sayılı ve Ekinci (2012), yaptıkları çalışmada parsellerin küçük, şekillerinin düzensiz olmasından dolayı kanal boylarının gereğinden fazla uzadığını, bununda tesis maliyetini yükselttiğini ancak, sulama projeleri toplulaştırmalı uygulandığında parsel sınırlarına bağlı kalmadan en ekonomik şekilde, sulama, yol ve tahliye planlaması yapıldığından, yatırım maliyetlerinde tasarruf sağlandığını ve arazi toplulaştırmasıyla birlikte arazi maliklerine kamulaştırma bedelleri yerine arazi verilerek, toprağından kopmasının önlenebileceğini belirtmişlerdir.

Toplulaştırma projesiyle birlikte arazilere, tekniğe uygun sulama ve yol planlaması yapıldığından, her parsel yol ve kanaldan faydalanacak şekilde bloklara yerleştirilip, her iki parselde bir su alma prizi verilmektedir. Böylece sulama, makine kullanımı, münavebe, toprak işleme ve hasat işleri kolaylaştığı gibi, teknik atarım metotlarının uygulanması sonucunda da iş gücü ve zamandan tasarruf sağlanmaktadır (URL-4).

Bu nedenlerden dolayı arazi toplulaştırması; çiftçilerin yetiştirdikleri ürünlerin veriminin artmasını ve çiftçilerin ürün seçiminde daha esnek davranabilmelerini, yüksek verimli ürün çeşitlerini yetiştirebilmelerini, ayrıca toplulaştırmadan sonra, parseller daha büyük ve şekilleri daha düzgün

olduğundan, makineli tarım daha kolay yapılacağından ve tarımsal giderlerde önemli bir oranda azalma olduğundan ya da giderlerde pozitif yönlü bir artış olduğundan çiftçiler için önemli bir etken haline gelmektedir.

3.4. Arazi Toplulaştırmasının Kapsamı

Sayılı ve Ekinci (2012)'ye göre, arazi toplulaştırması; fazla parçalanmış ve dağılmış arazilerin modern işletmecilik esaslarına göre birleştirilmesini, tarla içi yol şebekesinin, sulama tesislerinin yüzey tahliye sisteminin inşası, arazi tesviyesi ve toprak ıslahının yapılması, köy yerlerinin yeniden düzenlenmesini ve çevre planlamasını kapsamaktadır.

Yoğunlu (2013)'e göre arazi toplulaştırması; kırsal alanın, doğal hayatın korunması, yeşil alanların yeniden düzenlenmesini, kırsal alanlardaki yerleşim yerleri ve toprakların, rüzgâr ve su erozyonu sel taşkınları gibi doğal afetlerden korunması için gerekli önlemlerin alınmasını ve ıslahın, yeniden düzenlenmesini, verimli bir şekilde çalışmalarının temini için gerekli tedbirlerin alınmasını kapsamaktadır .

Ayrıca arazi toplulaştırması; köy içi yollarının tanzimi içme suyu, kanalizasyon, elektrik, telefon gibi hizmetlerinin planlanması, iskân, arsa isteklerinin karşılanması gibi durumları kapsamaktadır (URL-9).

Akdeniz (2008)'e göre arazi toplulaştırması; spor sahaları, pazar yeri, parklar, okul, sağlık ocağı, kooperatif binası gibi sosyal hizmet tesisleri için gerekli arazilerin, toplulaştırma planları içinde kamulaştırma yapılmadan temin edilmesini de sağlamaktadır.

Yapılan çalışmalardan da anlaşılacağı gibi arazi toplulaştırması sadece, küçük parsellerin birleştirilmesini kapsamamaktadır. Çünkü arazi toplulaştırması geniş bir kavram olup, insanların yaşadığı ve faydalandığı her alanda karşısına çıkmaktadır. Bu bağlamda insanların yaşadıkları alanlardan en üst düzeyde faydalanabilmeleri için yapılacak olan arazi toplulaştırması çalışmalarının düzenli ve kanunlara uygun bir şekilde eksiksiz yapılması gerekir.

3.5. Türkiye'de Arazi Toplulaştırması Uygulamalarının Yasal Durumu

Cumhuriyet'in kuruluşundan 1960'lı yıllara kadar, mülkiyeti düzenleyici çok sayıda yasa ve mevzuat düzenlemesi yapılmış olup, bunlardan en önemlilerinden ilki 1934 yılında yürürlüğe giren 2510 sayılı İskân Kanunu diğeri de 1945 yılında yürürlüğe giren 4753 sayılı Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu'dur. Bu yasalarla daha ziyade devletin elinde olan arazilerin göçmenler, topraksız ya da az topraklı çiftçilere dağıtımını hedeflenmiştir. Bu süreçte yaklaşık 350 bin aileye 18 milyon dekar arazinin dağıtımını gerçekleştirilmiştir (URL-10).

Taraklı (1976)'nın yaptığı araştırmaya göre, Türkiye'de ilk toprak reformu girişimi 1945 yılında yasalaşmıştır. 4753 sayılı Çiftçiyi Topraklandırma Yasası ülke geneline yönelik bir toprak reformunu gerçekleştirmeyi amaçlamıştır. Ayrıca Taraklı, Yasa maddelerinin yürürlükte kaldığı 28 yıl boyunca değiştirildiğini, başlangıçtaki amacını gerçekleştirme olanağında da kalmadığını vurgulamıştır.

Geniş toprakların belirli bir tavan sınırından yukarısının kamulaştırılarak bunların topraksız ve az topraklı çiftçilere dağıtımını sağlanması dengesiz toprak mülkiyeti dağılımının düzenlenmesinde ilk koşul olduğunu belirten Taraklı, yasaya bu açıdan bakıldığında hazine topraklarının dağıtımının önemli olduğunu ve 1972 yılına kadar yasa kuralları gereğince dağıtılan 22,313,646 dekar toprağın özel kişilerden kamulaştırılan kısmının 54,252 dekar olup, %0.2'sini oluşturduğunu belirtmiştir.

Aksoy (1984)'e göre içerik açısından bir toprak reformu uygulamasına temel oluşturabilecek bir niteliği olmasına karşın 4753 sayılı yasanın uygulamada yozlaştırılması, ülkedeki toprak mülkiyeti düzeninde bir değişiklik yapamamasına ve toprak-insan ilişkileri konusunda bir iyileştirme getirememesine neden olduğunu belirtmiştir.

Toprak reformuna ilişkin 2. yasal düzenleme 1973 yılında yürürlüğe giren 1757 sayılı Toprak ve Tarım Reformu Yasasıdır. Bir toprak reformu yasasında yer alabilecek konuları ayrıntılı bir biçimde 237 maddede ele alan yasa sadece 3 yıl yürürlükte kalmış ve Anayasa Mahkemesi'nce 1976 yılı'nda iptal edilmiştir. Bölgesel uygulamayı öngören yasanın uygulandığı bölge olan Şanlıurfa ilinde yasa

kuralları gereğince 1.690.105 dekar toprak özel kişilerden kamulaştırılmış, yasanın yürürlükte kaldığı süre boyunca ancak 230.897 dekarı dağıtılmıştır. Uygulayıcı kuruluşun tasarrufuna geçen ve dağıtılmayan topraklarda ilginç bir uygulamayla çoğunlukla eski sahiplerine kiralanmıştır (Aksoy 1984).

Türkiye'deki ilk arazi toplulaştırmaları uygulamaları Eski Medeni Kanun'un 678. maddesi ve TOPRAKSU Genel Müdürlüğü'nün 7457 sayılı Teşkilat ve Vazifeleri Hakkındaki Kanun'un ikinci maddesine göre çıkarılan 11 Temmuz 1966 tarihli 'Arazi Tevhidi Tüzüğü'ne göre çıkarılmıştır (Arıcı, 1994).

Daha sonra 17 Temmuz 1973 tarihinde yürürlüğe giren 1757 sayılı Toprak ve Tarım Reformu Kanunu'na eklenen bir madde ile reform bölgesi ilan edilen yerler dışında, bu kanun hükümlerine göre toplulaştırma çalışmaları yapılması imkânı sağlanmış, kanunun iptal edildiği 1978 yılına kadar bu uygulama sürdürülmüştür (URL-3).

Tarım Reformu uygulamalarında toplulaştırma çalışmaları 22 Kasım 1984 tarihinde kabul edilen Sulama Alanlarında Arazi Düzenlemesine Dair Reformu Kanunu'nun 6. maddesi ve bu kanuna göre çıkarılan Yönetmeliğin 20 ve 29. madde hükümlerine göre yürütülmektedir (URL-8).

Aksoy (1994), yaptığı çalışmada Türkiye'nin toprak reformu sürecinin son yasası 3083 sayılı Sulama Alanlarında Arazi Düzenlenmesine Dair Tarım Reformu Yasasıdır. 1984 yılında yürürlüğe giren yasanın aceleyle çıkarıldığını toprak reformunun temel ilkelerinin genel başlıklar halinde özet olarak ele alındığını, eksikliklerin daha sonra yönetmelik ve talimatnameler ile giderilmeye çalışıldığını belirtmiştir. Halen yürürlükte bulunan bu yasanın uygulaması 1757 sayılı yasayla kamulaştırılan ve dağıtılamayan toprakların yeniden eski sahiplerine iade edilmesini sağlamanın yasanın çıkarılmasının temel amacı olduğunu belirtmiştir.

Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü arazi toplulaştırması hizmetlerini tüm ülke düzeyinde yürütmekte, Tarım Reformu Genel Müdürlüğü ise sadece reform bölgesi ilan edilen yerlerde yapabilmektedir. Türkiye'deki arazi toplulaştırma projelerinin uygulanmasından sorumlu olan iki ayrı kuruluşun ve iki ayrı yasal düzenlemenin bulunması sonucunda, 3083 sayılı kanuna göre yapılan toplulaştırma uygulamalarında bazı köylerde yeterince hazine arazisi varsa ortak kullanım alanları sebebiyle kesinti yapılmamakta, hazine arazisi yoksa toprak sahiplerinden %11'e varan kesintiler yapılmaktadır. Arazi Toplulaştırma Tüzüğü'ne göre yapılan toplulaştırma uygulamalarında ise ortak kullanım alanları için toprak sahiplerinden %10'a kadar kesinti yapılmaktadır. İki ayrı yasa ile yürütülen toplulaştırma uygulamaları sonucunda toprak sahiplerine farklı işlem yapılarak, bir kısmı mağdur edilmekte bir kısmı ise ödüllendirilmektedir (URL-8).

Altıntaş (2006)'e göre bir diğer farklılık, 3083 sayılı kanuna göre yapılan toplulaştırma uygulamalarında zorunluluk bulunması, Arazi Toplulaştırma Tüzüğü'ne göre yapılan uygulamalarında ise muvafakata ihtiyaç duyulmasıdır. Diğer bir husus ise, 3083 sayılı kanuna göre Toplulaştırma sonunda dağıtılan veya sahibine bırakılan tarım arazisi malikleri adına, geriye kalan arazi ise Hazine adına uygulayıcı kuruluşun talebi ile tapuya tescil edilmesidir. Malikleri adına tescil edilen arazi bu Kanun hükümleri dışında o bölge için tespit edilen dağıtım normundan daha küçük parçalara rızaen veya hükmen taksim edilemez ve ifraz işlemlerine konu olamaz. Ayrıca Altıntaş, Arazi Toplulaştırması Tüzüğü'ne göre yapılan toplulaştırma uygulamalarında böylesine bir kısıtlama olmadığından ülke çapında tarım arazilerinin parçalanmasının ve bölünmesinin önlenemediğini vurgulamıştır.

Toprak Koruma ve Arazi Kullanımı 5403 sayılı Kanunu'na göre 24 Temmuz 2009 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanan 'Tarım Arazilerinin Korunması, Kullanılması ve Arazi Toplulaştırmasına İlişkin Tüzük ile İl Özel İdareleri, belediyeler, köyler, zirai birlikler, tarımsal amaçlı kooperatifler ve diğer kamu kurum ve kuruluşları arazi toplulaştırması planları yapabilir (URL-9).

Ancak 30 Nisan 2014'te 5403 Sayılı kanun değiştirilerek yerine 6537 sayılı Toprak Koruma ve Arazi Kullanımı Kanunu getirilmiştir. Bu Kanun; arazi ve toprak kaynaklarının bilimsel esaslara uygun olarak sınıflandırılması, tarımsal arazilerin asgari büyüklüklerinin belirlenmesi ve bölünmelerinin önlenmesi, arazi kullanım planlarının hazırlanması, koruma ve geliştirme sürecinde toplumsal, ekonomik ve çevresel boyutlarının katılımcı yöntemlerle değerlendirilmesi, amaç dışı ve

yanlış kullanımların önlenmesi, korumayı sağlayacak yöntemlerin oluşturulması ile görev, yetki ve sorumluluklara ilişkin usul ve esasları kapsar (TC.Resmi Gazete, 2014).

Ayrıca 6537 sayılı kanuna göre; asgari tarımsal arazi büyüklüğü, bölge ve yörelerin toplumsal, ekonomik ve teknik özellikleri gözetilerek Bakanlık tarafından belirlenir. Belirlenen asgari büyüklüğe erişmiş tarımsal araziler, bölünemez eşya niteliği kazanmış olur. Asgari tarımsal arazi büyüklüğü; mutlak tarım arazileri, marjinal tarım arazileri ve özel ürün arazilerinde 2 hektar, dikili tarım arazilerinde 0,5 hektar, örtü altı tarımı yapılan arazilerde 0,3 hektardan küçük belirlenemez. Bakanlık asgari tarımsal arazi büyüklüklerini günün koşullarına göre artırabilir. Tarım arazileri Bakanlıkça belirlenen büyüklüklerin altında ifraz edilemez, hisselendirilemez, hazine taşınmazlarının satış işlemleri hariç olmak üzere pay ve paydaş adedi artırılmaz. Ancak, tarım dışı kullanım izni verilen alanlar veya çay, fındık, zeytin gibi özel iklim ve toprak ihtiyaçları olan bitkilerin yetiştiği alanlarda arazi özellikleri nedeniyle belirlenen asgari tarımsal arazi büyüklüğünden daha küçük parsellerin oluşması gerekli olduğu takdirde, Bakanlığın uygun görüşü ile daha küçük parseller oluşturulabilir (TC.Resmi Gazete, 2014).

Ayrıca 6537 sayılı kanunda Türkiye’de İl ve İlçe bazında yeter gelirli arazi büyüklükleri belirlenmiştir. Araştırma alanı Samsun ilinin ilçe bazındaki yeter gelirli arazi büyüklükleri Tablo 3.1’de verilmiştir. Samsun İli’nde sulu ve kuru arazide en fazla yeter gelirli arazi büyüklüğüne sahip ilçeler Asarcık ve Ayvacık ilçeleridir. Dikili arazi açısından değerlendirildiğinde yeter gelirli arazi büyüklüğü Samsun’un tüm ilçelerinde eşit olup ve 10 dekadır. Örtü altı yetiştiricilikte yeter gelirli arazi büyüklüğü 3 dekar olup, Samsun ilinin bütün ilçelerinde eşittir.

Tablo 3.1. Samsun İli İlçe Bazında Yeter Gelirli Arazi Büyüklükleri

İlçe	Sulu arazi (da)	Kuru arazi (da)	Dikili arazi (da)	Örtü altı arazi (da)
Alaçam	80	180	10	3
Asarcık	100	200	10	3
Atakum	80	180	10	3
Ayvacık	100	200	10	3
Bafra	65	180	10	3
Canik	85	200	10	3
Çarşamba	65	120	10	3
Havza	65	160	10	3
İlkadım	65	120	10	3
Kavak	85	165	10	3
Ladik	65	160	10	3
Ondokuz Mayıs	80	180	10	3
Salıpazarı	85	165	10	3
Tekkeköy	60	120	10	3
Terme	75	140	10	3
Vezirköprü	65	140	10	3
Yakakent	65	190	10	3

Kaynak: T.C.Resmi Gazete, 2014

3.6. Arazi Toplulaştırması ile İlgili Daha Önce Yapılan Alan Çalışmaları

Yıldız (1977), yaptığı çalışmada Türkiye'nin tarım sektörünün diğer devletlerle rekabet edilebilir duruma gelebilmesinin, kırsal alanda yatırımlardan beklenen faydanın sağlanmasının ve tarımsal yeniliklerin benimsenmesi öncelikle tarımdaki yapısal sorunların düzeltilmesinin gerektiğini belirtmiştir. Diğer taraftan kırsal kalkınma için tarımsal yapının iyileştirilmesinin Avrupa Birliği ülkelerinde ve ülkemizde uygulanan önemli bir tarım politikası olduğunu ve bunlar arasında da arazi toplulaştırmasının önemli bir yer tuttuğunu vurgulamıştır.

Wu ve diğ. (2004), Çin'de 227 işletmede arazi toplulaştırmasının etkinliğini ölçmek için "kapsamlı tarım gelişimi" isimli programı uygulamışlardır. Bu çalışmada arazi parçalanmasını azaltmak, arazi vasfını geliştirmek, üretimi planlamak ve kolaylaştırmak gibi esasları da ele aldıklarını belirtmişlerdir.

Ayrıca Wu ve diğerleri, çalışma sonucunda arazi toplulaştırmasının, arazilerin kolay kullanımını sağlayacağına, üretimin yeniden yapılandırılmasını, üretimin artmasını ve hatta yeni iş olanakları sağlayacağı sonucuna varmışlardır.

Demirel (1988), tüm toplumun gereksinimleri doğrultusunda kırsal bir alanda fiziksel planlama, doğanın bakımı ve korunması, çevre sağlığı, dinlenme yerleri, su ekonomisi, ham madde kaynaklarının korunması ve güvence altına alınması önlemlerini kapsayarak içeriğini genişletmiştir. Böylesine bir içerik, birçok disiplinlerle ilişkide olmanın yanı sıra, toprakları düzenlenen kişilerin yanında kent toplumunda arazi toplulaştırmasına da katkı sağlayacağını belirtmiştir.

Özkan (1990), yaptığı çalışmada işletme arazilerinin daha da parçalanmasını önlemenin miras hukukunda kesin olarak değişiklikler yapmakla sağlanabileceğini ve parçalanmış işletmelerin yeniden birleştirilmesinin, arazi toplulaştırmasına ağırlık vermekle mümkün olacağını belirtmiştir.

Taşdemir (2001)'e göre, arazilerin sürekli olarak parçalanması ve dengesiz dağılımı, Türkiye'de tarımsal gelir dağılımını bozmakta ve tarımsal üretimde kaynak israfına neden olarak ulusal ekonomiyi olumsuz yönde etkilemektedir.

Tarımsal alt yapıda meydana gelen bozuklukları düzeltmenin yolu arazi toplulaştırmasından geçmektedir. Çünkü arazi toplulaştırmasına geniş anlamda bakıldığında kırsal kalkınmayı hızlandıracak yöntemleri içerdiği görülmektedir. Bu durumda arazi toplulaştırması, tarımsal yapının ve kırsal yaşam koşullarının iyileştirilmesinde, köy ve yerleşim alanlarının düzeltilmesinde, tarımsal üretim ve gelirlerin artırılmasında, doğanın dengeli bir şekilde kullanılması ve korunması için her dönemde kırsal alanla ilgili tüm sorunlara çözüm getirecek en önemli yöntem olarak kabul edilmektedir (URL-11).

Takka (1993), yaptığı çalışmada ülkemiz kanunları içerisinde yer alan birkaç madde ile çağdaş düzeyde arazi toplulaştırmasının uygulanması mümkün değildir. Bu sebeple toplulaştırmanın temel görüş ve prensiplerini detaylı şekilde aksettirici esaslı hükümleri içeren bir arazi toplulaştırma kanununa ve bunun uygulanma detay ve metotlarını belirleyen yönetmeliklere ihtiyaç duyulduğunu belirtmiştir.

Tarımsal yapıyı iyileştirmek için yapılan düzenlemelerin ve tarım kaynaklarının yanlış kullanımından kaynaklanan sorunları önlemek için, geniş kapsamlı bir toplulaştırma projesinin planlanması gerekmektedir. Bu iyileştirmeler, tarım uygun topraklarının kullanımını, korunmasına ilişkin bütün planlamaların etkin olarak gerçekleştirildiği bir uygulama olmalıdır.

Gün (2001), tarım topraklarının tarımsal işlevlerini birincil olarak ele alan planlamalara göre düzenlenmesi ve gereken iyileştirmenin yapılması, doğal alanların oluşturulması ve korunması çok yönlü bir programı gerektirdiğini belirtmiştir.

Uzmanların görüşlerine bakılırsa, 21.yy da gıdanın stratejik konumda olacağı, artan dünya nüfusunun beslenme gereksiniminin karşılanması bakımından gıda üretimi yönünde, vazgeçilemez üretim faktörlerinden birisinin toprak olduğu saptaması, toprakların yetenek ve niteliklerinin belirlenmesi ve Arazi Kullanım Planlaması'nın yapılmasını zorunluluk olarak ortaya koymaktadır (URL-8).

Bu kapsamda projelerin yapılması kadar çiftçilerin arazi toplulaştırmasını bilmeleri de önem taşımaktadır.

Almus (1999), Tokat-Zile-Güzelbeyli'de yaptığı araştırmada, üreticilerin %73,87'sinin arazi toplulaştırması yapılmadan önce bu konuyu hiç duymadığı, %21,62'sinin duyduğu fakat nasıl olduğunu bilmediğini, %4,51'inin ise bilgisinin olduğunu ve nasıl olduğunu bildiğini saptamıştır.

Kılıç ve diğ. (2000), Samsun-Çarşamba-Boyalı Köyü'nde yaptıkları araştırmada, görüşülen işletmelerin %73,58'inin 1985 yılında köyleri için arazi toplulaştırması projesi yapıldığından haberdar oldukları, geriye kalan %26,42'sinin ise o dönemde köyde bulunmadıklarından dolayı bu konudan haberlerinin olmadığı belirlenmiştir.

Aktaş ve diğ. (2006), Adana-Karataş-Yemişli Köyü'nde yaptıkları araştırmada, görüşülen üreticilerin %31'inin proje öncesi arazi toplulaştırması konusunda bilgi sahibi oldukları tespit edilmiştir.

Altıntaş ve Akçay (2009), Tokat-Erbaa Ovasında yaptıkları araştırmada, inceledikleri işletmelerin işletme genelinde %66,67'sinin daha önce proje hakkında bilgi sahibi olduğunu ve toplulaştırma alanını gördüğünü, %10,48'inin daha önce toplulaştırma sahasını görmediğini ancak proje hakkında bilgi sahibi olduğunu, %16,19'unun detaylı bir bilgiye sahip olmadığını ancak böyle bir projenin var olduğunu bildiğini, %6,67'sinin ise daha önceden arazi toplulaştırmasını hiç duymadığını tespit etmişlerdir.

Kılıç ve diğ. (2000), Samsun-Çarşamba-Boyalı Köyü'ndeki işletme sahiplerinin %71,7'sinin araştırmanın yapıldığı sırada proje ile ilgili düşüncelerinin olumlu, %28,3'ünün ise olumsuz olduğunu belirlemiştir.

Arslankurt ve diğ.(2005), Tokat ilinde yapılan toplulaştırmalarda, üreticilerin proje öncesi arazi toplulaştırması ile ilgili görüşlerinin; Niksar-Çengelli'de %97,60, Zile-Güzelbeyli'de %84,50, Erbaa-Çevresu'da %79,20 ve genel ortalamada itibarıyla ise %87,90 ile olumlu olduğunu tespit etmişlerdir.

Aktaş ve diğ. (2006), Adana-Karataş-Yemişli Köyü'nde yaptıkları araştırmada, inceledikleri işletmelerin %93'ünün proje öncesinde arazi toplulaştırmasına yaklaşımlarının olumlu iken, %5'inin olumsuz ve %2'sinin de fikrinin olmadığını tespit etmişlerdir. Ayrıca bu köydeki çiftçilerin arazi toplulaştırmasını benimseme düzeylerinin; %11,11 ile düşük, %71,11 ile orta ve %17,78 ile de yüksek olduğunu saptamışlardır.

Arslankurt ve diğ (2005) Tokat ilinde yapılan araştırmada, üreticilerin proje öncesinde arazi toplulaştırması ile ilgili görüşlerinin; Niksar-Çengelli'de %97,60, Zile-Güzelbeyli'de %84,50, Erbaa-Çevresu'da %79,20 ve genel ortalamada itibarıyla ise %87,90 ile olumlu olduğunu tespit etmişlerdir.

Altıntaş ve Akçay (2009), Tokat-Erbaa-Ovasında bir araştırmada ise, toplulaştırması projesi uygulanmadan önce üreticilerin %95,24'ünün projeyi olumlu, buna karşın %4,76'sının ise projeyi olumsuz bulduklarını tespit etmişlerdir.

Yavuz ve Erol (2004), Eskişehir Alpu İlçesi'nde yaptıkları araştırmada ise toplulaştırma yapılan 3 köydeki işletmelerin %96,2'sinin arazi toplulaştırmasını benimsedikleri tespit edilmiştir.

Tokat-Erbaa Ovasında yapılan araştırmada ise, toplulaştırması projesi uygulanmadan önce üreticilerin %95,24'ünün projeyi olumlu, buna karşın %4,76'sının ise olumsuz buldukları belirlenmiştir. Toplulaştırma projesini olumlu bulan üreticilerin %32'sinin arazilerinin toplu hale geleceği düşüncesiyle, %23'ünün tarımsal işler kolaylaşacağı için, %14'ünün de masrafları azalacağı için toplulaştırma projesini olumlu buldukları belirlenmiştir (Altıntaş ve Akçay,2009).

Almus (1999), Tokat-Zile-Güzelbeyli'de yaptığı araştırmada, incelenen işletmelerin tarımda karşılaştıkları problemler; %36,04 ile ürünleri değer fiyattan satamama, %31,82 ile toprak yetersizliği ve dağınıklığı, %27,92 ile ürünlerine pazar bulamama, %2,60 ile bilgi eksikliği, %0,65 ile belirsizlik, %0,65 ile sigorta güvencesinin az olması, %0,32 ile ekilecek ürünün fiyatını önceden bilememe olarak belirlenmiştir.

Kılıç ve diğ. (2000), yaptıkları çalışmada Samsun-Çarşamba-Boyalı Köyü'ndeki işletmelerin tarımsal faaliyet ile ilgili başlıca problemlerinin; alet-makine eksikliği, arazinin parçalı ve dağınık olması, ürünlerin pazarlanmasında zorluk çekilmesi olarak tespit edilmiştir.

Almus (1999), Zile-Güzelbeyli'de yaptığı araştırmada üreticilerin %34,81'inin araziye ulaşım rahatlığı sağlayacağı, %33,33'ünün arazilerin sulama, drenaj ve tesviyelerinin yapılacağı, %27,94'ünün toplulaştırmanın yararına inanması, %2,94'ünün parçalı arazilerin birleşmesi ve %0,98'inin de toplulaştırmadan sonra daha az masrafla daha fazla gelire imkanına kavuşacaklarına inanmaları nedeniyle arazi toplulaştırmasını desteklediklerini tespit etmiştir.

Akşit (2013) ise, Denizli-Yeşildere'de yaptığı araştırmaya göre özellikle toplulaştırma sonrası arazilerin yeniden dağıtıldığı zaman arazi maliklerinin isteklerinin dikkate alınması konusunda %48,4 olumlu ve arazilerin eskisine oranla daha verimsiz yerlerde toplandığı (%58) gibi olumsuz algıların olduğunu tespit etmiştir. Ayrıca Toplulaştırma tüzüğü'nün 7. maddesi; proje alanı içinde bulunan arazi malikleri ile köy veya belediye temsilcilerinin katıldıkları bir toplantı düzenlenerek proje ile ilgili bireysel ve kamu yararına yönelik isteklerin saptanmasını ve olanaklar ölçüsünde yerine getirilmesini ön gördüğünü belirtmiştir.

Eminoğlu ve Çakmak (2013), Burdur-Kemer-Elmacık Köyü'nde yaptıkları çalışmada arazi toplulaştırmasını olumlu bulanların oranının % 88 olduğunu ve nedenin arazilerin toplu yerde olması (%48), araziye ulaşım kolaylığı (%12), tarımsal işlerin kolaylaşması (%12), sulama tesisin yapılması (%8), daha az masrafla fazla gelir sağlanması (%8) olduğunu tespit etmişlerdir. Projeyi olumsuz bulanların ise %12 olduğunu ve nedenlerinin; toprağından kopmak (%33.34), tarlalarının verimsiz yerden verilmesi endişesinin (% 66.66) olduğunu olarak tespit etmişlerdir.

Toplulaştırma projeleri olumlu sonuçlara hizmet etmesi için gerçekleştirilmeye çalışılsa da, proje esnasında meydana gelen aksaklıklardan, tedbirsizliklerden dolayı, projeye katılan çiftçilerin beklentilerini karşılamayabilir.

Bu nedenle proje tamamlandıktan sonrası projeye katılan çiftçilerin görüşlerinin ortaya konulması ve projeden beklenen faydanın ne kadarının gerçekleştirildiğinin belirlenmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Bu yüzden projelerin daha iyi ve daha başarılı olması ve çiftçilerin projelerden memnun kalmaları için, öncelikli olarak çiftçilerin projeye katılım durumlarını etkileyen faktörlerin belirlenmesi ve proje kapsamında çiftçilerin isteklerinin dikkate alınması önemli bir unsurdur.

4. TÜRKİYE’DE ARAZİ TOPLULAŞTIRMASI UYGULAMALARI

Türkiye’de ilk arazi toplulaştırması tüzüğü 27.06.1966 tarihinde 6/6707 sayılı bakanlar kurulu kararı ile yürürlüğe girmiştir. Tüzüğün yürürlüğe girmesi ile birlikte toplulaştırma çalışmaları daha geniş bir alanda uygulamaya başlanmıştır. Planlamalar, Salihli, Turgutlu ve Menemen ovalarını içine alan Aşağı Gediz Sulama Projesi adı altında uygulanmıştır. Daha sonraki süreçte arazi toplulaştırma çalışmaları Bayramiç-Ezine ovaları, Gölhisar-Acıpayam, Çukurova-Pamukçu-Aslıhan-Tepecik, Ovalarında hayata geçirilmiştir. Ayrıca GAP kapsamındaki ovalar da dahil olmak üzere geniş alanlarda uygulama yapılmıştır. Ülkemizde bu güne kadar eski KHGM tarafından 210, 000 ha, TRGM 120, 000 ha olmak üzere toplam 330,000 ha alanında arazi toplulaştırma uygulaması tamamlanmıştır (TMMOB, 2000).

Yoğunlu (2013), Türkiye’de ilk defa toplulaştırma çalışmalarının 1961 yılında Tarım Bakanlığı’na bağlı Mülga TOPRAKSU Genel Müdürlüğü tarafından 7457 sayılı kanuna göre Konya ili Çumra ilçesine bağlı Karkın Köyü’nde gerçekleştirildiğini ifade etmiştir.

FAO tarafından, Türkiye’nin temel sorunlarını, teknik, ekonomik ve sosyal açıdan inceleme işlemleri yapılarak toprağı verimli duruma getirme projelerinin başarılı olmasının, arazi toplulaştırma projelerinin uygulanması ile mümkün olduğu tespiti yapılmıştır. Türkiye’de ilk toplulaştırma projelerinin etüt ve planlama çalışması FAO uzmanı Johannes Verkoren tarafından verilen talimata göre ilk uygulama alanı olarak Konya ili Çumra ilçesi Karkın Köyü’nde örnek nitelikte gerçekleştirilmiştir (TMMOB, 2000).

Topçu (2012), günümüze kadar Türkiye’nin bazı bölge ve yöreleri için yapılan detaylı toprak etüt çalışmaları dikkate alınmazsa, ülke genelini içine alan bir çalışma olarak sadece ön etüt düzeyindeki çalışmalar mevcuttur. Türkiye topraklarının toprak sınıflaması haritası, ilk kez 1943 yılında ders aracı olarak kullanmak amacıyla yapılmıştır. Mülga TOPRAKSU tarafından 1966–1971 yılları arasında tüm ülke toprakları ve arazileri, yoklama düzeyinde temel toprak etütleri kapsamında 1/25.000 ölçekli topoğrafik haritalar kullanılarak haritalanmıştır. Toprak Sınıflama Sistemi’ne uygun olarak büyük toprak grupları ve fazlarına göre hazırlanan raporlar, 1/100.000 ölçekli il ve 1/200.000 ölçekli havza raporları olarak yayınlanmıştır. Güncelleştirilmiş veriler 67 il için, Arazi Varlığı adı altında Mülga Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü (KHGM)’nce yayınlanmıştır. Konu ile ilgili olarak Mülga TOPRAKSU tarafından 1966–1971 yılları arasında yapılan ve 1982 -1984 yılları arasında güncellenen bu çalışmaların arkasında daha geniş ölçekte bir çalışmanın gerçekleştirilemediğini ifade etmiştir.

Sonuç olarak, Türkiye genelinde Köy Hizmetleri ve Tarım Reformu Genel Müdürlüğü, tarafından toplamda yaklaşık olarak 515.000 hektar alanda arazi toplulaştırması çalışması bitirilmiştir. Başka bir anlatımda, ülkemizde Arazi Toplulaştırması Çalışmaları, son 47 yıl içinde halihazırda sulamaya açılan alanların ancak %10’unda arazi toplulaştırmaları yapılabilmektedir (TRGM, 2011).

Tablo 4.1. Türkiye’de Arazi Toplulaştırma Projelerinin Durumu

Üst Proje Adı	Tamamlanan (ha)	Devam Eden (ha)	Toplam (ha)
Arazi Toplulaştırması (Muhtelif İller)	626,656	854,480	1,481,136
GAP	2,004, 570	184,372	2,188, 942
KOP	181,066	570,965	752,031
DAP	141,310	364,992	506,302
DOKAP	0	14,150	14,150
TOPLAM	2,953, 602	1,988, 959	4,942, 561

Kaynak: Tarım Reformu Genel Müdürlüğü, 2008

Kalkınma Bakanlığı (2013) verilerine göre, Türkiye’de Arazi Toplulaştırması uygulamaları 1961 yılında ilk defa KOP Bölgesi’nde, Konya ili Çumra ilçesi Karkın köyünde başlatılmıştır. Daha sonra toplulaştırma çalışmaları Karaman ilinde 1985 yılında Gödet Barajı sulama sahasında, Yuvatepe’de başlamıştır. Bu çalışmaları sırasıyla Yuvatepe, Bölüküyazı, Kılbasan ve Hamidiye’de peşpeşe yürütülen toplulaştırma çalışmaları izlemektedir. Aksaray ilinde, ilk defa, 1974 yılında Merkeze bağlı Baymış’ta AT uygulaması yapılmıştır. Niğde ilinde ise Toprak Su ve Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü’nce yürütülen daha sonra İl Özel İdarelerine devredilmiş arazi toplulaştırması çalışması bulunmamaktadır. KOP Bölgesi’nde, 1961 ile 2012 yılları arasında Mülga Toprak Su, KHGM ve İl Özel İdarelerince yapılan AT’ lerin toplamı 55.543 ha olup, TRGM tarafından 2012 yıl sonu itibarıyla yapılan AT

miktarı ise 67.093 ha'dır. TRGM'nin son yıllarda AT çalışmalarını oldukça hızlandırdığı (devam eden proje alanı 299.021 ha, Proje Aşamasındaki Alan 193.265 ha ve ihale aşamasındaki proje alanı 137.601 ha olarak) görülmektedir.

Büyükhatipoğlu (2009), yaptığı çalışmada GAP alanındaki illerden sadece Şanlıurfa ilinin tamamı Tarım Reformu Uygulama Bölgesi olarak ilan edildiğini, bu proje ile sulanacak olan 1.822 milyon ha'lık alanın %51 (932,250 ha.) Şanlıurfa ili sınırları dahilinde olduğunu vurgulamıştır. Bu açıdan bakıldığında Şanlıurfa ilindeki Tarım Reformu çalışmalarının önemi kendiliğinden ortaya çıkmaktadır. Ayrıca Büyükhatipoğlu, çalışmalarına 1995 yılında Mülga Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü sorumluluğunda başlatılıp daha sonra Tarım Reformu Bölge Müdürlüğü uygulama alanına dahil edilen Kayacak barajı sulama alanı içinde bulunan Gaziantep iline bağlı 9100 ha (17 köy) ve Kilis iline bağlı 11,000 ha (17 köy) uygulama alanı olarak ilan edildiğini, Gaziantep iline bağlı 9,100 ha (17 köy) 07.02.2007 tarihinde projeyi yapacak firmaya yer teslimi yapılarak çalışmaların başlatıldığını belirtmiştir. Bu kapsamda GAP'ta 1,822 milyon hektar sulama alanı bulunmaktadır. Ayrıca sulanabilir tarım arazisinin %20'si GAP'tadır.

Ayrıca Büyükhatipoğlu yaptığı bu çalışmada, DSİ tarafından sulama projeleri ve inşaatları yürütülmekte olup, bu bölgede sulama projelerinde uygulanan zorunlu toplulaştırma çalışmalarının Tarım Reformu Bölge Müdürlüğü kontrollüğünde yürütüldüğünü ve Şanlıurfa Bölgesi'nde 2007 yılı sonu itibarıyla 196,608 ha (%21.09) işletmede, 14,512 ha (%1.56) inşaat programında, 342,708 ha yatırım programında, 290213 ha planlaması tamamlanan, 18,618 ha etüdü devam eden saha olup kalan 69,591 ha sahanın ise etüt edileceğini belirtmiştir.

DPT(1996), DPT (2000a) verilerine göre, Doğu Anadolu Bölgesi, 1990'ların ortalarında iller itibarıyla gelişmişlik sıralamasında son 16 ilin 12'sinin bulunduğu bölgedir. Bölgenin en gelişmiş illeri olan Elazığ, Malatya, Erzurum ve Erzincan bile, sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralamasında 33., 37., 47. ve 57. sırada yer almaktadır. Bölge, uzun süredir, en azından son 30-40 yıldır, Türkiye'nin diğer bölgelerine göre daha geri durumdadır. Ülke 1987-1997 döneminde 1987 yılı fiyatlarıyla yılda % 4,1'lik bir hızla büyürken, bölgenin yıllık büyüme hızı ancak % 1,9 olabilmıştır.

Bingöl ve Varol (2002), Doğu Anadolu Bölgesi'nin diğer bölgelerle olan sosyo-ekonomik gelişmişlik farkını azaltmak, mevcut verimlilik düzeyini geliştirerek ülke ekonomisine katkısını artırmak amacıyla, 27 Ağustos 1998 tarihinde Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı tarafından Doğu Anadolu Projesi (DAP) çalışması başlatılmıştır. Bu proje Doğu Anadolu Bölgesi'nde yer alan Atatürk, Fırat, İnönü, Kafkas ve Yüzüncü Yıl Üniversitelerinin kendi aralarında oluşturdukları Ortak Girişim aracılığı ile yürütülmüş ve projeler Aralık 2000 sonunda tamamlanmıştır. Doğu Anadolu Projesi Ana Planı kapsamında, Mevcut Durum ve Analizi Raporu, Strateji ve Yeniden Yapılanma Senaryoları, Doğu Anadolu Projesi Ana Planı, Ön Fizibilite ve Fizibilite Etütleri ve 'başlıklarını taşıyan raporlar hazırlanmış olduğunu belirtmişlerdir.

Yağanoğlu (2009), Doğu Anadolu Bölgesi'nde Fırat, Dicle, Aras ve Çoruh yağış havzalarının bulunduğunu, bu nedenle bölgenin su kaynağı potansiyeli yüksek olduğunu belirtmiştir. Türkiye'nin içme, kullanma, tarımsal sulama ve sanayi endüstri amaçlı yıllık su tüketim miktarının hesaplanmasında kuşkusuz en önemli payı tarımsal sulamanın aldığını vurgulamış, ancak su kaynaklarının geliştirilmesi, işletimi, sulama yöntemi seçimi ve sulamayla ilgili çiftçi eğitimi konularında yaşanan sorunların Türkiye'de olduğu gibi bölgede de bulunduğunu incelemiştir. DAP kapsamındaki illerin su potansiyeli Türkiye'nin kullanılabilir yıllık su potansiyelinin yaklaşık 1/3'üne denk gelmektedir.

Ayrıca Yağanoğlu, DAP kapsamındaki illerden yıllık su potansiyeli en fazla olan ilin Elazığ, en düşük ise Iğdır olduğunu tespit etmiş ve Türkiye genelinde teknik ve ekonomik sulanabilen 8,5 milyon hektar tarım arazisinin, proje illerindeki miktarı 1,2 milyon ha olup, Türkiye genelinin %14'ünü oluşturduğunu. Bölgedeki 1,2 milyon hektar olarak sulanabilen alanın 1998 sonu itibarıyla 0,6 milyon hektarının (%51) sulandığını belirtmiştir.

Tablo 4.2'ye bakıldığında bazı yıllarda artan bir arazi toplulaştırması çalışmalarının olduğu görülmektedir. Bazı yıllarda düşme olmasına rağmen diğer yıllarda artış söz konusudur. Arazi toplulaştırmasının en fazla olduğu 2012 yılında, 1961 yılından bu güne kadar yapılan toplulaştırma çalışmasının yaklaşık üçte biri oranda bir toplulaştırma yapılmıştır.

Tablo 4.2. Yıllara Göre Türkiye'de Arazi Toplulaştırma Çalışmaları

YILLAR	ALAN (ha)
1961-2002	450,000
2003-2007	132,000
2008	430,000
2009	103,000
2010	26,000
2011	601,998
2012	1,210,604
TOPLAM	2,953,602

Kaynak: Tarım Reformu Genel Müdürlüğü, 2012

4.1. Türkiye'de Arazi Toplulaştırması Yapılacak Alanlar

Uydu görüntüleri kullanılarak yapılan çalışmaya göre Türkiye'de 14 milyon ha sulu ve kuru tarım arazilerinde arazi toplulaştırması uygulamasına ihtiyaç duyulmaktadır.

Şekil 4.1. Türkiye'de Arazi Toplulaştırmasının Potansiyel Alanları ve Konumsal Dağılımı

Kaynak: Tarım Reformu Genel Müdürlüğü, 2008

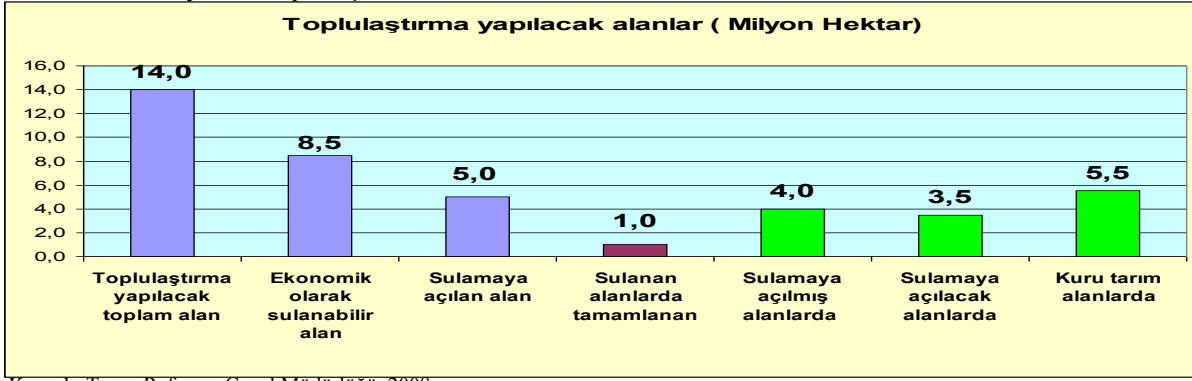
Polat ve Elkit (2009), ülkemizde; 21,5 milyon tarım alanı bulunmakta ve işletme başına yedi parça arazi düşmektedir. Yani çiftçilerimiz ortalama olarak yedi ayrı parça üzerinde çiftçilik yapmaya çalışmaktadır.

Ekonomik sulanabilir arazi toplamı Tarım Reformu Genel Müdürlüğü'nün verilerine göre 8,5 milyon hektardır. Bu miktar teknolojik gelişmelerle birlikte bir miktar artış göstermiştir.

Ancak konuda yapılmış bir çalışma olmadığından sulamaya açılacak alan 8,5 milyon ha olarak alınmıştır. Bu güne kadar yaklaşık 5 milyon ha arazi sulamaya açılmış, 3,5 milyon ha araziye sulama hizmeti götürme çalışmalarına devam edilmektedir. Sulanan arazide bu güne kadar yaklaşık bir milyon ha arazide arazi toplulaştırma uygulaması tamamlanmıştır.

Tablo 4.3'de görüldüğü gibi toplulaştırma yapılacak alan olan 14 milyon hektar arazinin ekonomik olarak sulanabilir kısmı 8,5 milyon ha, sulamaya açılan kısmı 5 milyon hektar olup, sulanan alanlarda toplulaştırılması tamamlanan alan 1 milyon hektardır.

Tablo 4.3. Türkiye’de Toplulaştırılması Planlanan Alanlar

Kaynak: Tarım Reformu Genel Müdürlüğü, 2008

4.2. Türkiye’de Arazi Toplulaştırması Çalışmalarının Sağladığı Kazanımlar

Küsek (2008), köy merkezi ile parseller arasındaki ulaşımda azalma olmakta ve yol kalitesi iyileşmektedir. Buradan yoldan kazanım hektara 25lt/yıl olmaktadır.

Parsel içi makine iş veriminde önemli artışlar olmaktadır. Kazanım hektara 25lt/yıl olmaktadır. Ayrıca; arazi parçalanmasından dolayı kullanılmayan veya yoğun tarım yapılmayan alanlar yeniden tarıma kazandırılmaktadır. Sınır uzunluklarındaki kayıplar önemli derecede azalmakta olup ve sınır kayıpları da azalmakta net kullanılan alanda %5-6 civarında artış olmaktadır. Ayrıca Küsek, net kullanılan alan kazanımının yaklaşık 450.000 ha olacağını belirtmiştir.

Türkiye’de sulamaya açılmış ve açılacak olan 7,5 milyon ha arazinin toplulaştırması tamamlandığında beklenen kazanımlar Tablo 4.4’deki gibi hesaplanmıştır.

Tablo 4.4’ den de görüldüğü gibi sürekli olmayan kazanımlar sürekli olan kazanımlardan daha fazladır. Arazi toplulaştırmasıyla birlikte sürekli kazanımlarda ürün artışındaki beklenen kazanımlar ulaşımda beklenen kazanımlardan daha fazladır. Sürekli olmayan kazanımlar açısından, sulama yatırımları açısından beklenen kazanımlar, kamulaştırmada beklenen kazanımlardan daha fazladır.

Tablo 4.4. Sulama Arazilerin Toplulaştırılmasından Beklenen Kazanımlar

Yıllık Sürekli Kazanımlar	
Ulaşım Kazanımları	1,10 Milyar TL
Ürün Artışı Kazanımları	10,10 Milyar TL
Toplam	11,20 Milyar TL
Sürekli Olmayan Kazanımlar	
Sulama Yatırımları Kazanımları	18,20 Milyar TL
Kamulaştırma Kazanımları	7,00 Milyar TL
Toplam	25,20 Milyar TL

Kaynak: Tarım Reformu Genel Müdürlüğü, 2008

4.3. Türkiye Tarım Arazilerinin Sürdürülebilir Kullanımı’na İlişkin Olarak Güçlü ve Zayıf Yönleri, Fırsatlar ve Tehditler

Bayraç ve Yenilmez (2005), GZFT analizinin hazırlanmasında tarım arazilerinin amaç dışı kullanımı, arazi kullanım planları ve diğer planlarla entegrasyonu, üretim planlaması, gıda güvenliği, veri tabanlarının oluşturulması ve ortak kullanımı, izleme ve değerlendirme, sulama yönetimi, yasal ve kurumsal düzenlemeler, kurumlar arası iş birliği sorunu, 5403 sayılı Kanunun uygulanmasındaki yetersizlikler, tarım politikaları ile uyum, yabancıların mal edinimi ile arazi parçalılığı ve küçük ölçekli işletme yapısı ön plana çıkan hususlar olduğunu belirtmişlerdir.

Ayrıca Türkiye’nin “Tarım Arazilerinin Sürdürülebilir Kullanımı”na ilişkin olarak güçlü ve zayıf yönleri ile konuya ilişkin fırsat ve tehditler Tablo 4.5’de verilmektedir.

Tablo 4.5. Türkiye’de Tarım Arazilerinin Güçlü ve Zayıf Yönleri, Fırsatlar ve Tehditler

GÜÇLÜ YÖNLER	FIRSATLAR
1.Farklı iklim kuşaklarında değişik ürünlerin yetiştirilebileceği arazi varlığı,	1.Tarım Bilgi Sistemi çalışmalarına başlanması ve etkin arazi yönetimi ve planlamasına yönelmesi,
2.Toprak koruma ve arazi kullanım mevzuatı	2.AB üyelik sürecinin yönlendirici etkisi,
3.Tarım arazilerinin coğrafi bilgi sistemi temelinde tanımlanmış olması,	3.Kurum ve kuruluşların işbirliğinde istekli olması,
4.Tarım arazilerinin yönetimi konusunda nitelikli insan kaynağı ve teknolojik alt yapının varlığı,	4.Havza ölçeğinde planlama yapılması
5.Arazi toplulaştırması ve tarla içi geliştirme hizmetlerinin hızlandırılmış olması,	5. 644 sayılı KHK ile mevzuata giren mekansal strateji planı kavramı ile ülke düzeyinde üst ölçekli bir planlama yapılmasına olanak sağlaması
ZAYIF YÖNLER	TEHDİTLER
1.İklim koşulları ile arazi, toprak ve su potansiyelini dikkate almayan bitkisel üretim	1.Yerleşim alanlarının sürekli ve aşırı büyümesi ile tarım arazilerinin yapılaşma baskısı altında kalması,
2.Tarım arazilerinin kentsel gelişmeye karşı korunmasında uygulama araçlarının eksikliği,	2.Tarım dışı kullanım talepleri için alternatif alanlar yaratılamaması,
3.Güncel bir toprak veri tabanının bulunmaması,	3. Küresel ısınma, çölleşme ve erozyon,
4.Kurumsal anlamda tarım arazisi kullanımı konusunda yetki karmaşasının olması,	4.Yarı kurak ve kurak iklim koşulları, çok kırılgan ve hassas ekosisteme sahip olunması,
5. Mevzuattaki çelişki ve yetersizlikler	5. Kırdan kente hızlı göçler.

Kaynak: Karluk, 2002

4.4. Türkiye’nin Onuncu Kalkınma Planı (2018) Kapsamında Vizyon Ve Hedefleri

4.4.1.Tarım Arazilerinin Sürdürülebilir Kullanımı Konusunda Onuncu Kalkınma Planı Dönemi Vizyonu

Tarım arazisi varlığı ve toprak kaynaklarını bilimsel esaslara göre nitelikve nicelikleri itibarıyla belirleyerek güncellenebilir bir veri tabanında kayıt altına almış; günün ihtiyaçları ile birlikte gelecek nesillerin ihtiyaçlarını da dikkate alarak koruma, geliştirme ve verimli kullanma prensiplerine uygun bir şekilde ekolojik, ekonomik ve sosyal değerleri gözeten; bilgi ve bilinç düzeyi yükselen kullanıcıları örgütlü ve katılımcı bir yaklaşım izleyen TÜRKİYE’DİR (Bakraç ve Yenilmez, 2006, Kalkınma Bakanlığı, 2014).

4.4.2 Tarım Arazilerinin Sürdürülebilir Kullanımı Konusunda Onuncu Kalkınma Planı Dönemi Hedefleri:

Onuncu Kalkınma Planı döneminde tarım arazilerinin sürdürülebilir kullanımına ilişkin temel hedefler;

- 1-Tarım arazilerinin kabiliyetlerine uygun kullanılması ve amaç dışı kullanımların daha etkin bir şekilde yönetilmesi,
- 2-Kurumlar arası koordinasyon eksikliği ve yetki karmaşasının giderilmesi,
- 3-Mevzuattaki çelişki ve yetersizliklerin ortadan kaldırılması,
- 4-İşletme yapılarından kaynaklanan sorunların çözümü,
- 5-Tarım arazisi piyasasına dinamizm kazandırılması,
- 6-Topoğrafya ve toprağın yapısından kaynaklanan kısıtlar ile iklim değişikliği ve küresel ısınmanın neden olduğu sorunların çözümü için gerekli adımların atılması,
- 7-Kırsal alandan göç ile ilgili sorunların giderilmesi olarak saptanmıştır (Kalkınma Bakanlığı, 2014).

4.5. Batılı Ülkelerde Arazi Toplulaştırması

Tenkanen (1994), XX. yüzyılın sonlarında tüm Avrupa'nın arazi toplulaştırma mevzuatında yeni tarımsal ve sosyo-politik talepler dikkate alınarak arazi toplulaştırma konusunda hızlı değişiklikler olduğunu belirtmiş ve arazi toplulaştırmasının, üretim maliyetlerini düşürerek kontrollü bir şekilde ve tarımsal üretimde verimlilik artışı için bir araç olarak görüldüğünü, bununla birlikte arazi toplulaştırmasının amaçları arasında, sosyal, ekolojik ve kültürel yönlerinde dâhil edildiğini belirtmiştir.

Ayrıca Tenkanen, mevzuat değişiklikleri ile birlikte geleneksel arazi toplulaştırmasının, Hollanda kırsal kalkınma kanunu (Wet Inrichting Landelijk Gebied), Alman arazi toplulaştırma kanununda (Flurbereinigungsgesetz) olduğu gibi, özellikle de orta Avrupa'da, peyzaj ve doğa korumanın artırılması ve çeşitli rekreasyon alanı projelerinin uygulanması, altyapının iyileştirilmesi için kullanılacak çok boyutlu kırsal kalkınma modeli haline dönüştüğünü belirtmiştir.

Almanya'da Arazi Toplulaştırması:

Winkler (1992), yaptığı çalışmada Almanya'da 1961 yılında çıkarılan "Tarım İşletmelerinin Sahipliğinin Değişiminin İdari Kontrolü Kanunu" ile işletme ölçeklerinin korunmasına yönelik tedbirler alınmaya başlanmıştır. Bu Kanun ile tarım arazilerinin belli bir ölçeğin altına düşmemesi ve toplulaştırma yapılan alanların yeniden parçalanmaması amacıyla arazi satışlarının kontrol altına alınmaya çalışıldığını ve söz konusu mevzuat düzenlemesine karşılık, günümüzde eyalet yasalarında farklı miras hükümlerinin bulunduğunu gözlemlemiştir.

Bullard (2007), Gülsever (2008), Parlak (2010), Schleswig-Holstein, Lower Saxony, North Rhine-Westphalia eyaletleri ile Bavaria ve Baden-Württemberg'in bazı kesimlerinde uygulanan miras hukukuna göre, mirasa konu olan tarım arazisi mirasçılardan birine intikal ederken, Rehn bölgesinde Türkiye'de olduğu gibi eşit paylaşım ilkesinin benimsendiğini ve bu nedenle, Rehn bölgesinin görece parçalı arazi yapısına sahip olduğunu belirtmişlerdir.

Danimarka'da Arazi Toplulaştırması:

Mann (1965), yaptığı çalışmada Danimarka'da arazi toplulaştırmasına ilişkin mevzuat düzenlemesinin yıllar önce gerçekleştirildiğini belirtmiştir. 1946 yılında Tarım Kanunu'nda yapılan değişikliklerle, arazi parsellerinin bölünebileceği minimum büyüklük, bölgesel verim değerlerinin esas alınmasıyla, 7-14 hektar aralığında olduğunu belirtmiştir.

Van Der Veren ve diğ. (2002), yaptıkları çalışmada günümüzde var olan mevzuatın tarım işletmelerinin bir varise bırakılması yoluyla işletme bütünlüğünün korunmasını teşvik ettiğininve mirasın tek varise bırakılması durumunda ödenecek vergi yüzdesinin %15 daha az olduğunu belirtmişlerdir.

Bununla birlikte, Gibbard (1997), yaptığı çalışmada Danimarka'daki işletmelerin sonraki kuşaklara intikali, büyük ölçüde çiftçiliği devam ettirecek kişinin işletmeyi ebeveynlerinden satın alması yoluyla olduğunu ve bu uygulamada çiftliği satın alanın ödeyeceği bedelin, işletmenin piyasa fiyatından % 20 daha az olabileceğini belirtmiştir.

Hollanda'da Arazi Toplulaştırması:

Bullard (2007), Hollanda Medeni Kanunu'nun, tarım işletmelerinin mirasçılar arasında eşit paylaşımını öngördüğü ancak, mirasın paylaşımı konusunda bölgeler arasında geleneğe dayalı farklı uygulamaların bulunduğunu belirtmiştir.

Ayrıca Bullard yaptığı bu çalışmada, ülkenin kuzey bölgelerinde tarım işletmeleri geleneksel olarak, çoğunlukla tek varise bırakıldığını, güney bölgelerde işletme arazilerinin mirasçılar arasında paylaşımının yaygın olduğunu belirtmiştir.

Bu nedenle, kuzey bölgelerde yer alan işletmeler büyük ölçekli iken, güneyde işletme ölçekleri daha küçük ve tarım arazileri görece daha parçalı yapıdadır. Arazi mülkiyetine ilişkin olarak yukarıda açıklanan hususların yanı sıra bu ülkelerde tarım arazilerinin etkin kullanımı açısından iyi işleyen bir tarım arazileri piyasasının oluşturulduğu görülmektedir. Bu kapsamda farklı ülkelerde tarım arazileri piyasasını etkinleştirmek üzere arazi bankacılığı sistemi ve arazi fonu gibi araçlar uygulanmaktadır.

Denig ve Maris (1960), yaptıkları çalışmada Hollanda’da elde edilen net gelir artışına arazi toplulaştırma projesinin sağladığı katkı oranlarını; ulaşım olanağının artmasında %5, parsel alanlarının artmasında %3, parsel şeklinin düzenlenmesinin de %2 olduğunu belirlemişlerdir.

Fransa’da Arazi Toplulaştırması:

Fransa’da faaliyet gösteren “Arazi Geliştirme ve Kırsal Yerleşim Birliği (Sociétésd’ Aménagement Foncierd’Etablissement Rural-SAFER), arazi bankacılığına ilişkin önemli bir örnektir. SAFER, üretici örgütleri, meslek kuruluşları ve tarımla ilgili diğer tüzel kişiliklerin katılımı ile bölgesel ölçekte kurulan, kamu yararı kapsamında kar amacı gütmeksizin faaliyet gösteren tüzel kişiliğe haiz bir kuruluştur. Halen farklı bölgelerde herbiri idari olarak birbirinden bağımsız 26 SAFER teşkilatı bulunmakta olup, bunlar faaliyetlerinde eş güdümü sağlayabilmek amacıyla, ulusal düzeyde “Tarımsal İşletmelerin Yapısını Düzenleme Ulusal Komitesi” altında örgütlenmişlerdir (Bullard, 2007).

Agâh (1995), konu ile ilgili mevzuatta Safer’lerin görevinin; ‘Sahibi tarafından satışa sunulan toprakları satın alarak, tarımsal yapıları ıslah etmek, uygun işletmelerin topraklarını genişletmek, gerektiğinde toprağı ıslah ederek tarımsal üretimde kullanımını ve tarımla uğraşan toprağı olmayan çiftçilerin topraklandırılmasını sağlamak” olarak belirtildiğini ifade etmiştir.

Kendilerine verilen görevleri yerine getirmek üzere SAFER’ler piyasadan gönüllü alım-satım ilkesi çerçevesinde tarım arazisi satın almaktadır. Ayrıca, arazi ofisi olarak önalım hakkına da sahip olan SAFER’in bu kapsamda arazi edinebilmesi bakımından, satışa çıkarılan tarım arazilerinin, arazi sahipleri tarafından öncelikle SAFER’e bildirilmesi bir zorunluluktur. Yapılan bildirimden sonra, satışa konu bölgede bulunan ilgili SAFER teşkilatı, arazinin satışa sunulduğu fiyatı da dikkate alarak, bu araziye alıp, almayacağına en geç 2 ay içerisinde karar vermek zorundadır (OECD, 1998).

Ülkelerin arazi varlıkları ile ilgili olarak sahip oldukları bilgiler, arazi yönetimine ilişkin sağlıklı politikalar geliştirmeleri bakımından önemlidir. Güncellenebilir nitelikte olan arazi bilgi sistemlerindeki veriler, arazi kullanım planlarının yapımına temel teşkil etmektedir. Ayrıca, süratli ve doğru değer tespiti ile arazilere ilişkin alım-satım, kiralama, kamulaştırma ve vergilendirme gibi birçok işlem hızlı ve sağlıklı bir şekilde yürütülebilmektedir (Tiryakioğlu ve Erdoğan, 2006, Çoşar ve Engindeniz, 2011).

5.MATERYAL VE YÖNTEM

5.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bu araştırma; Samsun İli Bafra İlçesi Sol Sahil Köyleri'nde yapılan arazi toplulaştırması projesine zorunlu ve istemli olarak katılan çiftçilerin arazi toplulaştırmasına karşı tutum ve davranışlarını karşılaştırmak ve bu kapsamda ileride yapılacak arazi toplulaştırması projelerine ışık tutmak amacıyla yapılmıştır. Araştırma projesi, projeye katılan çiftçilerin tutum ve davranışlarını etkileyen faktörlerin belirlenmesi, projenin nasıl işlediğini, projedeki aksaklıkların giderilmesi için gerekli önlemlerin tespit edilmesi ve arazi toplulaştırması projelerinin daha yaygın olarak nasıl yapılabileceğini ortaya koyması bakımından önem arz etmektedir.

Bu temel amaç çerçevesinde; araştırmanın diğer amaçları aşağıdaki gibidir:

- 1.Projeye zorunlu ve istemli olarak katılan çiftçilerin sosyo-ekonomik özelliklerinin belirlenmesi ve karşılaştırılması
- 2.Projeye zorunlu ve istemli olarak katılan çiftçilerin proje öncesinde ve sonrasında parsel sayılarının, arazi büyüklüklerinin belirlenmesi ve karşılaştırılması
- 3.Projeye zorunlu ve istemli olarak katılan çiftçilerin toplulaştırma yapılmadan önce proje hakkındaki bilgi düzeylerinin, bilgi kaynaklarının belirlenmesi ve karşılaştırılması
- 4.Projeye zorunlu ve istemli olarak katılan çiftçilerin örgütlenme durumlarının, örgütlenme sürelerinin ve bu örgütlerden yararlanan hizmetlerin belirlenmesi ve karşılaştırılması
- 5.Projeye zorunlu ve istemli olarak katılan çiftçilerin proje öncesinde ve sonrasında bitkisel üretim durumlarının (yetiştirilen ürünler, ürünlerin alanları, ürünlerin verimlerinin, gelirlerinin) belirlenmesi ve karşılaştırılması
- 6.Projeye zorunlu ve istemli olarak katılan çiftçilerin proje öncesinde ve sonrasında toplulaştırma öncesi ve sonrası hayvan sayısı ve hayvansal gelirlerinin belirlenmesi ve karşılaştırılması
- 7.Projeye zorunlu ve istemli olarak katılan çiftçilerin toplulaştırma sonrasında tarımsal girdilerinde meydana gelen değişimlerin belirlenmesi ve karşılaştırılması
- 8.Projeye zorunlu ve istemli olarak katılan çiftçilerin arazilerinin mülkiyet durumu, parçalılık durumu, ve parçalanma nedenlerinin belirlenmesi ve karşılaştırılması
- 9.Projeye zorunlu ve istemli olarak katılan çiftçilerin arazi toplulaştırmasının gerekliliği konusundaki düşüncelerinin belirlenmesi ve karşılaştırılması
- 10.Proje öncesinde projeye zorunlu ve istemli olarak katılan çiftçilerin arazi toplulaştırılmasına karşı tutum ve davranışlarını etkileyen faktörlerin belirlenmesi ve karşılaştırılması
- 11.Çiftçilerin arazi toplulaştırmasına katılım durumlarını etkileyen faktörlerin belirlenmesi

5.1.1.Araştırma Hipotezleri

1. Projeye zorunlu ve istemli olarak katılan çiftçilerin sosyo-ekonomik faktörler açısından aralarında farklılık var mıdır?
2. Projeye zorunlu ve istemli olarak katılan çiftçilerin proje öncesinde ve sonrasında parsel sayıları ve arazi büyüklüğü açısından aralarında farklılık var mıdır?
3. Projeye zorunlu ve istemli olarak katılan çiftçilerin toplulaştırma yapılmadan önce proje hakkındaki bilgi düzeylerinin, bilgi kaynakları açısından aralarında farklılık var mıdır?
- 4.Projeye zorunlu ve istemli olarak katılan çiftçilerin örgütlenme durumlarının, örgütlenme sürelerinin ve bu örgütlerden yararlanan hizmetler açısından aralarında farklılık var mıdır?
5. Projeye zorunlu ve istemli olarak katılan çiftçilerin proje öncesinde ve sonrasında bitkisel üretim durumları (yetiştirilen ürünler, ürünlerin alanları, ürünlerin verimleri ve gelirleri) açısından aralarında farklılık var mıdır?

6. Projeye zorunlu ve istemli olarak katılan çiftçilerin proje öncesinde ve sonrasında toplulaştırma öncesi ve sonrası hayvan sayıları açısından aralarında farklılık var mıdır?
7. Projeye zorunlu ve istemli olarak katılan çiftçilerin toplulaştırma sonrasında tarımsal girdilerinde meydana gelen değişimler açısından aralarında farklılık var mıdır?
8. Projeye zorunlu ve istemli olarak katılan çiftçilerin arazilerinin mülkiyet durumu, parçalılık durumu, ve parçalanma nedenleri açısından aralarında farklılık var mıdır?
9. Projeye zorunlu ve istemli olarak katılan çiftçilerin arazi toplulaştırmasının gerekliliği konusundaki düşünceleri açısından aralarında farklılık var mıdır?
10. Proje öncesinde projeye zorunlu ve istemli olarak katılan çiftçilerin arazi toplulaştırılmasına karşı tutum ve davranışlarının etkileyen faktörler açısından aralarında farklılık var mıdır?
11. Çiftçilerin arazi toplulaştırmasına katılım durumunu etkileyen faktörler açısından farklılık var mıdır?

5.2. Materyal

Araştırmanın ana materyalini köylerde yapılan anket çalışmaları sonucu elde edilen veriler oluşturmaktadır. Araştırmanın diğer materyalini bölge ile ilgili istatistikî bilgiler, konuyla ilgili daha önce yayınlanmış hazırlanmış tez çalışmaları, derlemeler, makaleler ve çalışmalarda yer alan veriler oluşturmaktadır.

5.3. Yöntem

5.3.1 Örneklem Yöntemi

Örneklem için ilk olarak Samsun ili Bafra İlçesi Sol Sahil Köyleri'nde yapılan arazi toplulaştırmasına istemli ve zorunlu olarak katılan çiftçilerin arazi büyüklükleri ve parsel sayıları belirlenmiştir. Bu verilerle diğer örneklem yöntemi kullanılarak örnek hacmi belirlenmeye çalışılmış ancak ulaşılan örnek hacimlerinin yapılan çalışmayı temsil etmeyeceği düşünüldüğünden çalışmada gayeli örneklem yönteminin kullanılması uygun görülmüştür.

Patton (1997)'ye göre gayeli örneklem, zengin bilgiye sahip olduğu düşünülen durumların derinlemesine çalışılmasına olanak veren bir yöntemdir.

Bu kapsamda, iki grup arasında karşılaştırmalar yapılacak olması nedeniyle, projeye zorunlu olarak katılan üreticilerin kişisel ve işletme özelliklerinin projeye istemli olarak katılan üreticiler ile benzerlik göstermesi hedeflenmiştir. Böylece, çiftçilerin proje öncesi ve sonrası tutum ve davranışlarını incelemek ve çiftçilerin projeye katılım durumunu etkileyen faktörlerin daha net tanımlanabilmesi mümkün olacaktır. Bu gerekçelerle araştırmada gayeli örneklem yöntemi tercih edilmiştir.

Çalışma; gayeli olarak arazi toplulaştırması projesine katılan, birbirine yakın olan ve tarımsal açıdan farklılık göstermeyen 3 köyde (2'si istemli ve 1 zorunlu) yapılmıştır. İstemli olarak Dedeli ve Yörgüç Köyleri'nde, zorunlu olarak Çetinkaya Beldesi'nde çalışma yapılmıştır. Anket çalışması; projeye istemli olarak katılan çiftçilerin bulunduğu Dedeli Köyü'nde projeye katılan, 520 kişiden 39'u ile Yörgüç Köyü'nden projeye katılan 127 kişiden 11'i ile ve projeye zorunlu olarak katılan çiftçilerin bulunduğu Çetinkaya Beldesi'nde ise projeye katılan, 718 kişiden 50 kişiyle görüşülerek yapılmıştır.

5.3.2 Veri Toplama Yöntemi

Veri toplama aşamasında, işletmelere gidilerek çiftçilerle yüz yüze görüşülerek anketler yapılmıştır. İkincil veriler olarak Bafra İlçe Tarım Müdürlüğü, Tarım Reformu Genel Müdürlüğü, Samsun GTHB Tarım Reformu İl Müdürlüğü verilerinden yararlanılmıştır.

5.3.3 Araştırmada Kullanılacak Değişkenler

Araştırmada kapsamında yer alan hipotezlerin test edilmesinde kullanılacak araştırma değişkenleri Tablo5.1'de listelenmiştir. Araştırma değişkenlerinin belirlenmesi, daha önceden açıklanan amaçların açığa kavuşturulması amacıyla, ortaya konulan bağımlı ve bağımsız değişkenlerden meydana gelmektedir.

Tablo 5.1.Araştırma Değişkenleri ve Uygulanan İstatistik Testler

Değişkenler	Uygulanan İstatistik Testler
1.Çiftçilerin Sosyo-Ekonomik Özellikleri	
1.1.Yaş	Yıl, frekans, t istatistiği
1.2.Eğitim Durumu	Yıl, frekans, Mann Whitney U
1.3.Mesleki Durum	Frekans, yüzde, χ^2
2.Çiftçilerin Parsel Sayısı ve Arazi Büyüklüğü	Frekans, t testi
3.1. Bitkisel Üretim (Alan, Verim, Brüt Gelir)	Frekans, t testi
4.1.Çiftçilerin Bilgi Düzeyleri	Frekans, yüzde
4.2.Bilgi Kaynakları	Frekans, yüzde,
4.3.Toplantıya Katılma Durumları	Frekans, yüzde, χ^2
5. Çiftçilerin Örgütlenme Durumları	
5.1.TKK'ne ve ZO'na Üyelik Durumu ve Süresi	Frekans, yüzde, χ^2 , t testi
5.2. TKKveZO Hizmetlerinden Yararlanma	Frekans, yüzde, Mann Whitney U
6. Proje kapsamında verilen hizmetler	Frekans, yüzde, Mann Whitney U
7.Tarımsal girdi kullanımındaki değişim	Frekans, yüzde, Mann Whitney U
8.Arazilerin Parçalılık ve Mülkiyet Durumu	Frekans, yüzde, Mann Whitney U
9.Çiftçilerin Toplulaştırmaya Karşı Tutum ve Davranışları	Frekans, yüzde, Mann Whitney U
10.Çiftçilerin Arazi Toplulaştırmasından Memnuniyet Durumu ve Toplulaştırmayı Başkalarına Tavsiye Etme Durumu	Frekans, yüzde, Mann Whitney U
11.Çiftçilerin Projeye Katılım Durumunu Etkileyen Faktörlerin Belirlenmesi	Logistik Regrasyon

6. ARAŞTIRMA BULGULARI VE TARTIŞMA

Araştırma bulgularının olduğu bu bölüm 6 kısımda incelenmiştir.

Birinci bölümde; çiftçilerin proje öncesi ve sonrası arazi büyüklükleri ve parsel sayıları belirtilmiştir.

İkinci bölümde; çiftçilerin arazi toplulaştırması hakkındaki bilgi düzeyleri, çiftçilerin bilgi kaynakları ve bilgilendirme toplantısına katılma durumları karşılaştırılarak incelenmiştir.

Üçüncü bölüm çiftçilerin sosyo-ekonomik özelliklerinin belirtildiği bölümdür. Sosyo-ekonomik özellikler; cinsiyet, yaş, eğitim, mesleki durum ve örgütlenme açısından incelenmiştir.

Dördüncü bölüm, projeye katılan çiftçilerin tarımsal yapısının incelendiği bölümdür.

Bu kapsamda çiftçilerin proje öncesinde ve sonrasında, üretim deseni, ürün alanları, ürün verimleri, bitkisel gelirleri, tarımsal girdilerindeki değişimler karşılaştırılarak incelenmiştir.

Beşinci bölümde ise; çiftçilerin arazilerinin parçalık durumları, mülkiyet durumları karşılaştırılarak yer verilmiştir. Bu kapsamda ayrıca arazilerin parçalanma nedenleri ve arazi toplulaştırmasının gerekliliği de incelenmiştir.

Altıncı bölümde; çiftçilerin proje öncesinde ve sonrasında arazi toplulaştırmasına karşı sergiledikleri tutum ve davranışlar karşılaştırılarak incelenmiştir.

Bu kapsamda çiftçilerin proje öncesi projeye karşı çıkma nedenleri, projenin yapılmasına ikna edilme yolları, çiftçilerin projenin yapılmasına karar verme durumları, projeden memnuniyet durumları ve arazi toplulaştırmasını başka çiftçilere tavsiye etme durumları incelenmiştir.

Ayrıca logistik regresyon modeli ile de çiftçilerin arazi toplulaştırmasına katılım durumunu etkileyen faktörler belirlenerek projeyi yapacak kuruluşlara öneriler sunulmuştur.

6.1. Toplulaştırma Sahalarına İlişkin Genel Bilgiler

Araştırma alanı zorunlu toplulaştırmanın gerçekleştiği Çetinkaya köyü ile istemli toplulaştırmanın gerçekleştiği Yörgüç ve Dedeli köyleridir. Araştırma alanında zorunlu ve istemli olarak toplulaştırma projesine katılan çiftçilerin toplulaştırma öncesi ve toplulaştırma sonrasında ortalama parsel sayıları ve arazi büyüklükleri belirlenmiştir. Anket yapılan işletmelerin toplulaştırma öncesinde ve sonrasındaki parsel sayılarındaki durumlar Tablo 6.1’de verilmiştir.

Tablo 6.1.Çiftçilerin Toplulaştırma Öncesi ve Sonrası Parsel Sayısı (adet)

Proje Öncesi	Kişi	Ortalama	Standart Sapma	t	P
Zorunlu	50	3.68	1.789	2.439	0.017
İstemli	50	4.68	2.281		
Proje Sonrası					
Zorunlu	50	2.92	2.098	1.102	0.273
İstemli	50	2.50	1.693		

Toplulaştırma öncesinde, projeye istemli olarak katılan çiftçilerin ortalama parsel sayısı 4.68 iken; projeye zorunlu olarak katılan çiftçilerin ise 3.68’dir ve istatistiki olarak parsel sayıları açısından aralarında fark vardır ($p<0.05$). Toplulaştırma öncesi toplulaştırmaya istemli olarak katılan çiftçilerin arazilerinin zorunlu olarak katılan çiftçilerin arazilerine göre daha parçalı olması, çiftçilerin daha fazla istemli katılımlarının teşvik etmesi ile açıklanabilir. Eş deyişle; parsel sayısının fazlalığı, toplulaştırmaya gönüllü katılımı teşvik etmektedir.

Toplulaştırma sonrasında parsel sayıları dikkate alındığında, zorunlu olarak toplulaştırmaya katılan çiftçilerin parsel sayısı, istemli olarak toplulaştırmaya katılan çiftçilerin parsel sayısından daha fazladır. Ancak istatistiki olarak aralarında parsel sayısı açısından anlamlı fark yoktur ($p>0.05$). Öte yandan toplulaştırma öncesine göre toplulaştırma sonrasında çiftçilerin arazi parça sayılarında anlamlı azalmalar olmuştur. Bu toplulaştırmanın beklenen faydalarından biridir.

Toplulaştırma sonrasında projeye istemli olarak katılan çiftçilerin parsel sayılarında zorunlu olarak katılanlara oranla daha fazla azalma gözlenmiştir. Bu iyileşmenin nedeninin projeyi uygulayan kuruluşlar arasındaki farklılıktan kaynaklandığı söylenebilir.

Tablo 6.2.Çiftçilerin Toplulaştırma Öncesi ve Sonrası Arazi Büyüklüğü (da)

Proje Öncesi	Kişi (Sayı)	Ortalama (da)	Standart Sapma	t	p
Zorunlu	50	28.04	19.262	0.773	0.441
İstemli	50	30.38	9.319		
Proje Sonrası					
Zorunlu	50	23.80	16.084	1.449	0.150
İstemli	50	27.60	9.223		

Toplulaştırma öncesinde ve toplulaştırma sonrasında istemli ve zorunlu olarak toplulaştırmaya katılan çiftçilerin ortalama arazi büyüklükleri Tablo 6.2’de incelenmiştir. Toplulaştırma öncesinde de toplulaştırma sonrasında da istemli olarak projeye katılan çiftçilerin arazi büyüklüğü (30.38 dekar), projeye zorunlu olarak katılan çiftçilerin arazi büyüklüğünden (28.04 dekar) biraz daha fazla gözükmektedir. Ancak aradaki fark istatistiki olarak anlamlı değildir ($p>0.05$).Toplulaştırma sonrasında Tablo 6.2’de görüldüğü gibi her iki toplulaştırma projesine katılan çiftçilerin arazileri azalmıştır. Bunun nedeni ise çiftçilerin arazilerine yol, su kanalı vb. hizmetlerin yapılması için arazilerden yapılan kesintilerdir. Ayrıca toplulaştırma sonrasında istemli toplulaştırmaya katılan çiftçilerin arazi büyüklüğü (27.60 dekar), zorunlu toplulaştırmaya katılan çiftçilerin ortalama arazi büyüklüğünden (23.80 dekar) biraz daha fazladır.

Ancak projeye istemli ve zorunlu katılan çiftçiler arasında arazi büyüklüğü açısından fark bulunmamıştır ($p>0.05$). Proje sonrasında zorunlu toplulaştırmaya katılan çiftçiler istemli olarak katılan çiftçilere göre daha fazla arazi kaybı yaşamış ve arazi büyüklükleri azalmıştır. Bu durum; projeye gönüllü katılımı ve proje sonrasında da projeden memnuniyeti olumsuz yönde etkileyen bir faktör olarak düşünülebilir.

İsteğe bağlı olarak gerçekleştirilen toplulaştırma projede toplam alan 60,000 da olup bu alanın 37,447 da projeye girmiştir. Projeye katılan toplam çiftçi sayısı 5,709’dur. Arazi toplulaştırması sonrasında parsel sayısında azalma görülmekte olup 3,911’den 2,664 parsel gerilemiştir. 2005 yılında başlatılan bu projenin fiziki gerçekleşme oranı %97’dir (Ün, 2014).

Devletin kamu yararı gözeterek yapmış olduğu zorunlu toplulaştırma projesinde ise toplam toplulaştırma alanı 80,000 da olup, projeye giren alan 48,363 da olmaktadır. Projeye katılan toplam çiftçi sayısı 4,596’dır. Arazi toplulaştırması sonrasında parsel sayısında bir artış gözlenmekte olup; parsel sayısı 2,193’den 2,419’a yükselmiştir. Bunun nedeni proje kapsamında yapılan yollar, kanallar ve kanaletlerin çiftçilerin arazilerinden geçmesi sonucu arazilerinin parçalanmasıdır. 2006 yılında başlatılan bu projenin fiziki gerçekleşme oranı % 99’dur. Samsun’un Bafra İlçesi’nde arazi toplulaştırması öncesi toplam 1,283 adet parsel bulunmakta iken, toplulaştırma sonrası parsel sayısı 605 adet’e düşmüştür. Toplam parsel sayısında %52,84 oranında azalma sağlanmıştır (Durukan, 2014).

6.2. Çiftçilerin Toplulaştırma Hakkındaki Bilgi Düzeyleri

Özkan (1999), yaptığı araştırmada arazi toplulaştırması projesi sahasındaki üreticilerin toplulaştırma projesi hakkında duyum ve ön bilgilerinin bu türden yatırımların benimsenmesinde ve katılımcılığın sağlanmasında etkili olduğunu belirtmiştir.

Diğer yandan arazi toplulaştırmasının proje öncesinde üreticilerce gerçekten anlaşılıp; anlaşılmadığı proje açısından önem taşımaktadır. Bu kapsamda zorunlu ve istemli olarak toplulaştırmaya katılan çiftçilerin toplulaştırma öncesinde arazi toplulaştırması hakkında bilgi sahibi olup olmadıkları Tablo 6.3’ te verilmiştir.

Tablo 6.3. Çiftçilerin Toplulaştırma Öncesi Proje İle İlgili Bilgi Düzeyi

Bilgi Düzeyi	Zorunlu		İstemli	
	Kişi(Sayı)	Yüzde(%)	Kişi(Sayı)	Yüzde(%)
Hiç duymamıştım	13	26	6	12
Duyduğum ama nasıl olduğunu bilmiyordum	29	58	38	76
Bilgim vardı ama nasıl olduğunu bilmiyordum	4	8	6	12
Bilgim vardı daha önce gördüm	4	8	0	0
Toplam	50	100	50	100

Araştırmada projeden önce istemli olarak toplulaştırmaya katılan çiftçiler, projeye zorunlu olarak katılan çiftçilere oranla arazi toplulaştırması hakkında daha fazla bilgi sahibidirler. Bunun nedeni ise projeye istemli olarak katılan çiftçilerin daha önce yapılan projelere katılan çiftçilerden arazi toplulaştırması hakkında bilgi edinmeleridir. Bu kapsamda diğer çiftçilerin verdikleri bilgiler projeye katılan çiftçilerin projeye katılma isteklerini etkilemektedir.

Arazi toplulaştırması hakkında bilgi düzeyini etkileyen en önemli faktörlerden biri bilginin kaynağıdır. Bu kapsamda bilgi düzeyini etkileyen kaynaklardan; kişisel bilgi kaynaklarının (çiftçiler), kurumsal kaynaklardan da (teknik elemanların) daha etkili olduğu söylenebilir.

Toplulaştırma kapsamında zorunlu ve istemli toplulaştırmaya katılan çiftçilerin bilgi kaynakları Tablo 6.4'te verilmiştir.

Tablo 6.4 Çiftçilerin Bilgi Kaynakları

Bilgi Kaynakları	Zorunlu		İstemli	
	Kişi (Sayı)	Yüzde (%)	Kişi (Sayı)	Yüzde (%)
Diğer Çiftçiler	20	40	25	50
Akrabalar	3	6	3	6
Teknik Elemanlar	27	54	22	44
Toplam	50	100	50	100

Toplulaştırma kapsamında projeye zorunlu olarak katılan çiftçiler genellikle teknik elemanlardan bilgi edinirken, istemli olarak toplulaştırmaya katılan çiftçilerin büyük çoğunluğu diğer çiftçilerin görüşlerinden yararlanmaktadırlar.

Buradan da istemli olarak projeye katılan çiftçilerin projenin faydalarına eş deyişle sonuçlarına önem verdiği, zorunlu olarak katılanların ise projenin nasıl yapılacağına önem verdikleri görülmektedir.

Arazi toplulaştırmasının nasıl yapılacağını anlatmak için çiftçileri bilgilendirmek amacıyla Samsun Tarım Reformu İl Müdürlüğü tarafından projenin yapılacağı köylerde kahvelerde bilgilendirme toplantısı yapılmıştır. Toplantının yapılacağından projeye katılan çiftçilerin tamamı bilgilendirilmiştir. Araştırma alanında toplantıya katılan çiftçilerin oranları Tablo 6.5'de verilmiştir.

Tablo 6.5. Bilgilendirme Toplantısına Katılma Durumu

Toplantıya Katılma Durumu	Zorunlu		İstemli	
	Kişi (Sayı)	Yüzde (%)	Kişi (Sayı)	Yüzde (%)
Katılmadı	17	34	5	10
Katıldı	33	66	45	90
Toplam	50	100	50	100
		$\chi^2=8.392$	$p=0.004$	

Tablo 6.5'teki verilerden de anlaşıldığı gibi istemli olarak arazi toplulaştırması projesine katılan çiftçilerin büyük çoğunluğu projeye olumlu tutum sergiledikleri ve bu toplantının kendilerine daha fazla fayda sağlayacağına inandıkları için bilgilendirme toplantısına katıldıkları söylenebilir. Zorunlu olarak toplulaştırmaya katılan çiftçilerin üçte ikisi ise toplantıya katılmıştır. Bunun nedeni ise zorunlu olarak katılan çiftçilerin bir bölümü toplantının yararına inanmadıklarından ve isteklerinin dikkate alınmayacağını düşündükleri için toplantıya katılmamışlardır.

Ayrıca zorunlu ve istemli olarak toplulaştırmaya katılan çiftçiler arasında bilgilendirme toplantısına katılma durumu açısından istatistiki olarak anlamlı fark vardır ($p<0.05$). Bilgilendirme toplantısı

sonucunda çiftçilerin arazi toplulaştırması hakkındaki tutumları genellikle olumlu olmuştur. Kişilerin mevcut toplulaştırma bilinç düzeyleri ile bilgi sahibi olduktan sonra arazi toplulaştırmasına yönelik yaklaşım ve tutumlarının olumlu olması arasında doğru yönlü bir ilişki olduğu söylenebilir.

Başka bir ifadeyle, kişilerin toplulaştırma bilinç düzeyleri arttıkça arazi toplulaştırması hakkındaki yaklaşım ve tutumları daha olumlu olmaktadır. Toplantıya katılan çiftçilerin arazi toplulaştırması kapsamında en çok hangi konuda bilgi sahibi olduğu araştırılmıştır. Toplulaştırma kapsamında çiftçilere toplulaştırmanın nasıl yapıldığı, faydaları, toplulaştırmanın yasal durumu, kapsadığı hususlar ve toplulaştırma sonucu oluşan kazanımlar anlatılmıştır. Çiftçilerin bu konulardan en çok hangisinden haberdar oldukları Tablo 6.6'da verilmiştir.

Tablo 6.6. Toplulaştırma Kapsamında En çok Haberdar Olunan Konular

Haberdar Olunan Konular	Zorunlu		İstemli	
	Kişi (Sayı)	Yüzde (%)	Kişi (Sayı)	Yüzde (%)
Nasıl Yapıldığı	26	52	19	38
Faydaları	21	42	31	62
Yasal Durumu	1	2	0	0
Kapsadığı Hususlar	2	4	0	0
Toplam	50	100	50	100

Arazi toplulaştırması kapsamında projeye zorunlu olarak katılan çiftçiler toplulaştırma hakkında en çok arazi toplulaştırmasının nasıl yapıldığı, istemli olarak katılanlar ise faydaları hakkında bilgi sahibi olmuşlardır. Bu kapsamda istemli olarak katılan çiftçilerin yapılacak olan arazi toplulaştırmasının kendileri için hangi açıdan olumlu olduğunu araştırdıkları, zorunlu olarak katılan çiftçilerin ise projenin fiziki açıdan nasıl yapıldığını merak ettikleri söylenebilir.

Arazi toplulaştırmasının yasal durumu hakkında bilgi sahibi olanların sayısı yok denecek kadar azdır. Bu durum, çiftçilerin proje öncesinde arazi toplulaştırmasına karşı olumsuz tavır sergilemelerindeki önemli faktörlerden biridir. Çünkü çiftçiler arazi toplulaştırması hakkındaki yasal haklarını bilmediklerinden, projeye olumsuz bakmaktadırlar. Bu açıdan çiftçilere gerekli eğitim verilmeli, yasal hakları anlatılmalı ve istekleri dikkate alınmalıdır.

6.3. Çiftçilerin Sosyo-Ekonomik Özellikleri

6.3.1. Cinsiyet Durumu

Yapılan araştırmada arazi toplulaştırması projesine zorunlu ve istemli katılan çiftçilerden ankete katılanların hepsi erkektir. Bu durum kadın işletme sahipliğinin az olmasından kaynaklanmıştır. Ayrıca olan çalışma sırasında kırsal normlar nedeniyle kadın işletme sahipleri ile görüşmek mümkün olmamıştır.

Arsılkurt ve diğ. (2005), daha önce Tokat ilinde yaptıkları araştırmaya göre inceledikleri işletmelerdeki toplam nüfus içindeki erkeklerin oranının; Tokat-Niksar-Çengelli'de %56.38, Tokat-Zile-Güzelbeyli'de %48.40, Tokat-Erbaa-Çevresu'da %52.27 olarak hesaplamışlardır.

Kılıç ve diğ. (2000)'in yaptığı diğer bir araştırmaya göre; Samsun-Çarşamba-Boyalı Köyü'nde incelenen işletmelerde işletme başına düşen toplam nüfusun (3,87 kişi) %48,78'ini erkek nüfus oluşturmaktadır .

6.3.2. Yaş Durumu

Almus (1999), yaşın; bireylerin ne düzeyde olursa olsunlar düşüncelerini, davranışlarını, ihtiyaçlarını, bilgilerini, becerilerini, çevresi ile olan ilişkilerini ve işletmede alınan kararlar ile eylemleri etkileyen veya belirleyen bir faktör olduğu belirtilmektedir. Herhangi bir toplumda yapılacak bir çalışmada aynı referans grubundaki ve aynı yaştaki bireylerin benzer tutumlar göstereceği düşünüldüğünden dolayı hizmetin etkinliği artırılabilir. Özellikle kırsal toplumlarda tarımsal yeniliklerin kabul edilip; uygulanması yada uygulanmaması hususunda üreticilerin yaşlarının önemli rol oynadığı belirtilmektedir.

Esengün ve Sivashgil (1993) ve Arslankurt ve diğ (2005), genellikle genç üreticilerin yaşlılara kıyasla yeniliklere daha açık, yayım çalışmalarına daha fazla ilgi gösteren, tarımsal yeniliklere daha olumlu yaklaşan, dinamik bir yapıya sahip olduğunu belirtmektedirler.

Bu nedenlerden dolayı, araştırmada projeye zorunlu ve istemli katılan çiftçilerin yaş ortalamaları ve projeye katılım durumları arasında yaş açısından farklılık olup olmadığı araştırılmıştır.

Ortalamalar dikkate alındığında, projeye zorunlu olarak katılan çiftçilerin biraz daha yaşlı oldukları görülmektedir. Tablo 6.7'den de görüldüğü gibi projeye zorunlu ve istemli olarak katılan çiftçiler arasında yaş durumu açısından anlamlı farklılık vardır ($p<0.05$).

Ayrıca projeye zorunlu katılan çiftçiler, istemli olarak katılan çiftçilere oranla biraz daha yaşlı olduğundan bu çiftçilerin yenilikleri benimsemede daha tutucu olmaları beklenebilir.

Tablo 6.7.Yaş Durumu Açısında Projeye Katılım Durumları Arasındaki Farklılık

Katılım Durumu	Kişi	Ortalama	Standart Sapma	t	P
Zorunlu	50	54.50	9.834	2.389	0.019
İstemli	50	50.04	8.804		

Bu kapsamda yaşın; çiftçilerin arazi toplulaştırması projesine katılma durumunu ekileyen bir faktör olduğu söylenebilir. Projeye zorunlu katılan çiftçiler, istemli olarak katılan çiftçilere oranla daha yaşlı olduğundan, arazi toplulaştırması projesine sıcak bakmadıkları söylenebilir.

6.3.3. Eğitim Durumu

Özçatalbaş (1994)'e göre ekonomik ve toplumsal kalkınmanın ayrılmaz bir parçası olan eğitimin; çeşitli yaş ve toplumsal kümelerde, toplumsal ve ekonomik değişimleri gerçekleştirmek, bireysel ve ulusal düzeyde toplumun gelişmesini sağlamak amacıyla davranış ve becerileri geliştirmek ve bilginin yayılmasını sağlamak için gönüllü ve örgütlenmiş eylemlerin tümünü kapsadığını belirtilmiştir.

Taluğ ve Tatlıdil (1993)'e göre birey açısından eğitim; bireyin sahip olduğu kapasitesine işlerlik kazandırılarak, bireyin davranışlarında kendi yaşantısı yoluyla ve bilinçli olarak arzu edilen yönde değişimler meydana getirme süreci olarak kabul edilmektedir.

Esengün ve Sivashgil (1993), eğitim düzeyinin, bireylerin yenilikleri benimseyip, uygulamasında oldukça önemli olduğunu belirtmişlerdir. Tarımsal yeniliklerin daha iyi anlaşılması ve uygulanması bireyin sahip olduğu eğitim düzeyi ile yakından ilişkili olduğunu belirtmişlerdir.

Diğer bir ifadeyle, tarımsal yayım çalışmalarının etkin olabilmesi için, tarımsal yayım hizmetinin götürüldüğü kitlenin eğitim düzeyinin bilinmesi önemlidir. Yayımçıların yayım çalışmasını düzgün bir şekilde yapabilmesi, çiftçilerin bu çalışmalardan faydalanması, getirilen yeni teknolojilerin algılanması ve benimsenip uygulanması, o toplumun bireylerinin sahip olduğu eğitim düzeyi ile yakından ilişkilidir. Tablo 6.8'den de görüldüğü gibi toplulaştırmaya zorunlu ve istemli katılan çiftçilerin büyük çoğunluğu ilkokul mezunudur.

Günümüzde yayım faaliyetlerinin temel fonksiyonunun, insanlara bilimsel yolla kendi problemlerini çözmede yardımcı olmak olduğu kabul edilmektedir. Bu duruma göre yayım eğitime dayanan bir süreçtir. Ancak bu eğitimin okullarda verilen resmi (formal) eğitimden farklı yönleri vardır. Yayım eğitimi uygulama açısından resmi eğitimden farklıdır. Yayım eğitiminde uygulama ön plandadır. Çiftçi eğitimle öğrendiğini, içinde yaşadığı ortamdaki problemlere tatbik etmek durumundadır ve bunu hemen yapması gerekmektedir. Yayım eğitiminde verilen bilgilerin hemen uygulamaya konulması zorunluğu, yayım programlarının hazırlanmasında mutlaka akılda tutulmalıdır (Cinemre ve Demiryörek, 2005).

Tablo 6.8.Çiftçilerin Eğitim Durumu

Eğitim Durumu	Zorunlu		İstemli	
	Kişi (Sayı)	Yüzde (%)	Kişi (Sayı)	Yüzde (%)
OkumaYazma Bilmiyorum	1	2	2	4
İlkokul	43	86	43	86
Ortaokul	5	10	4	8
Lise	1	2	1	2
Toplam	50	100	50	100

Eğitim düzeyi insanların kendi başlarına bir konu hakkında karar verme ya da bir fikir hakkında görüşlerini belirtmek için önemli bir etkidir. Eğitim düzeyi arttıkça kişilerin karar verme ya da görüşlerini belirtme vb. konularda daha sağlıklı sonuçlar alınabilir. Ancak bu araştırmada Tablo 6.9'dan da görüldüğü gibi toplulaştırmaya zorunlu ve istemli olarak katılan çiftçiler arasında eğitim düzeyi açısından anlamlı farklılık gözlenmemiştir ($p>0.05$). Daha eğitilmişlerin toplulaştırmayı daha iyi anlayıp; daha olumlu tutum göstermeleri sağlanabilir. Ancak kırsal alandaki eğitim seviyesinin düşük olması, genelde insanların eğitim alt yapısı eksikliğinden birbirlerine yakın (ilkokul) oluşu ile sonuçlanmakta ve burada beklenen farklılık veya fayda ortaya çıkmamaktadır.

Tablo 6.9.Eğitim Düzeyinin Projeye Katılım Durumları Arasındaki Farklılığı

Katılım Durumu	Sayı	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	Mann Whitney-U	p
Zorunlu	50	51.42	2571	1274	0.599
İstemli	50	48.52	2479		

Zorunlu ve istemli toplulaştırmaya katılan çiftçiler arasında eğitim düzeyi açısından bu kapsamda eğitim düzeyinin; bu toplulaştırma projesine katılan çiftçilerin arazi toplulaştırmasına karşı sergiledikleri tutum ve davranışlarını etkileyen bir faktör olmadığı gözlenmiştir.

Almus (1999), yapılan çeşitli araştırmaların, eğitim düzeyi ile teknik, ekonomik ve sosyal gelişme arasında olumlu bir ilişkinin varlığını ortaya koyduğunu ifade etmiştir.

Eser (2006), yaptığı araştırmada Gaziantep Nurdağı Gedikli Köyü arazi toplulaştırması etkinliğinde proje alanında okuma yazma bilmeyen aile reisi bulunmadığını tespit etmiştir. İlkokul mezununun %48.4, ortaokul mezununun %32.3, lise mezununun %19.4 ve üniversite mezununun ise olmadığını tespit etmiştir. Aile reislerinin büyük bir kısmının (%80.7) ilkokul ve ortaokul mezunu olduğunu gözlemlemiştir. Almus (1999) ise Tokat-Zile-Güzelbeyli'de yaptığı araştırmada, incelediği işletmelerdeki 6yaşın üzerindeki kişilerden; erkeklerin %5,06'sının okur-yazar olmadığını, %1,12'sinin okur-yazar, %58,99'unun ilkokul mezunu, %20,22'sinin ortaokul mezunu, %14,05'inin lise mezunu ve %0,56'sının ise üniversite mezunu olduğunu tespit etmiştir. Kadınların ise; %34,62'sinin okur-yazar olmadığını, %4,94'ü okur-yazar, %43,96'sı ilkokul mezunu, %9,34'ü ortaokul mezunu ve %7,14'ü ise lise mezunu olduğunu tespit etmiştir.

Bu çalışmalarda eğitim düzeyi ile arazi toplulaştırmasına katılım durumu arasında ilişki olup olmadığı araştırılmadığından bu yönüyle eksik kalmaktadır.

6.3.4. Meslek Durumu

Rogers(2003), tarımsal yeniliklerin benimsenip uygulanmasında üreticilerin mesleki deneyimlerinin önemli bir faktör olduğunu ve deneyimli üreticilerin tarımsal yeniliklere karşı olumlu bir tutum içinde bulduklarını, buna karşın bazı araştırmalarda ise mesleki deneyimin tarımsal yeniliklerin uygulanmasında olumsuz yönde etki yaptığını belirtmektedir. Arslankurt ve diğ. (2005), üreticilerin mesleki deneyimleri arttıkça üretim koşullarını ve çevreyi daha iyi tanınması, buna bağlı olarak da arazi toplulaştırmayla ilgili bilinç düzeyinin artmasının beklendiğini ifade etmektedir.

Araştırma bölgesinde yapılan anketler sonucunda istemli olarak toplulaştırmaya katılan çiftçilerin büyük çoğunluğu sadece çiftçilik yapmaktadır. Zorunlu olarak toplulaştırmaya katılan çiftçiler ise çiftçiliğin yanında başka mesleklerle de uğraşmaktadırlar. Araştırma alanında projeye katılan çiftçilerin asıl mesleği çiftçilik olup, varsa başka meslekleri de incelenerek mesleki durumları Tablo 6.10'da verilmiştir.

Tablo 6.10.Çiftçilerin Mesleki Durumu

Mesleki Durum	Zorunlu		İstemli	
	Kişi (Sayı)	Yüzde (%)	Kişi (Sayı)	Yüzde (%)
Sadece Çiftçi Olanlar	29	58	40	80
Esnaf	1	2	2	4
İşçi	2	4	2	4
Memur	1	2	1	2
Emekli	14	28	5	10
Diğer	3	6	0	0
Toplam	50	100	50	100

Çiftçiler arasında mesleki durumları açısından projeye katılım durumları arasında farklılık olup olmadığını araştırılmış ve veriler Tablo 6.11’de verilmiştir.

Tablo 6.11.Çiftçilerin Meslek Durumu Açısından Projeye Katılma Durumları Arasında İlişki

Meslek Durumu	Zorunlu		İstemli	
	Kişi (Sayı)	Yüzde (%)	Kişi (Sayı)	Yüzde (%)
İkinci Meslek yok	29	58	40	80
İkinci Meslek var	21	42	10	20
Toplam	50	100	50	100
$\chi^2=5.657$ $p=0.017$				

Projeye katılan çiftçilerin başka bir mesleğe sahip olma durumlarıyla projeye katılım durumları arasında anlamlı farklılık vardır ($p<0.05$). Bu kapsamda projeye istemli olarak katılan çiftçilerin gelirlerini büyük oranda çiftçilikten kazandıklarından dolayı projeye daha olumlu, projeye zorunlu katılanların ise çiftçilikten başka mesleklerinde olması projeye daha olumsuz bakmalarını etkileyen bir faktör olduğu düşünülmektedir.

Sayı ve İkinci (2012), yaptıkları çalışmada incelediği işletmelerde büyük çoğunluğunun (%87,80) çiftçi olduğunu, bununla birlikte işçi-memur (%7,32) ve esnaflık (%4,88) da yapanların da olduğunu ve toplulaştırma bilinç düzeyi yükseldikçe, çiftçilik yapan kişilerin oranlarında da artış olduğunu gözlemlemişlerdir. Bu açıdan proje kapsamında arazi toplulaştırmasını yapacak olan kuruluşlar tarafından projeye katılan çiftçilerin mesleki durumları da dikkate alınmalıdır.

6.3.5. Çiftçilerin Örgütlenme Durumu

Sosyal katılım, ‘bireyin içinde yaşadığı toplumun bireyleri ve kurumları ve dışındaki toplumun birey ve kurumları ile ilişki kurma yeteneği’ olarak ifade edilmektedir (Esengün ve Sivaslıgil, 1993).

Sosyal katılım oranının yüksek olduğu toplumlarda, yeni sosyal ve ekonomik organizasyonların kurulması kolay ve çabuk olmakta ve işlevlerini kısa zamanda yerine getirebilmektedirler (Almus, 1999). Sosyal katılım yeteneği yüksek olan bireyin tarımsal yenilikleri daha kısa sürede ve daha yüksek düzeyde benimseyip uygulaması beklenebilir (Esengün ve Sivaslıgil, 1993).

Kılıç ve diğ (2000), Samsun-Çarşamba-Boyacı Köyü’ndeki işletme sahiplerinin %26,42’sinin Ziraat Odası ve Tarım Kredi Kooperatifi’ne üye oldukları, çok az bir kısmının da bu kuruluşların yönetiminde görev aldıklarını belirlemişlerdir.

Tarımsal yenilikleri yakından takip edebilmek ve kredi, ilaç, yakıt vb. hizmetlerden yararlanabilmek için dernek veya tarımsal kuruluşlara üye olmak, çiftçilerin tarımsal açıdan gelişimi için önemli bir etkidir. Tarımın daha iyi ve eksiksiz yapılabilmesi için Tarım Kredi Kooperatifi ve Ziraat Odaları çiftçilere yardımcı olmak için kurulmuş en önemli tarımsal kuruluşlardır. Bu yüzden ankete katılan çiftçilerin TKK ve ZO’na üye olanların sayısı, ortalama üyelik süreleri de Tablo 6.12’deki gibi araştırılmıştır.

Tablo 6.12.TKK Üye Olanların Projeye Katılım Durumuna Göre Dağılımı

TKK Üyelik Durumu	Zorunlu		İstemli	
	Kişi (Sayı)	Yüzde (%)	Kişi (Sayı)	Yüzde (%)
Üyelik yok	10	20	25	50
Üyelik var	40	80	25	50
Toplam	50	100	50	100
		$\chi^2=9.890$	$p=0.002$	

Tablo 6.12’den de görüldüğü gibi zorunlu olarak toplulaştırmaya katılan çiftçilerin büyük çoğunluğu, istemli olarak katılan çiftçilerin ise yarısı Tarım Kredi Kooperatifi’ne üyedir. Projeye katılan çiftçilerin projeye katılma durumları ile TKK’ne üye olma durumu arasında anlamlı farklılık olduğu tespit edilmiştir ($p<0.05$). Bu kapsamda TKK’ne üyelik durumunun projeye zorunlu katılan çiftçilerin arazi toplulaştırmasına katılım durumunu olumlu yönde etkilediği söylenebilir.

Tablo 6.13.ZO’na Üye Olanların Projeye Katılım Durumlarına Göre Dağılımı

ZO’na Üyelik Durumu	Zorunlu		İstemli	
	Kişi (Sayı)	Yüzde (%)	Kişi (Sayı)	Yüzde (%)
Üyelik yok	40	80	46	92
Üyelik var	10	20	4	8
Toplam	50	100	50	100
		$\chi^2=2.290$	$p=0.084$	

Tablo 6.13’e bakıldığında çiftçilerin Ziraat Odası’na büyük çoğunlukla üye olmadıkları tespit edilmiş ve ZO’na üyelik durumu ile projeye katılma durumu arasında anlamlı farklılık yoktur ($p>0.05$).

Bu kapsamda ZO’na üyelik durumunun çiftçilerin arazi toplulaştırmasına karşı sergiledikleri tutum ve davranışlarını etkileyen bir faktör olmadığı düşünülebilir.

Ayrıca çiftçilerin bu kuruluşlara üye olup olmadıklarının yanı sıra bu kuruluşlara üyelik süreleri de önemlidir. Çünkü üyelik süresi arttıkça tarımsal yeniliklerden, tarımsal hizmetlerden yararlanma sürelerinin de artması beklenebilir.

Bu yüzden projeye zorunlu ve istemli olarak projeye katılan çiftçilerin TKK’ne ve ZO’na ortalama üyelik süreleri Tablo 6.14’te hesaplanmıştır.

Tablo 6.14.TKK’ne ve ZO’na Üyelik Süreleri (yıl)

TKK’ne Üyelik Süresi	Kişi	Ortalama	Standart sapma	t	p
Zorunlu	50	15.48	10.182	3.728	0.00
İstemli	50	8.34	8.930		
ZO’na Üyelik Süresi				1.938	0.028
Zorunlu	50	4.88	10.497		
İstemli	50	1.68	5.753		

Zorunlu olarak toplulaştırmaya katılan çiftçilerin ortalama üyelik süresi (15.48 yıl) iken, istemli olarak katılan çiftçilerinkinden (8.34 yıl) daha fazladır. TKK’ne üyelik süresi açısından projeye istemli ve zorunlu olarak katılan çiftçiler arasında anlamlı fark vardır ($p<0.05$).

Zorunlu olarak projeye katılan çiftçilerin ZO’na üyelik süresi (4.88 yıl) iken istemli olarak katılan çiftçilerin üyelik süresinden (1.68 yıl) daha fazladır. Ayrıca yapılan projeye zorunlu ve istemli olarak katılan çiftçiler arasında ZO’na üyelik süresi açısından anlamlı fark vardır ($p<0.05$).

Bu verilerden de anlaşılacağı gibi zorunlu olarak projeye katılan çiftçilerin bu kuruluşlara üye olma oranı ve üye olma süreleri daha fazladır. Ayrıca örgütsel katılımın toplulaştırma projesine zorunlu katılımı olumlu yönde etkilediği söylenebilir. Bu yüzden devletin kamu yararı gözettiği için yapmış olduğu zorunlu toplulaştırma projelerine katılması gerektiği halde, proje için muvafakat vermeyen çiftçilerin örgütlenmelerinin teşvik edilmesi veya yasal düzenlemelerle daha önceki Tarım Reformu projelerinde olduğu zorunlu hale getirilmesi önerilebilir.

Ayrıca bu proje kapsamında çiftçilerin neden bu kuruluşlara üye olmadıkları da araştırılmış ve veriler Tablo 6.15’de belirtilmiştir. Üye olmama nedenleri açısından değerlendirdiğimizde zorunlu olarak projeye katılan çiftçilerin büyük çoğunluğu girdi masraflarını kendileri karşıladığından, TKK ve ZO’na üyeliği gereksiz gördüğünden, istemli olarak katılan çiftçilerin büyük çoğunluğu ise bu kuruluşlarda girdilerin pahalı olduğunu düşündüklerinden dolayı bu kuruluşlara üye değildir.

Tablo 6.15.TKK ve ZO’na Üye Olmama Nedenleri

TKK’ne Üye Olmama Nedenleri	Zorunlu		İstemli	
	Kişi (Sayı)	Yüzde (%)	Kişi (Sayı)	Yüzde (%)
Gereksiz	7	70	11	44
Girdiler Pahalı	3	30	14	56
Toplam	10	100	25	100
ZO’na Üye Olmama Nedenleri	Kişi (Sayı)	Yüzde (%)	Kişi (Sayı)	Yüzde (%)
Gereksiz	35	87.5	23	50
Girdiler Pahalı	5	12.5	23	50
Toplam	40	100	46	100

6.3.5.1.Tarım Kredi Kooperetifi’nden Yararlanılan Destekler

Proje kapsamında yapılan araştırmaya göre çiftçiler TKK’nden kredi, tohum, gübre, ilaç ve mazot yardımlarından yararlanmaktadır.

Desteklerden yararlananların ve yararlanmayanların oranları Tablo 6.16’da verilmiştir. Buna göre proje kapsamında zorunlu olarak projeye katılan çiftçiler kredi desteğinden istemli olarak katılan çiftçilere oranla daha fazla yararlanmaktadır. Tohum desteğinden yararlanma durumu açısından bakıldığında istemli olarak projeye katılan çiftçiler daha fazla yararlanmaktadır. Gübre desteğinden yararlananların oranları eşittir. İlaç alım hizmetinden projeye istemli olarak katılan çiftçiler daha fazla yararlanırken, mazot desteğinden ise zorunlu olarak projeye katılan çiftçiler daha fazla yararlanmaktadır.

Sonuç olarak; projeye zorunlu ve istemli katılan çiftçiler arasında TKK’nden kredi desteğinden yararlanma durumu açısından farklılık gözlenirken ($p < 0.05$), diğer desteklerden (tohum, gübre, ilaç ve mazot alma) yararlanma durumları arasında farklılık gözlenmemiştir ($p > 0.05$).

Bu durum toplulaştırma projesine zorunlu katılanların TKK’ye daha fazla üye olmaları ile açıklanabilir.

Tablo 6.16. TKK Desteklerinden Yararlanma Durumu

Destekler	Yararlanma Durumu	Zorunlu		İstemli	
		Kişi (Sayı)	Yüzde (%)	Kişi (Sayı)	Yüzde (%)
Kredi	Yararlanmıyor	21	52.5	19	76
	Yararlanıyor	19	47.5	6	24
		$\chi^2=3,590$		$p=0,029$	
Tohum	Yararlanmıyor	2	5	0	0
	Yararlanıyor	38	95	25	100
		$\chi^2=1,290$		$p=0,256$	
Gübre	Yararlanmıyor	8	20	5	20
	Yararlanıyor	32	80	20	80
		$\chi^2=0,00$		$p=1,00$	
İlaç	Yararlanmıyor	9	22.5	2	8
	Yararlanıyor	31	77.5	23	92
		$\chi^2= 2,301$		$p=0,129$	
Mazot	Yararlanmıyor	24	60	19	76
	Yararlanıyor	16	40	6	24
		$\chi^2=1,759$		$p=0,185$	

Ayrıca yapılan araştırmada projeye katılan çiftçilerin TKK desteklerinden en çok tohum ve ilaç desteğinden, en az ise kredi ve pahalı olduğundan mazot desteğinden yararlandıkları gözlenmiştir.

6.3.5.2.Ziraat Odalarından Yaralanılan Destekler

Bazı çiftçiler Ziraat Odaları'ndan da Tarım Kredi Kooperatifi'nde olduğu gibi kredi, tohum, ilaç, mazot hizmetlerinden yararlanmaktadırlar. Tablo 6.17'den de görüldüğü gibi ZO'sının vermiş olduğu kredi desteğinden daha çok yararlananlar projeye zorunlu olarak katılan çiftçilerdir. Tohum ve gübre desteklerinden projeye zorunlu olarak katılan çiftçiler daha fazla yararlanırken, ilaç hizmetinden ise projeye istemli olarak katılan çiftçiler daha fazla yararlanmaktadır.

Tablo 6.17. ZO Desteklerinden Yararlanma Durumu

Destekler	Yararlanma Durumu	Zorunlu		İstemli	
		Kişi (Sayı)	Yüzde (%)	Kişi (Sayı)	Yüzde (%)
Kredi	Yararlanmıyor	6	60	3	75
	Yararlanıyor	4	40	1	25
		$\chi^2=0,280$		$p=0,597$	
Tohum	Yararlanmıyor	2	20	1	25
	Yararlanıyor	8	80	3	75
		$\chi^2=0,042$		$p=0,837$	
Gübre	Yararlanmıyor	5	50	3	75
	Yararlanıyor	5	50	1	25
		$\chi^2=0,729$		$p=0,393$	
İlaç	Yararlanmıyor	5	50	1	25
	Yararlanıyor	5	50	3	75
		$\chi^2=0,729$		$p=0,393$	
Mazot	Yararlanmıyor	7	70	4	100
	Yararlanıyor	3	30	0	0
		$\chi^2=1,527$		$p=0,217$	

Projeye istemli olarak katılan çiftçilerin hiçbiri ZO'sının verdiği mazot desteğinden yararlanmaz iken; projeye zorunlu olarak katılan çiftçilerin ise bir kısmı mazot desteğinden yararlanmaktadır. Sonuç olarak; projeye istemli ve zorunlu olarak katılan çiftçiler arasında ZO'sının verdiği desteklerden yararlanma durumları açısından farklılık yoktur ($p>0.05$). Ayrıca çiftçiler ZO'dan en çok tohum alma desteğinden yararlanırken, en az ise, pahalı olduğundan dolayı mazot alma desteğinden yararlanmaktadırlar.

Çiftçilerin önemli bir kısmı tarımsal girdilerin ZO'nda pahalı olduğundan ve aynı girdileri TKK'nden de temin ettiklerinden dolayı ZO'nın verdiği desteklerden yararlanmadığını belirtmiştir.

6.4. Çiftçilerin Tarımsal Üretim Durumu

6.4.1. Çiftçilerin Proje Öncesi Bitkisel Üretim Durumu ve Verimleri

Araştırma alanında yapılan incelemede yetiştirilen ürünler buğday, mısır, tütün, çeltik, fiğ şeklindedir. Toplulaştırma alanının büyük çoğunluğunda yılda iki üretim yapılmaktadır. Bu şekilde üretimde birinci ürün buğday, ikinci ürün ise genellikle mısırdır (Tablo 6.18). Araştırmada incelenen işletmelerde bazı işletmeler toplulaştırma sonrasında araziler birleştiği için ve devlet destek verdiği için, fiğ yetiştirerek hayvancılığa yönelmiştir.

Tablo 6.18. Çiftçilerin Toplulaştırma Öncesi Bitkisel Üretim Alanları (da)

Ürünlerin Alanları	Katılım Durumu	Kişi	Ortalama	Standart Sapma	t	P
Buğday	Zorunlu	50	9.30	12.314	0.855	0.39
	İstemli	50	11.06	7.750		
Mısır	Zorunlu	50	9.94	12.063	0.833	0.40
	İstemli	50	8.26	7.594		
Tütün	Zorunlu	50	10.44	8.316	1.730	0.04
	İstemli	50	13.00	6.347		
Çeltik	Zorunlu	50	0.20	1.414	1.977	0.025
	İstemli	50	2.22	7.083		
Fiğ	Zorunlu	50	2.10	7.429	1.999	0.048
	İstemli	50	0.00	0.00		

Toplulaştırma öncesinde istemli olarak projeye katılan çiftçilerin buğday yetiştirdikleri alan, zorunlu olarak projeye katılan çiftçilerin buğday yetiştirdikleri alandan biraz fazladır.

Ancak toplulaştırma öncesinde buğday alanları açısından zorunlu ve istemli olarak toplulaştırmaya katılan çiftçiler arasında farklılık yoktur ($p>0.05$).

Verim açısından bakıldığında istemli toplulaştırmaya katılan çiftçiler buğday verimi zorunlu ortalama toplulaştırmaya katılan çiftçilerin ise buğday veriminden daha fazla olduğundan, proje öncesinde istemli olarak katılan çiftçilerin arazileri buğday yetiştirmek için daha uygun olduğu söylenebilir.

Ancak proje öncesinde buğday verimi açısından zorunlu ve istemli toplulaştırmaya katılan çiftçiler arasında anlamlı farklılık yoktur ($p>0.05$). Ayrıca işletmelerde yapılan anketler sonucunda buğdayın ortalama satış fiyatı 0.8 TL/kg olarak belirlenmiştir.

Tablo 6.19. Çiftçilerin Toplulaştırma Öncesi Ürünlerinin Verimleri (kg/da)

Ürün Verimi	Katılım Durumları	Kişi	Ortalama	Standart Sapma	t	p
Buğday	Zorunlu	50	320	279.759	1.31	1.92
	İstemli	50	389	243.966		
Mısır	Zorunlu	50	561	361.867	0.84	0.40
	İstemli	50	498	387.820		
Tütün	Zorunlu	50	186	120.391	0.50	0.61
	İstemli	50	197	98.495		
Çeltik	Zorunlu	50	14	98.995	1.75	0.04
	İstemli	50	78	237.581		
Fiğ	Zorunlu	50	42	145,817	2.30	0.04
	İstemli	50	0	0		

Genellikle çiftçiler arazilerinde ikinci ürün olarak mısır yetiştirmektedir. Proje öncesinde; zorunlu toplulaştırmaya katılan çiftçilerin mısır üretim alanı istemli olarak katılan çiftçilerin üretim alanından daha fazla gözükmektedir. Ancak mısır üretim alanı açısından proje öncesinde zorunlu ve istemli toplulaştırmaya katılan çiftçiler arasında istatistiki olarak farklılık yoktur ($p>0.05$). Verimlilik açısından değerlendirildiğinde proje öncesinde zorunlu olarak toplulaştırmaya katılan çiftçilerin mısır verimi, istemli olarak toplulaştırmaya katılan çiftçilerin mısır veriminden biraz daha fazladır.

Mısır verimliliği açısından proje öncesinde zorunlu ve istemli olarak toplulaştırmaya katılan çiftçiler arasında anlamlı farklılık yoktur ($p>0.05$). Buradan da zorunlu olarak katılan çiftçilerin tarım alanlarının istemli olarak katılan çiftçilerin alanlarına göre mısır yetiştirmek için biraz daha uygun olduğu söylenebilir. Ayrıca işletmelerde yapılan anketler sonucunda mısırın ortalama satış fiyatı 0.70 TL/kg olarak belirlenmiştir.

Projeye katılan çiftçilerin yetiştirdikleri önemli ürünlerden biri de tütündür. Proje öncesinde istemli olarak toplulaştırmaya katılan çiftçilerin tütün üretim alanı zorunlu olarak katılan çiftçilerin üretim

alanına göre daha fazladır ve proje öncesinde tütün üretim alanları arasında anlamlı farklılık gözlenmiştir ($p<0.05$). Verimlilik açısından değerlendirildiğinde, istemli olarak toplulaştırmaya katılan çiftçilerin tütün verimi, zorunlu olarak katılan çiftçilerin tütün veriminden biraz daha fazladır. Ancak proje öncesinde tütün verimlilikleri açısından zorunlu ve istemli olarak toplulaştırmaya katılan çiftçiler arasında anlamlı farklılık yoktur ($p>0.05$). Buradan tütün verimleri dikkate alındığında projeye istemli olarak katılan çiftçilerin tütün alanları zorunlu olarak katılan çiftçilerin alanlarına göre tütün yetiştirmek için daha uygundur. Ayrıca anketler sonucunda ise tütünün ortalama satış fiyatı 1.43 TL/kg olarak belirlenmiştir.

Çeltik üretim alanı ve verimi açısından değerlendirildiğinde istemli olarak toplulaştırmaya katılan çiftçilerin ortalama çeltik üretim alanı, zorunlu olarak katılan çiftçilerin çeltik alanından daha fazladır ve yetiştirilen çeltik alanları arasında zorunlu ve istemli olarak toplulaştırmaya katılan çiftçiler arasında anlamlı fark gözlenmiştir ($p<0.05$).

Verim açısından bakıldığında istemli olarak toplulaştırmaya katılan çiftçilerin çeltik verimi, zorunlu olarak toplulaştırmaya katılan çiftçilerin ise çeltik veriminden çok daha fazla olduğu görülmektedir. Ayrıca proje öncesinde projeye zorunlu ve istemli olarak katılan çiftçilerin çeltik verimi açısından aralarında farklılık vardır ($p<0.05$).

İşletmelerle yapılan anket sonucunda çeltiğin ortalama satış fiyatı 1.80 TL/kg olarak belirlenmiştir. Fiğ üretimi açısından bakıldığında proje öncesinde zorunlu olarak toplulaştırmaya katılan çiftçilerin fiğ üretim alanı ortalama 0.40 dekar iken istemli olarak toplulaştırmaya katılan çiftçiler fiğ üretimi yapmamaktadır. Bu yüzden fiğ üretimi alanı açısından zorunlu ve istemli olarak toplulaştırmaya katılan çiftçiler arasında anlamlı farklılık bulunmaktadır ($p<0.05$).

Verim açısından, proje öncesinde zorunlu olarak toplulaştırmaya katılan çiftçilerin fiğden aldıkları ortalama verim 6 kg/da iken; istemli olarak toplulaştırmaya katılan çiftçiler fiğ yetiştirmedikleri için verim almamaktadırlar. Ancak proje öncesinde fiğ verimi açısından zorunlu ve istemli olarak toplulaştırmaya katılan çiftçiler arasında farklılık vardır ($p<0.05$). İşletmelerle yapılan anket sonucunda fiğın ortalama satış fiyatının 0.7 TL/kg olduğu belirlenmiştir.

6.4.2. Çiftçilerin Toplulaştırma Öncesi Brüt Gelirleri

Projeye katılan çiftçilerden yetiştirdikleri ürünler, ürünlerin alanları, ürünlerin verimleri ve bu ürünlerin satış fiyatları öğrenilmiştir. Bu veriler doğrultusunda çiftçilerin dekara ortalama brüt gelirleri hesaplanmıştır.

Ancak masraflar dikkate alınmamıştır. Arazi toplulaştırması öncesinde istemli olarak toplulaştırmaya katılan çiftçilerin bitkisel brüt gelirleri 549 TL/da, zorunlu olarak toplulaştırmaya katılan çiftçilerin ortalama brüt gelirleri ise 544 TL/da'dır.

İstemli olarak toplulaştırmaya katılan çiftçilerin brüt gelirlerinin zorunlu olarak katılan çiftçilerin brüt gelirlerinden daha fazla olmasının nedeni yetiştirdikleri ürünlerin satış fiyatının ve verimlerinin daha fazla olmasından kaynaklanmaktadır.

Tablo 6.20'den de görüldüğü gibi proje öncesinde brüt gelirleri açısından zorunlu ve istemli olarak toplulaştırmaya katılan çiftçiler arasında anlamlı fark yoktur ($p>0.05$).

Tablo 6.20. Çiftçilerin Toplulaştırma Öncesi Brüt Gelirleri (TL/dekar)

Katılım Durumu	Kişi	Ortalama	Standart Sapma	t	p
Zorunlu	50	544	275,37	0,097	0,923
İstemli	50	549	227,96		

6.4.3. Çiftçilerin Proje Sonrası Bitkisel Üretim Durumu ve Verimleri

İncelenen işletmelerin proje sonrasında yetiştirildikleri ürünler alanlar ve verimler Tablo 6.21 ve 6.22'deki gibi belirtilmiştir. Toplulaştırma sonrasında ürünlerin alanlarında ve verimlerinde değişiklikler olmuştur.

Ayrıca proje sonrasında zorunlu ve istemli olarak toplulaştırmaya katılan çiftçilerin yetiştirdikleri ürünlerin alanları ve verimleri açısından aralarında anlamlı farklılıklar olup olmadığı araştırılmıştır.

Tablo 6.21’den de görüldüğü gibi toplulaştırma sonrasında zorunlu olarak toplulaştırmaya katılan çiftçilerin ortalama buğday alanı, istemli olarak toplulaştırmaya katılan çiftçilerin buğday alanından daha fazladır. Toplulaştırma sonrasında zorunlu ve istemli olarak toplulaştırmaya katılan çiftçiler arasında buğday alanı açısından anlamlı farklılık gözlenmiştir ($p<0.05$).

Proje öncesine bakıldığında istemli olarak toplulaştırmaya katılan çiftçilerin buğday alanında %63.29 oranında azalma olurken, zorunlu olarak toplulaştırmaya katılan çiftçilerin buğday alanlarında %14.4 oranında azalma olmuştur. Bunun nedeni ise istemli olarak katılan çiftçilerin arazilerinin toplulaşmasından dolayı hububatlar yerine yem bitkilerine geçiş yapmasından dolayı buğday alanında azalma olmuş ve çiftçiler devlet desteği ile fiğ yetiştirerek hayvancılığa başlamışlardır.

Tablo 6.21.Çiftçilerin Toplulaştırma Sonrasında Bitkisel Üretim Alanları(da)

Ürün Alanları	Katılım Durumu	Sayı	Ortalama	Standart Sapma	t	P
Buğday	Zorunlu	50	7.96	10.327	2.312	0.023
	İstemli	50	4.06	5.967		
Mısır	Zorunlu	50	8.56	10.506	2.969	0.004
	İstemli	50	3.58	5.504		
Tütün	Zorunlu	50	10.14	8.315	1.505	0.135
	İstemli	50	7.92	6.295		
Çeltik	Zorunlu	50	0.20	1.414	5.204	0.00
	İstemli	50	9.56	12.559		
Fiğ	Zorunlu	50	0.80	3.959	1.888	0.031
	İstemli	50	3.36	8.734		

Verim açısından değerlendirildiğinde zorunlu olarak toplulaştırmaya katılan çiftçilerin buğday verimi, istemli olarak toplulaştırmaya katılan çiftçilerin ise buğday veriminden daha fazladır.

Proje öncesiyle kıyasladığımızda istemli olarak toplulaştırmaya katılan çiftçilerin ortalama buğday verimi %48.58 oranında azalırken, zorunlu olarak projeye katılan çiftçilerin buğday verimi %2.73 oranında artmıştır. Ayrıca Tablo 6.22’den de görüldüğü gibi proje sonrasında zorunlu ve istemli olarak toplulaştırmaya katılan çiftçiler arasında buğday verimi açısından anlamlı fark vardır ($p<0.05$). Buğdaydan sonra genellikle ikinci ürün olarak yetiştirilen mısırı alan açısından değerlendirdiğimizde zorunlu olarak toplulaştırmaya katılan çiftçilerin mısır alanı istemli olarak toplulaştırmaya katılan çiftçilerin mısır alanından daha fazladır. Proje öncesiyle karşılaştırdığımız zaman istemli olarak toplulaştırmaya katılan çiftçilerin mısır alanlarında %56.67 oranında azalma görülürken, zorunlu olarak toplulaştırmaya katılan çiftçilerin mısır alanı %13.9 oranında azalmıştır. Toplulaştırma sonrasında alan açısından zorunlu ve istemli olarak toplulaştırmaya katılan çiftçiler arasında anlamlı fark gözlenmiştir ($p<0.05$). Verim açısından değerlendirdiğimizde zorunlu olarak toplulaştırmaya katılan çiftçilerin mısır verimi, istemli olarak toplulaştırmaya katılan çiftçilerin ortalama mısır veriminden daha fazladır.

Tablo 6.22.Toplulaştırma Sonrasında Ürün Verimleri (kg/da)

Ürün Verimi	Katılım Durumu	Sayı	Ortalama	Standart Sapma	t	p
Buğday	Zorunlu	50	329	300.965	2.232	0.028
	İstemli	50	200	276.642		
Mısır	Zorunlu	50	561	379.082	3.681	0.00
	İstemli	50	278	389.683		
Tütün	Zorunlu	50	206	150.048	0.564	0.574
	İstemli	50	226	205.543		
Çeltik	Zorunlu	50	14	98.995	5.271	0.00
	İstemli	50	322	401.820		
Fiğ	Zorunlu	50	20	106.904	2.152	0.034
	İstemli	50	110	275.718		

Proje öncesi dikkate alındığında istemli olarak toplulaştırmaya katılan çiftçilerin mısır verimi %44.1 azalırken zorunlu olarak toplulaştırmaya katılan çiftçilerin mısır verimleri aynı kalmıştır. Ayrıca mısır verimliliği açısından zorunlu ve istemli olarak toplulaştırmaya katılan çiftçiler arasında anlamlı fark vardır ($p<0.05$). Çiftçiler tarafından yetiştirilen önemli bir ürün olan tütün, alan açısından bakıldığında zorunlu olarak toplulaştırmaya katılan çiftçilerin tütün alanı, istemli olarak toplulaştırmaya katılan çiftçilerin tütün alanından daha fazladır. Proje öncesi dikkate alındığında istemli olarak toplulaştırmaya katılan çiftçilerin tütün alanı %39.07 oranında azalırken projeye zorunlu olarak katılan çiftçilerin tütün alanları %2.87 oranında azalmıştır.

Ancak tütün alanı açısından zorunlu ve istemli olarak toplulaştırmaya katılan çiftçiler arasında proje sonrasında anlamlı farklılık yoktur ($p>0.05$).

Tütün verimi açısından değerlendirdiğimizde toplulaştırma sonrasında zorunlu olarak toplulaştırmaya katılan çiftçilerin tütün verimi, istemli olarak toplulaştırmaya katılan çiftçilerin tütün veriminden daha fazladır. Proje öncesi dikkate alındığında istemli olarak toplulaştırmaya katılan çiftçilerin tütün verimi %14.72 oranında artarken projeye zorunlu olarak katılan çiftçilerin ise tütün verimlerinde %10.75 oranında artma gözlenmiştir. Ancak tütün verimi açısından zorunlu ve istemli olarak toplulaştırmaya katılan çiftçiler arasında anlamlı fark yoktur ($p>0.05$).

Çeltik ürünü alan açısından değerlendirildiğinde proje sonrasında istemli olarak toplulaştırmaya katılan çiftçilerin çeltik alanı, zorunlu olarak toplulaştırmaya katılan çiftçilerin çeltik alanından daha fazladır. Proje öncesi dikkate alındığında proje sonrasında istemli olarak toplulaştırmaya katılan çiftçilerin çeltik alanlarında %76.7 oranında artış gözlenirken, zorunlu olarak toplulaştırmaya katılan çiftçilerin çeltik alanlarında değişiklik görülmemiştir. Toplulaştırma sonrasında çeltik alanları açısından zorunlu ve istemli olarak toplulaştırmaya katılan çiftçiler arasında anlamlı farklılık vardır ($p<0.05$).

Çeltik verimleri açısından değerlendirdiğimizde istemli olarak toplulaştırmaya katılan çiftçilerin çeltik verimi, zorunlu olarak toplulaştırmaya katılan çiftçilerin çeltik veriminden daha fazladır.

Proje öncesi çeltik verimleri dikkate alındığında zorunlu olarak toplulaştırmaya katılan çiftçilerin çeltik verimi değişmez iken, istemli olarak toplulaştırmaya katılan çiftçilerin çeltik veriminde %312 oranında artış gözlenmiştir.

Ayrıca çeltik verimleri açısından proje sonrasında zorunlu ve istemli olarak toplulaştırmaya katılan çiftçiler arasında anlamlı farklılık vardır ($p<0.05$). Toplulaştırma kapsamında yetiştirilen ürünlerden biri de fiğdir.

Fiğ; proje sonrası hayvancılığa yönelik çiftçilerin hayvanlarını beslemek için yetiştirdikleri önemli bir yem bitkisidir. Proje sonrasında zorunlu olarak toplulaştırmaya katılan çiftçilerin fiğ alanı %61.9 oranında azalma istemli toplulaştırmaya katılan çiftçilerin proje sonrasında fiğ alanlarında %336 oranında artış olmuştur. Daha sonra zorunlu ve istemli olarak toplulaştırmaya katılan çiftçilerin fiğ alanları arasında anlamlı fark vardır ($p<0.05$).

Fiğ verimi açısından karşılaştırdığımızda istemli olarak toplulaştırmaya katılan çiftçilerin fiğ verimi zorunlu toplulaştırma olarak katılan çiftçilerin fiğ veriminden daha fazladır. Proje öncesiyle karşılaştırıldığı zaman zorunlu olarak toplulaştırmaya katılan çiftçilerin fiğ veriminde %53 oranında azalış gözlenmiştir.

Bunun nedeni ise çiftçilerin hayvanlarını sattıklarından dolayı fiğ yetiştirme ihtiyacı duymamalarından kaynaklanmaktadır. İstemli olarak toplulaştırmaya katılan çiftçilerin fiğ verimlerinde % 110 artış olmuştur.

Verim açısından toplulaştırma sonrasında zorunlu ve istemli olarak toplulaştırmaya katılan çiftçiler arasında farklılık vardır ($p<0.05$).

Sonuç olarak; üretilen ürün çeşitleri pek değişmemiş (fiğ hariç) sadece alanları ve verimleri değişmiştir. Projeye istemli olarak katılan çiftçiler proje öncesine göre buğday, mısır, tütün alanlarını azaltırken; bunların yerine çeltik ve fiğ alanlarında artışa gitmişlerdir. Bunun nedenleri bu çiftçilerin hububatlar yerine fiğ yetiştirip daha fazla gelir elde etmek için hayvancılığa yönelmeleri ile

açıklanabilir. Projeye zorunlu olarak katılan çiftçilerin ise proje öncesine göre buğday, mısır ve fiğ alanlarında azaltma yaparken; tütün ve çeltik alanlarında değişikliğe gitmemişlerdir.

Mısır ve fiğ alanları, çiftçilerin hayvanlarını satıp hayvancılık yapmaktan vazgeçtikleri için azalmıştır. Verim açısından değerlendirdiğimizde projeye istemli olarak katılan çiftçilerin buğday ve mısır verimleri azalırken; tütün, çeltik ve fiğ verimlerinde büyük artışlar gözlenmiştir. Bunun nedeni ise toplulaştırmadan sonra çiftçilerin arazilerinin biraraya getirilip daha verimli topraklara dönüşmesiyle ticari değeri yüksek ürünler yetiştirmek istemelerinden kaynaklanmaktadır. Projeye zorunlu olarak katılan çiftçilerin ise buğday ve tütün veriminde artış gözlenirken, mısır ve çeltik verimleri değişmemiş, fiğ verimi ise azalmıştır. Buğday ve tütün alanları proje sonrasında daha verimli topraklara geldiği için verimlerinde artış olmuştur. Çiftçilerin bir kısmının hayvancılıktan vazgeçtiklerinden dolayı fiğ alanlarında dolayısıyla da fiğ verimlerinde azalma görülmüştür.

Boyacıoğlu (1981), daha önce Manisa-Akhisar-Beyoba'da yaptığı bir araştırmada, toplulaştırma sonrasında buğday, şekerpancarı ve pamuk üretiminde ise artış olduğunu belirtmiştir.

Özkan (1990), Uzunköprü-Sığırcılı Köyü toplulaştırma alanında yaptığı araştırmada; dekara elde edilen çeltik veriminin 473 kg'dan 647 kg'a çıktığını tespit etmiştir.

Almus(1999), Tokat-Zile-Güzelbeyli'de yapılan arazi toplulaştırması sonrasında; şekerpancarında buğdayda ve arpada verim artışı söz konusu iken; nohut, fasulye ve fiğ veriminde bir değişiklik (artış-azalış) tespit edilemediğini belirtmiştir.

Koral ve Güney (1994), Tokat-Erbaa-Kızılçubuk'da yaptığı araştırmada, toplulaştırma sonrasında; biberde, şeker pancarında ve buğdayda verim artışı olduğunu belirtmiştir.

Ancak yapılan diğer çalışmalarda sadece ürünlerin verimlerindeki değişimlere yer verilmiştir. Oysaki yetiştirilen ürünlerin alanları, proje öncesinde sonrasında ne kadar değişmiş, bu alanlardaki verimler ne kadar olmuş ve çiftçilerin yetiştirdikleri ürünlerin alanları ve ürünlerin verimlerindeki değişimler arasında anlamlı farklılık olup olmadığı araştırılmadığından bu yönüyle eksiktir.

Çünkü bahsedilen durumların projenin başarı durumunu ölçmek ve projenin yaygınlaştırılması açısından önemli birer etken oldukları düşünülmektedir.

6.4.4. Çiftçilerin Toplulaştırma Sonrasında Brüt Gelirleri (TL/da)

Toplulaştırma sonrasında zorunlu toplulaştırmaya katılan çiftçilerin ortalama brüt gelirleri 539,72TL/da, istemli olarak toplulaştırmaya katılan çiftçilerin ortalama brüt gelirleri 677,18TL/da olarak hesaplanmıştır.

İstemli olarak toplulaştırmaya katılan çiftçilerin brüt gelirlerinin daha fazla olmasının sebepleri arasında; proje sonrasında arazilerinin daha toplu hale gelmesi, arazilerinin daha verimli topraklara dönüşmesi sonucu ürünlerinden daha fazla verim almaları ve çeltik gibi ticari değeri fazla olan ürünü daha fazla alanda yetiştirmelerinden kaynaklandığı söylenebilir. Proje sonrasında istemli olarak toplulaştırmaya katılan çiftçilerin brüt gelirlerinde %23 oranında artış gözlenirken; zorunlu toplulaştırmaya katılan çiftçilerin ise brüt gelirlerinde yaklaşık %1 oranında azalma gözlenmiştir.

Tablo 6.23'den de görüldüğü gibi toplulaştırma sonrasında zorunlu ve istemli olarak toplulaştırmaya katılan çiftçilerin brüt gelirleri arasında anlamlı fark vardır ($p<0.05$).

Tablo 6.23. Çiftçilerin Toplulaştırma Sonrasında Brüt Gelirleri (TL/da)

Katılım Durumu	Kişi	Ortalama	Standart Sapma	t	P
Zorunlu	50	539,72	149,130	3,240	0,002
İstemli	50	677,18	260,252		

Daha önceki çalışmalarda Tokat-Erbaa-Kızılçubuk Köyü toplulaştırma alanında yapılan araştırmada, ürün deseninin değişmesi sonucunda dekara tartılı ortalama net gelirin %542 arttığı (Koral ve Güney, 1994); Bursa yöresinde arazi toplulaştırması yapılan yerlerde planlı koşullarda, brüt karın arazi toplulaştırması öncesi hektar başına %10,29 ve toplulaştırma sonrası %20,72 arttığı (Çetin, ve diğ., 1995); Şanlıurfa-Harran Ovasındaki arazi toplulaştırması sonucu brüt karda sulu tarım yapan işletmelerde %16,66 ve kuru tarım yapan işletmelerde ise %15,49'luk bir artış (Çelik,2000); Konya-

İçeri Çumra'da yapılan arazi toplulaştırması ile net gelirden %652'lik bir artış olduğu saptanmıştır (Taşdemir, 2001).

Bu çalışmalarda çiftçilerin sadece gelirlerinin artıp azaldığı araştırılmıştır. Ancak çiftçilerin gelirleri arasında anlamlı farklılık olup olmadığının araştırılması, çiftçilerin arazi toplulaştırması projesini benimsemeleri açısından önemli bir etken olduğu düşünülmektedir.

6.4.5. Çiftçilerin Toplulaştırma Öncesi ve Sonrası Hayvan Sayısı

6.4.5.1. Çiftçilerin Toplulaştırma Öncesi Hayvan Sayısı

Toplulaştırma öncesinde projeye katılan çiftçilerin yetiştirdikleri hayvan varlığı belirlenmiştir. Projeye katılan çiftçilerin beyanına göre, işletmelerinde sadece sağmal inek beslemektedirler. Projeye zorunlu olarak katılan çiftçilerin inek sayısı, istemli olarak toplulaştırmaya katılan çiftçilerin inek sayısından daha fazladır. Ancak inek sayısı açısından projeye istemli ve zorunlu olarak katılan çiftçiler arasında farklılık yoktur ($p>0.05$). Tablo 6.24'ten de görüldüğü gibi projeye istemli ve zorunlu olarak katılan çiftçiler proje öncesinde az sayıda hayvan beslemektedirler. Bunun iki nedeni vardır. Birincisi projeye katılan çiftçiler yaşlı olduklarından ve ineklere bakamayacaklarından dolayı az sayıda inek beslemektedir. İkinci neden ise, proje öncesinde çiftçilerin arazilerinin parçalı olmasından dolayı ineklerin beslenmesi için gerekli olan yem bitkilerini yeterli miktarda yetiştiremediklerinden dolayı az miktarda inek yetiştirmektedirler.

Tablo 6.24.Çiftçilerin Toplulaştırma Öncesi Hayvan Sayısı

Hayvan sayısı (İnek)	Katılım Durumu	Kişi	Ortalama	Standart Sapma	t	P
	Zorunlu	50	1.44	3.004	0.33	0.73
Hayvan sayısı (İnek)	İstemli	50	1.26	2.311		

6.4.5.2.Çiftçilerin Toplulaştırma Sonrası Hayvan Sayısı

Toplulaştırma sonrasında projeye istemli olarak katılan çiftçilerin ortalama hayvan sayısı zorunlu olarak projeye katılan çiftçilerin hayvan sayısından daha fazladır. Tablo 6.25'ten de görüldüğü gibi proje sonrasında projeye istemli ve zorunlu olarak katılan çiftçiler arasında hayvan sayısı açısından fark gözlenmiştir ($p<0.05$).

Proje öncesiyle kıyaslandığında projeye istemli olarak katılan çiftçilerin hayvan sayılarında %63 oranında artış gözlenirken proje zorunlu olarak katılan çiftçilerin hayvan sayılarında ise %16.6 oranında azalma gözlenmiştir. İstemli olarak projeye katılan çiftçilerin hayvan sayılarının artmasının temel nedeni arazilerinin birleşmesinden sonra yetiştirdikleri hayvansal yem bitkisi olan fiğdir. Proje sonrasında istemli olarak projeye katılan çiftçilerin %14'ü fiğ yetiştirerek hayvancılığa yönelmiştir.

Tablo 6.25.Çiftçilerin Toplulaştırma Sonrası Hayvan Sayısı

Hayvan sayısı (İnek)	Katılım Durumu	Kişi	Ortalama	StandartSapma	t	P
Hayvan sayısı (İnek)	Zorunlu	50	1.20	2.942	1.97	0.02
	İstemli	50	3.42	7.374		

6.4.6. Proje Kapsamında Çiftçilerin Arazilerine Yapılan Hizmetler

Proje kapsamında çiftçilerin arazilerine su kanalı, tarla yolu, tesviye, drenaj ve kanaletlerin yapılıp yapılmadığı araştırılmıştır. Projeye istemli ve zorunlu olarak katılan çiftçilerin arazisine su kanalı, tarla yolu, tesviye, drenaj ve kanaletler yapılmıştır. Sonuç olarak; çiftçilerin arazilerine yapılan hizmetler açısından su kanalı ve kanalet yapımı hizmetleri açısından zorunlu ve istemli olarak katılan çiftçiler arasında farklılık gözlenmiş ve istemli olarak katılanların su kanalı ve kanalet hizmetlerinden daha fazla yararlandıkları görülmüştür ($p<0.05$). Yapılan diğer hizmetlerin (tarla yolu, tesviye ve drenaj) yapılması açısından çiftçiler arasında farklılık gözlenmemiştir ($p>0.05$). Ayrıca Tablo 6.26'dan da görüldüğü gibi çiftçiler en çok su kanalı ve tarla yolu hizmetinden yararlanırken, en az tesviye ve drenaj hizmetlerinden yararlanmaktadır. Bu hizmetlerden yararlanma oranı proje sonrası çiftçilerin projeden memnun olma durumlarını ve projeyi başka çiftçilere tavsiye etme durumlarını etkileyen bir faktörler arasında sayılabilir. Çiftçilerin hizmetlerden yararlanma oranı arttıkça projeden memnun olma durumları ve projeyi tavsiye etme durumları da artmaktadır. Bu yüzden yapılacak hizmetler özenli ve düzgün bir şekilde yapılmalıdır.

Tablo 6.26. Proje Kapsamında Çiftçilerin Arazilerine Yapılan Hizmetler

Hizmetler	Yapılma Durumu	Zorunlu		İstemli	
		Kişi (Sayı)	Yüzde (%)	Kişi (Sayı)	Yüzde (%)
Su Kanalı	Yapılmadı	3	6	0	0
	Yapıldı	47	94	50	100
$\chi^2=3.093$ p=0,039					
Tarla Yolu	Yapılmadı	3	6	2	4
	Yapıldı	47	94	48	96
$\chi^2= 0,211$ p=0,646					
Tesviye	Yapılmadı	41	82	42	84
	Yapıldı	9	18	8	16
$\chi^2=0,211$ p=0,646					
Drenaj	Yapılmadı	36	72	42	84
	Yapıldı	14	28	8	16
$\chi^2= 0,065$ p=0,799					
Kanaletler	Yapılmadı	26	52	3	6
	Yapıldı	24	48	47	94
$\chi^2=25,692$ p=0.00					

6.4.7. Çiftçilerin Toplulaştırma Sonrasında Tarımsal Girdilerindeki Değişim

Araştırma alanında çiftçilerin tarımsal girdi kullanımındaki (iş gücü, yakıt kullanımı, makine gücü, tohum kullanımı, ilaç kullanımı, tohum kullanımı, gübre kullanımı, su kullanımı) değişimler ve bu değişimlerin yönleri (olumlu arttı, olumlu azaldı, değişmedi, olumsuz arttı veya olumsuz azaldı) incelenmiştir.

6.4.7.1. Çiftçilerin İş Gücündeki Değişim

Arazi toplulaştırması projesine zorunlu olarak katılan çiftçilerin bir kısmının iş gücü miktarı olumsuz yönde azalırken, önemli bir kısmının ise olumsuz yönde artmıştır. İş gücünün olumsuz azalmasının nedeni, projeden sonra arazi büyüklüğünün azalması; olumsuz yönde artmasının nedeni ise çiftçilerin projeden sonra arazilerinin parçalanmasından dolayı olumsuz yönde arttığı Tablo 6.27’de belirtilmiştir. Çiftçilerin bir kısmının ise, iş gücü olumlu yönde artmıştır. Bunun nedeni ise arazilerin toplulaştırma sonucu biraraya gelmesidir. Projeye istemli olarak katılan çiftçilerin büyük bir kısmının iş gücü kullanımı olumlu yönde azalırken, bir kısmının ise olumlu yönde artmıştır. İş gücünün olumlu yönde azalmasının nedeni; parçalı arazilerin bir araya gelmesi sonucu çiftçilerin daha az iş gücü kullanarak tarımsal faaliyetlerini sürdürmelerinden kaynaklanmaktadır. İş gücü kullanımının olumlu yönde artmasının sebebi, toplulaştırma sonrasında parçalı alanlar bir araya getirilip; çeltik gibi daha fazla iş gücü isteyen ürünlerin yetiştirilmeye başlanmasıdır.

Tablo 6.27.Çiftçilerin İş Gücündeki Değişim

İş Gücündeki Değişim	Zorunlu		İstemli	
	Kişi (Sayı)	Yüzde (%)	Kişi (Sayı)	Yüzde(%)
Olumsuz Azaldı	4	8	0	0
Olumsuz Arttı	11	22	5	10
Değişmedi	15	30	3	6
Olumlu Arttı	1	2	4	8
Olumlu Azaldı	19	38	38	76
Toplam	50	100	50	100
Katılım Durumu	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	Mann Whitney-U	P
Zorunlu	39,98	1999	724	0,001
İstemli	61,02	3051		

Sonuç olarak, istemli olarak katılan çiftçiler ve zorunlu olarak katılan çiftçiler arasında iş gücü değişimi açısından farklılık gözlenmiş ($p<0.05$) ve istemli olarak katılan çiftçiler iş gücü değişiminden zorunlu olarak katılan çiftçilere göre daha olumlu yararlanmışlardır.

6.4.7.2.Çiftçilerin Yakıt Kullanımındaki Değişim

Projeye katılan çiftçilerin yakıt kullanımındaki değişimler Tablo 6.28’de belirtilmiştir. Arazi toplulaştırması projesine zorunlu olarak katılan çiftçilerin bir kısmının yakıt kullanımı olumsuz yönde azalırken, önemli bir kısmının ise olumsuz yönde artmıştır. Ayrıca çiftçilerin önemli bir kısmının ise yakıt kullanımı olumlu yönde azalmıştır. Projeye istemli olarak katılan çiftçilerin büyük kısmının yakıt kullanımı olumlu yönde azalırken bir kısmının da olumlu yönde arttığı görülmüştür. Ayrıca yakıt kullanımı olumsuz yönde artanların oranı ise önemli olup; yakıt kullanımı olumsuz yönde azalan kimse bulunmamaktadır. Yakıt kullanımının olumsuz yönde azalmasının nedeni arazilerin küçülmesinden, olumsuz yönde artmasının nedeni ise arazilerin parçalanmasından kaynaklanmaktadır.

Tablo 6.28. Çiftçilerin Yakıt Kullanımındaki Değişim

Yakıt Kullanımındaki Değişim	Zorunlu		İstemli	
	Kişi(Sayı)	Yüzde(%)	Kişi(Sayı)	Yüzde(%)
Olumsuz Azaldı	3	6	0	0
Olumsuz Arttı	13	26	5	10
Değişmedi	12	24	3	6
Olumlu Arttı	1	2	2	4
Olumlu Azaldı	21	42	40	80
Toplam	50	100	50	100
Katılım Durumu	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	Mann Whitney-U	P
Zorunlu	40,49	2024,50	749,5	0.00
İstemli	60,51	3025,50		

Sonuç olarak; projeye istemli katılan çiftçiler ve zorunlu katılan çiftçiler arasında yakıt kullanımındaki değişim açısından farklılık belirlenmiştir. ($p<0.05$).

Daha açık bir ifadeyle, projeye istemli olarak katılan çiftçiler yakıt kullanımındaki değişimden zorunlu olarak katılan çiftçilere göre, daha olumlu etkilenmişlerdir.

6.4.7.3. Çiftçilerin Makine İş Gücüne Duyduğu Gereksinimdeki Değişim

Projeye katılan çiftçilerin makine iş gücüne duydukları gereksinimde meydana gelen değişimler Tablo 6.29’da verilmiştir. Projeye istemli olarak katılan çiftçilerden büyük bir kısmının makine iş gücüne duydukları gereksinim değişmezken, bir kısmının ise makine gücü olumsuz yönde artmıştır. Makine iş gücüne duyulan gereksinimin olumsuz yönde artması, projeden sonra arazilerin parçalanması ve arazilerin daha verimsiz yere gelmesinden kaynaklanmaktadır. Makine iş gücüne duyulan gereksinimin olumlu yönde artmasının nedeni ise arazilerin birleşmesinden dolayı daha az makine gücü harcamalarıdır. Arazi toplulaştırması projesine zorunlu olarak katılan çiftçilerin bir kısmının makine gücü olumsuz yönde azalırken, bir kısmının ise olumsuz yönde artmıştır. Makine iş gücüne duyulan gereksinimi değişmeyenlerin oranı büyük çoğunluktadır.

Tablo 6.29. Çiftçilerin Makine İş Gücüne Duydukları Gereksinimdeki Değişim

Makine Gücündeki Değişim	Zorunlu		İstemli	
	Kişi (Sayı)	Yüzde (%)	Kişi (Sayı)	Yüzde(%)
Olumsuz Azaldı	0	0	3	6
Olumsuz Arttı	1	2	6	12
Değişmedi	44	88	35	70
Olumlu Arttı	0	0	0	0
Olumlu Azaldı	5	10	6	12
Toplam	50	100	50	100
Katılım Durumu	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	Mann Whitney-U	P
Zorunlu	53,64	2682	1093	1,28
İstemli	47,36	2368		

Genel olarak, araziler bir araya geldiğinden makine gücüne duyulan ihtiyacın azalması gerekmektedir.

6.4.7.4.Çiftçilerin Gübre Kullanımındaki Değişim

Tablo 6.30'dan da görüldüğü gibi çiftçilerin birim alana kullandığı gübre miktarında değişme olmamıştır.

Tablo 6.30.Çiftçilerin Gübre Kullanımındaki Değişim

GübreKullanımındaki Değişim	Zorunlu		İstemli	
	Kişi (Sayı)	Yüzde (%)	Kişi (Sayı)	Yüzde (%)
Olumsuz Azaldı	2	4	0	0
Olumsuz Arttı	0	0	0	0
Değişmedi	45	90	47	94
Olumlu Arttı	2	4	1	2
Olumlu Azaldı	1	2	2	4
Toplam	50	100	50	100
Katılım Durumu	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	Mann WhitneyU	P
Zorunlu	49,53	2476,50	1201,50	0,477
İstemli	51,47	2573,50		

6.4.7.5. Çiftçilerin Tohum Kullanımındaki Değişim

Projeye katılan çiftçilerin tohum kullanımındaki değişimler Tablo 6.31'de belirtilmiştir. Projeye istemli ve zorunlu katılan çiftçilerin birim alana kullandıkları tohum miktarı proje öncesine göre değişmemiştir.

Tablo 6.31. Çiftçilerin Tohum Kullanımındaki Değişim

TohumKullanımındaki Değişim	Zorunlu		İstemli	
	Kişi (Sayı)	Yüzde (%)	Kişi (Sayı)	Yüzde(%)
Olumsuz Azaldı	2	4	0	0
Olumsuz Arttı	1	2	0	0
Değişmedi	41	82	47	94
Olumlu Arttı	4	8	1	2
Olumlu Azaldı	2	4	2	4
Toplam	50	100	50	100
Katılım Durumu	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	Mann WhitneyU	P
Zorunlu	50,53	2526,50	1248,5	0,985
İstemli	50,47	2523,50		

6.4.7.6. Çiftçilerin Su Kullanımındaki Değişim

Projeye katılan çiftçilerin su kullanımında meydana gelen değişimler Tablo 6.32’de verilmiştir. Arazi toplulaştırması projesine zorunlu olarak katılan çiftçilerin bir kısmının su kullanımı olumsuz yönde azalırken; bir kısmının ise olumsuz yönde artmıştır. Çiftçilerin bir kısmının ise su kullanımı olumlu yönde artmıştır. Projeye istemli olarak katılan çiftçilerin büyük bir kısmının su kullanımı olumlu yönde azalırken, bir kısmının ise su kullanımının olumlu yönde arttığı görülmüştür. Su kullanımının olumlu yönde azalmasının nedeni toplulaştırma sonrasında çiftçilerin yetiştirdikleri ürünlerine ihtiyaçlarına göre su kullanmalarıdır. Çünkü bu çiftçilerin kullandıkları su paralı olarak kullanılmaya başlanmıştır. Böylece, toplulaştırma öncesinde salma sulama yapan çiftçilerin, kanal yöntemiyle su israfları önlenmiş olup, çiftçilerin su kullanımı olumlu yönde azalmıştır.

Tablo 6.32. Çiftçilerin Su Kullanımındaki Değişim

Su Kullanımındaki Değişim	Zorunlu		İstemli	
	Kişi(Sayı)	Yüzde(%)	Kişi(Sayı)	Yüzde(%)
Olumsuz Azaldı	1	2	0	0
Olumsuz Arttı	11	22	5	10
Değişmedi	5	10	0	0
Olumlu Arttı	17	34	13	26
Olumlu Azaldı	16	32	32	64
Toplam	50	100	50	100
Katılım Durumu	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	MannWhitneyU	P
Zorunlu	41,34	2067	792	0,00
İstemli	59,66	2983		

Sonuç olarak; projeye istemli ve zorunlu atılan çiftçiler arasında birim alana su kullanım miktarındaki değişim açısından aralarında farklılık belirlenmiştir ($p<0.05$). İstemli olarak katılan çiftçiler zorunlu olarak katılan çiftçilere göre su kullanımındaki değişimden daha olumlu yararlanmaktadırlar. Bunun nedeni ise yapılan su kanallarının çiftçilerin arazilerine yakın olmasıdır. Proje kapsamında projeye zorunlu olarak katılan çiftçilerin bir kısmının arazisine yakın yerden sulama kanalı geçmediği için çiftçiler su kullanımı yönünden olumsuz etkilenmişlerdir ve sulama ihtiyaçlarını gidermek için arazilerine kendi paralarıyla basınçlı sulama sistemlerini kurmuşlardır. Bu durumda onlar için ek bir masraf olmuş ve projeye daha olumsuz bakmalarına neden olmuştur. Ayrıca su kullanımındaki artış bitki örtüsünden de kaynaklanmaktadır. Örneğin; çeltik çok su isteyen bir üründür.

Bu kapsamda çiftçilerin su kullanımından olumsuz etkilenmemesi için yapılan kanalların çiftçilerin arazisine yakın yerde yapılması gerekir. Yetkililerinde bu proje kapsamında çiftçilerin mağdur olmamaları için projeyi uygulayan kuruluşları denetlemesi gerekir.

6.4.7.7. Çiftçilerin İlaç Kullanımındaki Değişim

Projeye katılan çiftçilerin ilaç kullanımındaki değişimler Tablo 6.33’de verilmiştir. Arazi toplulaştırması projesine zorunlu olarak katılan çiftçilerin bir kısmının ilaç kullanımı olumsuz yönde azalırken, hiçkimsenin ilaç kullanımı olumsuz yönde artmamıştır. Ayrıca, toplulaştırmaya zorunlu olarak katılan çiftçilerin büyük bir kısmının, istemli olarak katılan çiftçilerin ise tamamının birim alana kullandıkları ilaç miktarında değişme olmamıştır. Sonuç olarak; projeye katılan çiftçiler arasında ilaç kullanımındaki değişim açısından farklılık belirlenmemiştir ($p>0.05$) ve çiftçilerin proje öncesine göre proje sonrasında ilaç kullanımında değişme belirlenmemiştir.

Tablo 6.33. Çiftçilerin İlaç Kullanımındaki Değişim

İlaç Kullanımındaki Değişim	Zorunlu		İstemli	
	Kişi (Sayı)	Yüzde(%)	Kişi (Sayı)	Yüzde (%)
Olumsuz Azaldı	2	4	0	0
Olumsuz Arttı	0	0	0	0
Değişmedi	44	88	50	100
Olumlu Arttı	2	4	0	0
Olumlu Azaldı	2	4	0	0
Toplam	50	100	50	100
Katılım Durumu	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	MannWhitneyU	P
Zorunlu	51,50	2575	1200	0,402
İstemli	49,50	2475		

Sonuç olarak; projeye katılan çiftçilerin işgücünde, su kullanımında ve yakıt kullanımında proje öncesine göre değişiklik olmamıştır. Ayrıca, toplulaştırmaya istemli olarak katılan çiftçilerin zorunlu olarak katılan çiftçilere göre bu hizmetlerden daha olumlu olarak etkilendikleri belirlenmiştir. Ancak çiftçilerin tohum, ilaç ve gübre kullanımında ve makine iş gücüne duyulan gereksinimde proje öncesine göre değişiklik belirlenmemiştir.

Tarımsal girdilerdeki değişimler ve değişimlerin yönü çiftçilerin projeye bakış açılarını etkilemektedir. Ancak daha önceki çalışmalarda çiftçilerin tarımsal girdilerindeki değişimler arttı, azaldı ve değişmedi şeklinde incelenmiştir. Oysaki artma ve azalmaların olumlu veya olumsuz yönden olup olmadığı da çiftçilerin projeden fayda görüp görmediklerini belirtmek için gereklidir.

Altıntaş ve Akçay (2009), Tokat-Erbaa Ovasında yapılan araştırma sonuçlarına göre, incelenen işletmelerde arazi toplulaştırması sonrasında üretim girdilerinde meydana gelen değişimler incelendiğinde, işletmeler ortalaması itibariyle; insan işgücü, makine işgücü, yakıt miktarı, gübre kullanım miktarı ve ilaç kullanım miktarında büyük çoğunluğunda azalma olduğunu, sulamanın büyük çoğunlukla arttığını, tohum kullanım miktarının ise büyük çoğunlukla aynı kaldığını gözlemlemişlerdir.

Arazi toplulaştırması sonrasında makina işgücü ihtiyacında gözlemlere dayalı olarak belirtilen değişimlerin incelenmesi sonucunda ise genel ortalamada üreticilerin büyük çoğunluğu makina işgücü ihtiyacında azalma olduğunu belirtmiştir. Genel bir ifade ile toplulaştırma sonrasında parsellerin bir araya gelmesi ve yol mesafelerinin kısılması sonucunda işletme başına gereksinim duyulan makine iş gücü miktarında azalma olduğu büyük oranda kabul görmektedir. Arazi toplulaştırmasını olumlu bulan işletmelerdeki üreticilerin önemli bir kısmı gübre kullanımlarında azalma olduğunu belirtmişlerdir. Bununla birlikte kullanılan yakıt miktarında ve sulama suyu miktarında genel olarak artış gözlenmiştir (Altıntaş ve Akçay, 2009).

Tarımsal girdilerdeki değişimin yönüde değişim kadar önemlidir. Çünkü girdilerdeki değişimin olumlu veya olumsuz yönde artıp-azalması çiftçilerin projeye olan bakış açılarını etkilemektedir. Bu yüzden diğer araştırmalar bu yönüyle eksik kalmaktadır. Bu kapsamda çiftçilerin girdi kullanımını olumsuz yönde etkileyecek etmenlere karşı tedbirler alınmalıdır.

6.5. Arazilerin Parçalık Durumu ve Mülkiyet Dağılımı

6.5.1. Arazilerin Parçalık Durumu:

İncelenen işletmelerde çiftçilerin arazilerinin üretim yapılıp yapılmayacak kadar parçalı olup olmadığı araştırılmıştır. Ayrıca çiftçilerin arazilerinin parçalılık durumu hakkındaki görüşleri araştırılmış ve en çok hangi görüşe sahip oldukları belirtilmiştir. Bu kapsamda projeye istemli katılan çiftçilerin büyük çoğunluğu arazilerinin daha fazla parçalı olduğunu düşünmektedir. Zaten parça sayıları da zorunlu olarak katılan çiftçilere göre daha fazladır. Bunun yanı sıra toplulaştırma öncesinde çiftçilerin bir kısmı da arazilerinin üretim yapılamayacak kadar parçalı olduğuna Tablo 6.34'te olduğu gibi tamamen katılmıyor veya katılmıyor.

Tablo 6.34. Çiftçilerin Arazilerin Parçalılık Durumu

Düşünce Durumu	Zorunlu		İstemli	
	Kişi (Sayı)	Yüzde (%)	Kişi (Sayı)	Yüzde (%)
Tamamen Katılmıyorum	13	26	2	4
Katılmıyorum	12	24	6	12
Kararsızım	0	0	0	0
Katılıyorum	12	24	12	24
Tamamen Katılıyorum	13	26	30	60
Toplam	50	100	50	100
Katılım Durumu	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	Mann Whitney-U	P
Zorunlu	39,42	1971	696	0,00
İstemli	61,58	3079		

Tablo 6.34'ten de görüldüğü gibi projeye istemli olarak katılan çiftçiler toplulaştırmaya daha fazla ihtiyaç duyduklarını belirtmişlerdir. Bu arazilerin parçalılık durumunun arazi toplulaştırmasına katılma durumunu etkileyen bir faktör olduğu düşünülmekte ve parça sayısı fazla olan çiftçilerin kendi istekleriyle toplulaştırma projesine katıldıkları görülmektedir.

İşletmelerin sahip oldukları arazi miktarlarının azlığı ya da çokluğu tek başına işletmelerin büyüklüğünü veya küçüklüğünü ölçmeye yetmez. Arazilerin bulunduğu bölge, ekolojik koşullar, uygulanan tarım tekniği, yetiştirilen ürünler ve toprağın verim gücü gibi etmenler de işletmelerin arazi varlığı ile birlikte düşünülmesi gereken konulardır.

Örneğin, Akdeniz sahil kuşağında bulunan ve pazar değeri yüksek olan ürünlerin yetiştirildiği 4 ha araziye sahip işletme, Doğu Anadolu ya da İç Anadolu Bölgesi'nde bulunan 30 ha kuru araziye sahip işletmeden ölçek olarak daha büyük olabilir. Bu nedenle işletmelerin arazi büyüklüklerinin coğrafi bölgeler itibariyle incelenmesinde yarar vardır (URL-8).

Tarım Sayımı Sonuçlarına göre, 1980 yılında tarım işletmelerinin; %9,46'sı tek parsel, %26,22'si 2-3 parsel, %22,40'ı 4-5 parsel, %22,22'si 6-9 parsel, %19,70'i ise 10 ve daha fazla parsel üzerinde üretim yapmaya çalışmaktadır. Altı ve daha fazla parça üzerinde çalışan işletmelerin sahip oldukları parsel sayısı, toplam parsellerin %73'ünü teşkil etmektedir (URL-4).

1990 yılı Genel Tarım Sayımı Sonuçlarına göre işletmelerin %15'i tek parsel, %28'i 2-3 parsel, %23'ü 4-5 parsel, %19'u 6-9 parsel, %15'i ise 10 ve daha fazla parsel üzerinde üretim yapmaya çalışmaktadır. Altı ve daha fazla parça üzerinde çalışan işletmelerin sahip oldukları parsel sayısı toplam parsellerin %72'sidir. İşletme başına düşen ortalama parça sayısı 5,4 adet ve ortalama parça büyüklüğü ise 10,5 da'dır (URL-9).

Türkiye'de tarım işletmelerinin sayısı çeşitli nedenlerden dolayı parçalanarak arazilerden dolayı devamlı artmaktadır. Türkiye'de 1950 yılında yaklaşık 2,3 milyon adet olan tarım işletmesi sayısı, 1970 yılında yaklaşık 3 milyon, 1980 yılında yaklaşık 3,5 milyon ve 1991 yılında 4 milyon adete yükselmiş (URL-9; URL-4) ve 2001 yılında ise yaklaşık 3 milyon adete düşmüştür (URL-11). 1950 yılında 10 ha olan ortalama işletme büyüklüğü, 1980 yılında 6 hektara, 1990 yılı'nda 5,7 hektara düşmüş (URL-9) ve 2001 yılında ise 6,1 hektara yükselmiştir (URL-11).

6.5.2. Çiftçilerin Arazilerinin Parçalanma Nedenleri

Projeye katılan çiftçilerin arazilerinin parçalanma nedenleri Tablo 6.35'te belirtilmiştir. İncelenme alanında yapılan araştırmaya göre, projeye istemli olarak katılan çiftçilerin miras yoluyla arazilerinin parçalanması, projeye zorunlu olarak katılan çiftçilere göre daha fazladır. Arazilerin miras yoluyla parçalanması günümüzde halen yaygın bir durumdadır. Bu kapsamda öncelikle yasal önlemler alınmalı daha sonrada çiftçilere arazilerin bir üretim aracı olduğu anlatılarak miras yoluyla arazi bölünmeleri önlenmelidir.

Bu kapsamda yeni çıkarılan 6537 sayılı kanuna göre, asgari tarımsal arazi büyüklüğü, bölge ve yörelerin toplumsal, ekonomik ve teknik özellikleri gözetilerek Bakanlık (GTHB) tarafından belirlenir. Belirlenen asgari büyüklüğe erişmiş tarımsal araziler, bölünemez eşya niteliği kazanmış olmaktadır. Asgari tarımsal arazi büyüklüğü; mutlak tarım arazileri, uçta tarım arazileri ve özel ürün arazilerinde 2 hektar, dikili tarım arazilerinde 0,5 hektar, örtü altı tarımı yapılan arazilerde 0,3 hektardan küçük belirlenemez. Bakanlık asgari tarımsal arazi büyüklüklerini günün koşullarına göre artırabilir (T.C.Resmi Gazete, 2014).

Projeye katılan çiftçilerin arazilerinin parçalanmasının önemli bir diğer nedeni ise projeden sonra arazilerden su kanalı ve yol geçmesidir. Bu kapsamda proje sonrasında projeye zorunlu olarak katılan çiftçilerin arazisi, istemli olarak katılan çiftçilerin arazisinden daha fazla parçalanmıştır. Yapılan araştırmaya göre ankete katılan çiftçilerin arazilerinin diğer parçalanma nedenleri Tablo 6.35'te belirtildiği gibi kiralama ve ortaklık gibi durumlardır.

Tablo 6.35. Çiftçilerin Arazilerinin Parçalanma Nedenleri

Arazilerin Parçalanma Nedenleri	Zorunlu		İstemli	
	Kişi (Sayı)	Yüzde (%)	Kişi (Sayı)	Yüzde (%)
Miras Payı	22	44	42	84
Kiralama	3	6	0	0
Ortaklık	12	24	3	6
Projeden Sonra Parçalanma	13	26	5	10
Toplam	50	100	50	100
$\chi^2=19,078$ $p=0,00$				

Tablo 6.35'den de görüldüğü gibi, projeye istemli ve zorunlu olarak katılan çiftçilerin arazilerinin parçalanma nedenleri arasında farklılık vardır ($p<0.05$).

Miras payı sorunu yasal önlemlerle önlenabilir. Proje sonrasındaki parçalanmaların önlenmesi ve çiftçi mağduriyetlerinin giderilmesi için de toplulaştırmayı yapan kuruluşların denetlenmesi gerekir.

Sonuç olarak; toplulaştırma yapılacak arazilerin parçalanma nedenlerinin, çiftçilerin projeye katılım durumunu, projeden memnun olma durumunu ve çiftçilerin projeyi tavsiye etme durumunu etkileyen bir etken olduğu düşünülebilir.

Tabiki proje sonrası arazilerin parçalanması; özellikle de proje öncesi tek parsel halinde olan arazilerin parçalanması çiftçilerin olumsuz tutum sergilemelerine ve diğer çiftçilere olumsuz örnek olmalarına yol açmaktadır. Bu açıdan projeye zorunlu olarak katılan çiftçilerin arazilerinin daha çok parçalandığı için projeden daha az memnun oldukları söylenebilir.

Toprak ve insan ilişkilerinde oluşan dengesizliğin yanı sıra, Türkiye'de tarım işletmelerinde verimliliği büyük ölçüde düşüren arazi parçalanmasının nedenleri; miras yoluyla parçalanma, hisseli ve bölünerek yapılan satışlarla parçalanma, sermaye ve işgücü yetersizliğinden dolayı yapılan kiracılık ve ortaklık yoluyla parçalanma, karayolu, demiryolu, sulama kanalı gibi muhtelif amaçlarla yapılan kamulaştırmalar yoluyla parçalanma, tarım kesimindeki yüksek nüfus yoğunluğu baskısı, mera ve yaylak parçalanmaları ve coğrafik ve topoğrafik konumdan dolayı oluşan parçalanmalardır (URL-4).

6.5.3. Çiftçilerin Mülkiyet Durumu

Yapılan incelemelerde projeye istemli olarak katılan çiftçilerin mülk arazisi zorunlu olarak katılan çiftçilere göre daha fazladır. Toplulaştırma projesine zorunlu katılan çiftçilerde ise ortaklık ve kiralama şekli istemlilere göre daha yaygındır.

Ayrıca proje kapsamında arazi kiralama bedeli ise çiftçilerin beyanına göre ortalama olarak 250 TL/da olarak belirlenmiştir. Tablo 6.36’da çiftçilerin mülkiyet durumları verilmiştir.

Tablo 6.36. Çiftçilerin Mülkiyet Durumu

Arazi Mülkiyet ve Kullanım Durumu	Zorunlu		İstemli	
	Kişi (Sayı)	Yüzde (%)	Kişi (Sayı)	Yüzde (%)
Mülk Arazisi	35	70	47	94
Kiralık Arazi	3	6	0	0
Ortağa Tutulan Arazi	12	24	3	6
Toplam	50	100	50	100
$\chi^2= 10,156$ $p= 0,006$				

Tablo 6.36’den da görüldüğü gibi projeye zorunlu ve istemli katılan çiftçilerin mülkiyet durumları arasında farklılık vardır ($p<0.05$). Çiftçilerin mülkiyet durumlarının arazi toplulaştırmasına katılma durumlarını etkileyen bir faktör olduğu düşünülmektedir.

Çünkü projeye istemli olarak katılan çiftçilerin işledikleri arazi şahıs işletmesine ait olduğu ve geçimlerini buradan sağladıkları için arazilerinin daha az parçalı, daha düzgün ve daha iyi yerde olmasını istemektedirler. Bu yüzden de arazi toplulaştırmasına kendi istekleri ile katıldıkları söylenebilir.

Toplulaştırmaya zorunlu olarak katılan çiftçilerde ise kiralama ve ortaklık gibi farklı arazi kullanım durumları söz konusu olduğundan, parsel sahiplerinin arazilerinin toplulaştırmasına tek başlarına karar veremediklerinden dolayı projeye zorunlu olarak katıldıkları söylenebilir.

6.5.4. Arazi Toplulaştırmasının Gerekliliği

Çiftçilere proje öncesinde toplulaştırmaya gereksinim duyup duymadıkları sorulmuş ve projeye istemli olarak katılan çiftçilerin büyük çoğunluğunun arazi toplulaştırılmasının gerekli olduğu fikrine tamamen veya büyük ölçüde katılırken, projeye zorunlu olarak katılan çiftçilerin bir kısmının ise projenin yapılması fikrine tamamen veya büyük ölçüde katılmadığı gözlenmiştir. Daha önceden de açıklandığı gibi projeye istemli olarak katılan çiftçiler zorunlu olarak katılan çiftçilere göre toplulaştırmanın gerekliliğine daha fazla inanmaktadırlar. Bu kapsamda Tablo 6.37’te çiftçilerin diğer düşüncelerine de yer verilmiştir.

Tablo 6.37. Arazi Toplulaştırmasının Gerekliliği

Düşünce Durumu	Zorunlu		İstemli	
	Kişi (Sayı)	Yüzde (%)	Kişi (Sayı)	Yüzde (%)
Tamamen Katılmıyorum	12	24	2	4
Katılmıyorum	5	10	3	6
Kararsızım	1	2	0	0
Katılıyorum	13	26	16	32
Tamamen Katılıyorum	19	38	29	58
Toplam	50	100	50	100
	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	Mann Whitney-U	P
Zorunlu	43,06	2153	878	0,006
İstemli	57,94	2897		

Ayrıca Tablo 6.37’den de görüldüğü gibi, proje zorunlu ve istemli olarak katılan çiftçiler arasında projenin yapılmasına duyulan gereksinim açısından aralarında istatistiksel farklılık vardır ($p<0.05$). Sonuç olarak; projeye istemli olarak katılan çiftçilerin arazilerinin zorunlulara göre daha parçalı olduğundan (Tablo 6.1) ve bu çiftçilerin büyük çoğunluğunun çiftçilikten başka mesleği olmayıp, (Tablo 6.10) tek geçim kaynağının arazisi olduğundan ve tarımsal girdilerden daha çok tasarruf

yapmak için zorunlu olarak katılan çiftçilere oranla arazi toplulaştırmasına daha çok ihtiyaç duymaktadırlar.

Strössner ve Yıldız (1995), kırsal alanlardaki yaşam koşullarının uygun bir ekonomik ve sosyal seviyeye erişmesi için tarımsal yapının iyileştirilmesi yeterli olmamaktadır. Bunun yanında, arazi toplulaştırması çalışmaları, sadece tarım alanlarını değil, köyleri de kapsayacak biçimde gerçekleştirilmelidir. Özellikle kırsal yöredeki insanın kendi yaşam alanı olan köyde yaşama ve çalışma koşullarının iyileştirilmesinin büyük önemi olduğunu belirtmişlerdir.

Lapple (1989), arazi toplulaştırmasının amacının sadece tarıma hizmet olmayıp, aynı zamanda çevreye, doğanın korumasına ve bölgesel gelişmeye hizmet etmek olduğunu da belirtmiştir. Ayrıca bu üç temel görevin ülkelerin ihtiyaçlarına göre alt görevlere ayrıldığını ve çevre koruması içerisinde kırsal görünümün ve karakterin bitki ve hayvan varlığının korunmasının da ele alınması gerektiğini de vurgulamıştır.

Arıcı (1994), toplulaştırma çalışmalarının, ilk planda tarımın geliştirilmesi ve tarımsal ürünlerin miktar ve kalite yönünden artırılmasının, tarımda iş gücü maliyetini azaltma ve tarımsal işletmelerin net gelirlerinin yükseltilmesi olarak amaçlandığını vurgulamıştır.

Yağanoğlu ve diğ.(2000), farklı üretim etmenlerinin iyileştirilerek çiftçi ailelerinin yaşam düzeylerinin yükseltilebileceğini ifade etmektedir.

Yapılan diğer araştırmalarda arazi toplulaştırmasının hem tarımın hem çiftçilerin hem de kentte yaşayan insanların bir çok yönden hayatını kolaylaştırdığı ve ekonomik-sosyal alanlarda fayda sağladığı için gerekli görülmekte ve ihtiyaç duyulmaktadır.

6.6.Proje Öncesinde Çiftçilerin Arazi Toplulaştırmasına Karşı Gösterdikleri Tutum Ve Davranışların Karşılaştırılması

İncelenen işletmelerde proje çiftçilere ilk anlatıldığında projeye sonradan zorunlu olarak katılan çiftçilerin projeye istemli olarak katılan çiftçilere göre daha olumsuz tutum sergiledikleri Tablo 6.38'de belirtilmiştir.

Tablo 6.38.Proje Öncesinde Çiftçilerin Arazi Toplulaştırılmasına Karşı Tutum ve Davranışlarının Karşılaştırılması

Yaklaşım	Zorunlu		İstemli	
	Kişi (Sayı)	Yüzde (%)	Kişi (Sayı)	Yüzde (%)
Kesinlikle karşı değildim	11	22	17	34
Karşı değildim	2	4	33	66
Kararsızım	0	0	0	0
Karşıydım	7	14	0	0
Kesinlikle karşıydım	30	60	0	0
Toplam	50	100	50	100

Bu kapsamda projeye zorunlu olarak katılan 37 çiftçinin projeye karşı çıkma nedenleri araştırılmıştır. Projeye zorunlu olarak katılan çiftçilerin % 67,56'sı toprağa bağlılık, %16,22'si hissedarlık, %16,22'si hazine arazisi kullanımı nedeniyle karşı çıkmıştır (Tablo 6.39).

Tablo 6.39. Çiftçilerin Arazi Toplulaştırmasına Karşı Çıkma Nedenleri

Arazi Toplulaştırmasına Karşı Çıkma Nedenleri	Kişi (Sayı)	Yüzde (%)
Toprağa bağlılık	25	67,56
Hissedarlık	6	16,22
Hazine arazisi	6	16,22
Toplam	37	100

Projeye karşı gelen çiftçiler her ne kadar projenin yapılmasını istemeselerde, devlet kamu yararı gözettiği için, projeye katılan çiftçilerin arazilerinde toplulaştırmayı gerçekleştireceği için çiftçiler ikna edilmişlerdir.

Yapılan araştırmaya göre her iki şekilde projeye katılan çiftçilerin ikna edilmesinde aynı teknik elemanlar görev almıştır. Ancak Tablo 6.40 belirtildiği gibi projeye istemli olarak katılan çiftçiler ikna aşamasında teknik elemanlardan daha fazla yararlanmış ve bu çiftçilerin ikna edilmesinde teknik elemanlar daha fazla etkili olmuşlardır.

Bu açıdan teknik elemanlarında çiftçilere karşı sergiledikleri tutumların, arazi toplulaştırması projesinin başlaması için gerekli zamandan tasarruf yapmalarında ve projenin başarılı olması açısından etkili bir faktör olduğu söylenebilir.

Tablo 6.40. Projeye Katılan Çiftçilerin İkna Edilme Yolları

İkna Edilme Yolları	Zorunlu		İstemli	
	Kişi (Sayı)	Yüzde (%)	Kişi (Sayı)	Yüzde (%)
Devlet Zoru İle	23	46	4	8
Teknik Elemanlara Olan Güven	13	26	40	80
Mecburiyetten	14	28	6	12
Toplam	50	100	50	100

Projeye katılan çiftçilerin arazi toplulaştırması konusunda kendi isteği veya devlet zoru ile onay vermesi projenin önceliği açısından önemlidir.

Toplulaştırmaya istemli olan çiftçilere öncelik vermek kaydıyla arazi toplulaştırmasını teşvik için ilgili kuruluşça proje alanını genişletmek ve kredi imkânlarından daha fazla faydalandırmak gibi destekleyici tedbirler alınabilir. Bu açıdan projenin kimin kararı ile yapıldığı önemlidir. Bu nedenlerden dolayı projeye katılan çiftçilerin arazilerinin toplulaştırılmasına kimin karar verdiği araştırılmıştır. Tablo 6.41'den de görüldüğü gibi projeye zorunlu olarak katılan çiftçilerin büyük çoğunluğu devlet zoru ile toplulaştırma projesine katılırken, istemli olarak katılan çiftçilerin ise büyük çoğunluğu, kendi isteği ile arazi toplulaştırması projesine katılmıştır.

Tablo 6.41. Projenin Yapılmasına Karar Verme Durumu

Karar Verme Durumu	Zorunlu		İstemli	
	Kişi (Sayı)	Yüzde (%)	Kişi (Sayı)	Yüzde (%)
Devlet Zoru İle	36	72	10	20
Kendi İsteği İle	14	28	40	80
Toplam	50	100	50	100
$\chi^2= 27,214$ $p=0,001$				

Sonuç olarak; projenin yapılmasına karar verme durumu açısından projeye istemli ve zorunlu olarak katılan çiftçiler arasında farklılık vardır ($p<0.05$).

Projeye istemli olarak katılan çiftçilerin projenin kendilerine faydalı olacağını düşündüklerinden dolayı kendi istekleriyle katıldıkları söylenebilir.

6.7.Çiftçilerin Proje Öncesinde ve Sonrasında Sergiledikleri Tutum ve Davranışlarının Karşılaştırılması

Toplulaştırma projesinin tamamlanması ve çiftçilere yeni parsellerin dağıtılmasından sonra üreticilerin toplulaştırmaya karşı tutum ve bu tutumlarında etkili olan faktörler nedenleri ile birlikte incelenmiştir. İncelenen işletmelerde projeye zorunlu olarak katılan çiftçilerin büyük çoğunluğunun tutumu proje öncesinde olumsuz olup; proje sonrasında da tutumları değişmemiştir.

Toplulaştırmaya istemli olarak katılan çiftçilerin büyük çoğunluğunun ise proje öncesinde tutumu olumlu olup; proje sonrasında da bu tutumları değişmemiştir. Ayrıca projeye zorunlu olarak katılan çiftçiler arasında proje öncesinde toplulaştırmaya olumlu yaklaşan, ancak proje sonrasında ise olumsuz yaklaşanların sayısı, istemli olarak katılan çiftçilerin sayısından daha fazladır.

Tablo 6.42'den de görüldüğü gibi projeye katılan çiftçilerin büyük çoğunluğunun proje öncesine göre tutumu değişmemiştir ve çiftçilerin proje öncesi ve proje sonrası tutumları arasında fark yoktur ($p>0.05$).

Projeye istemli olarak katılan çiftçiler hem proje öncesinde hem de proje sonrasında projeye zorunlu olarak katılanlara oranla projenin yapılmasına daha olumlu bakmaktadırlar.

Sonuç olarak; çiftçilerin tutumlarının olumlu yönde olması, yapılan projenin başarısını ve çiftçilerin projeden memnun olma durumunu etkileyen önemli faktörlerden biri olarak belirtilebilir. Çünkü çiftçilerin olumlu yönde tavır sergilemeleriyle projeden memnun olma durumları arasında pozitif yönlü bir ilişki olduğu söylenebilir.

Tablo 6.42. Çiftçilerin Proje Öncesinde ve Sonrasında Sergiledikleri Tutumların Karşılaştırılması

Katılım Durumu	Proje Öncesi Tutum	Proje Sonrası Tutum	Kişi	Yüzde	Sonuç
Zorunlu	Olumsuz	Olumlu	3	6	Değişti
	Olumsuz	Olumsuz	34	68	Değişmedi
	Olumlu	Olumsuz	13	26	Değişti
Toplam			50	100	
İstemli	Olumlu	Olumlu	45	90	Değişmedi
	Olumlu	Olumsuz	5	10	Değişti
Toplam			50	100	
	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	Mann Whitney-U		P
Zorunlu	47,82	2391	1116		0,207
İstemli	53,18	2659			

Ayrıca proje kapsamında çiftçilerin fikir değişme nedenleri Tablo 6.42’de belirtilmiştir. Toplulaştırma yapılmadan önce olumsuz fikre sahip olan ancak toplulaştırma tamamlandıktan sonra zorunlu olarak projeye katılan çiftçilerin hepsi (3 işletme) arazileri birleştiği için fikirleri olumlu yönde değişmiştir. Projeye zorunlu katılan çiftçilerin büyük çoğunluğu, istemli olarak katılan çiftçilerin ise bir kısmı proje sonrasında arazileri parçalandığı için toplulaştırma projesine karşı olumsuz tutum sergilemişlerdir. Bu kapsamda yapılan projelerin çiftçilerin arazilerine daha fazla parçalanmasına izin verilmeden yapılması veya zarar verildiyse de çiftçilerin mağduriyetleri ilgili kuruluşlarca giderilmelidir.

Çünkü çiftçilerin arazilerinin parçalanması, daha sonraki yapılacak çalışmalarda çiftçilerin olumsuz tutum sergilemelerine neden olacak ve yapılacak projelerin yaygınlaştırılmasını engelleyecek bir faktör olarak düşünülmektedir. Bu kapsamda projenin başarılı olabilmesi ve çiftçilerin mağdur olmaması için teknik çalışmaların özenli bir şekilde yapılması gerekmektedir.

Altıntaş ve Akçay (2009), yaptığı diğer bir araştırma örneğinde, Tokat-Erbaa’da toplulaştırma yapılmadan önce olumsuz fikre sahip olan, ancak toplulaştırma tamamlandıktan sonra olumlu fikre sahip üreticilerin fikir değiştirme nedenleri arazilerin toplu hale gelmesi (%40) ve arazilere ulaşımın kolaylaşmasıdır (%20). Toplulaştırma projesi uygulamasına olumlu bakan, projeden sonra olumsuz düşünen üreticilerin %46,57’sinin fikir değiştirme nedeni arazilerin verimsiz yerden verilmesi, %46,57’sinin fikir değiştirme nedeni çoraklık ıslahının yapılmamış olmasıdır. Arazilerin birleşmesinin çiftçilerin tutumunu olumlu yönde etkileyen bir faktör olduğu bu çalışmada ve daha önce yapılan Tokat-Erbaa örneğinde de görülmüştür. Bu açıdan çiftçilerin projeden memnun kalmaları için parsel sayıları mümkün olduğu kadar azaltılmalıdır.

Tablo 6.43. Olumlu Düşünen Üreticilerin Sonradan Fikir Değiştirme Nedenleri

Fikir Değiştirme Nedenleri	Zorunlu		İstemli	
	Kişi (Sayı)	Yüzde (%)	Kişi (Sayı)	Yüzde (%)
Arazisinden Koptuğu İçin	4	30.77	3	30
Arazisi Daha Verimsiz Yere Geldiği İçin	2	15.38	1	10
Arazisi Parçalandığı İçin	6	46.15	5	50
İstekleri Dikkate Alınmadığı İçin	1	7.70	1	10
Toplam	13	100	10	100

Projeye katılan çiftçilerin yeni arazilerinin eskiye göre daha verimli yerde olup olmadığı hakkındaki düşünceleri Tablo 6.44'te belirtilmiştir. Yapılan incelemeye göre projeye istemli olarak katılan çiftçiler, zorunlu olarak katılan çiftçilere göre yeni arazilerinin daha verimli yerde olduğuna inanmaktadır.

Tablo 6.44. Yeni Arazilerin Yerleri Hakkında Çiftçilerin Düşünceleri

Yaklaşım	Zorunlu		İstemli	
	Kişi (Sayı)	Yüzde (%)	Kişi (Sayı)	Yüzde (%)
Kesinlikle inanmıyorum	13	26	2	4
İnanmıyorum	11	22	6	12
Kararsızım	4	8	0	0
İnanıyorum	14	28	26	52
Kesinlikle inanıyorum	8	16	16	32
Toplam	50	100	50	100
Katılım Durumu	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	Mann Whitney-U	P
Zorunlu	40,10	2005	730	0,00
İstemli	60,90	3045		

Proje sonrasında arazilerin eskiye göre daha verimli yere gelmesine çiftçilerin inanmaları, çiftçilerin hem projeden memnun olmasını hemde projeyi diğer çiftçilere tavsiye etmesini sağlayacak önemli etkenlerden biri olduğu düşünülmektedir. Ancak teoride eşdeğerlilik kuralına göre arazilerin daha verimli yere gelmesi söz konusu olamaz.

Sonuç olarak; bu durumun, ilerde yapılacak projelerin başarılı olabilmesi için ve projelerin artık istemli olarak yapılmasına katkı sağlayacak bir faktör olduğu düşünüldüğünde, göz ardı edilmemesi gerekmektedir.

Ayrıca çiftçilerin toplulaştırmadan sonra arazilerinin değerinin artıp artmadığı hakkındaki düşüncelerinin de çiftçilerin projeye karşı tutumlarını etkileyen faktörler arasında olduğu düşünüldüğünden araştırılmış ve çiftçilerin düşünceleri Tablo 6.45'de belirtilmiştir.

Yapılan araştırmaya göre projeye istemli ve zorunlu katılan çiftçiler arasında toplulaştırma sonrası arazisinin değerinin arttığı düşüncesi açısından fark vardır ($p < 0.05$). İstemli olarak katılan çiftçilerin büyük çoğunluğu, zorunlu olarak katılan çiftçilere göre arazisinin değerinin arttığını düşünmektedir.

Tablo 6.45. Arazi Değerinin Artması Hakkında Çiftçilerin Yaklaşımları

Yaklaşım	Zorunlu		İstemli	
	Kişi (Sayı)	Yüzde (%)	Kişi (Sayı)	Yüzde (%)
Kesinlikle İnanmıyorum	12	24	2	4
İnanmıyorum	9	18	5	10
Kararsızım	0	0	0	0
İnanıyorum	12	24	10	20
Kesinlikle İnanıyorum	17	34	33	66
Toplam	50	100	50	100
Katılım Durumu	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	Mann Whitney-U	P
Zorunlu	40,82	2041	766	0,00
İstemli	60,18	3009		

Ayrıca proje kapsamında yapılan toplulaştırmanın çiftçiler için ekonomik yönden faydalı olup olmadığını belirlemek için çiftçilerin görüşleri sorulmuştur.

Buna göre projeye istemli olarak katılan çiftçiler zorunlu olarak katılan çiftçilere göre projenin ekonomik yönden faydalı olduğuna daha fazla inanmaktadırlar. Bu kapsamda çiftçilerin diğer görüşleri Tablo 6.46'da belirtilmiştir.

Tablo 6.46. Projenin Faydası Hakkında Çiftçilerin Yaklaşımları

Yaklaşım	Zorunlu		İstemli	
	Kişi (Sayı)	Yüzde (%)	Kişi (Sayı)	Yüzde (%)
Kesinlikle Katılmıyorum	12	24	1	2
Katılmıyorum	9	18	6	12
Kararsızım	1	2	0	0
Katılıyorum	17	34	26	52
Kesinlikle Katılıyorum	11	22	17	34
Toplam	50	100	50	100
	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	Mann Whitney-U	P
Zorunlu	42,41	2120,5	845,5	0,003
İstemli	58,59	2929,5		

Arazi toplulaştırmasından sonra çiftçilerin arazilerinin miras payı, ortaklık, kiralama vb. yollarla yeniden tekrar parçalanıp parçalanmayacağı hakkındaki düşünceleri araştırılmıştır.

Yapılan araştırmaya göre, projeye zorunlu olarak katılan çiftçiler hem projeden memnun olmadıklarından hem de ortak arazi kullanımı yaygın olduğundan istemli olarak katılan çiftçilere göre yeni arazilerin tekrar parçalanabileceği fikrine daha fazla katılmaktadır. Bu konuda çiftçilerin diğer görüşleri Tablo 6.47’de belirtilmiştir.

Tablo 6.47. Yeni Arazilerin Tekrar Parçalanma Konusunda Çiftçilerin Düşünceleri

Yaklaşım	Zorunlu		İstemli	
	Kişi (Sayı)	Yüzde (%)	Kişi (Sayı)	Yüzde (%)
Kesinlikle Katılmıyorum	10	20	24	48
Katılmıyorum	1	2	2	4
Kararsızım	0	0	0	0
Katılıyorum	0	0	4	8
Kesinlikle Katılıyorum	39	78	20	40
Toplam	50	100	50	100
Katılım Durumu	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	MannWhitney-U	P
Zorunlu	59,60	2980	795	0,001
İstemli	41,40	2070		

Proje sonrasında çiftçilerin yaşadıkları sorunlar araştırılmış ve Tablo 6.48’de belirtilmiştir. Projeye zorunlu ve istemli olarak katılan çiftçilerin proje kapsamında en fazla yaşadıkları sorun arazi tesviyesinin düzgün yapılmaması olmuştur.

Altıntaş ve Akçay (2009), Tokat-Erbaa örneğinde de toplulaştırma sonrasında ortaya çıkan en önemli sorun tesviye problemi (%26.97) olduğunu ve tesviyenin düzgün yapılmadığı içinde sulamada problemler ortaya çıktığını belirtmişlerdir.

Tesviyenin düzgün yapılmaması çiftçilerin su kullanımında olumsuzluklar yaşanmasına neden olmaktadır. Bu yüzden toplulaştırma projesi kapsamında çiftçilerin sorun yaşamaması için tesviyelerin düzgün yapılması gerekmektedir.

Tablo 6.48. Toplulaştırma Sonrası Yaşanan Sorunlar

Yaşanan Sorunlar	Zorunlu		İstemli	
	Kişi (Sayı)	Yüzde (%)	Kişi (Sayı)	Yüzde (%)
Arazi Parçalanması	6	24	5	25
Arazilerin Verimsiz Yere Gelmesi	2	8	1	5
Kanal Sisteminin Yetersizliği	8	32	4	20
Tesviye Düzgün Yapılmadı	9	36	10	50
Toplam	25	100	20	100

Bu kapsamda ayrıca projenin başarılı olup olmadığını incelemek üzere projeye katılan çiftçilerin projeden memnun olup olmadıkları araştırılmıştır. Tablo 6.49’da projeye istemli olarak katılan çiftçilerin zorunlu olarak katılan çiftçilere göre projeden daha fazla memnun kaldığı belirlenmiştir.

Tablo 6.49. Çiftçilerin Projeden Memnun Olma Durumları

Yaklaşım	Zorunlu		İstemli	
	Kişi (Sayı)	Yüzde (%)	Kişi (Sayı)	Yüzde (%)
Kesinlikle Memnun Değilim	12	24	1	2
Memnun Değilim	14	28	7	14
Kararsızım	0	0	0	0
Memnunum	18	36	28	56
Kesinlikle Memnunum	6	12	14	28
Toplam	50	100	50	100
Katılım Durumları	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	Mann Whitney-U	P
Zorunlu	39,96	1998	723	0,00
İstemli	61,04	3052		

Çiftçilerin projeden memnun olma durumlarının, ilerde yapılacak projelerin yaygınlaştırılması ve çiftçilerin projeyi diğer çiftçilere tavsiye etme durumlarını etkileyen bir faktör olduğu düşünülebilir. Çünkü çiftçiler projeden ne kadar memnun kalırsa bu projeyi tavsiye etme oranları da artabilecektir. Bu açıdan çiftçilerin projeden memnun kalmaları sağlanmalı, bunun içinde toplulaştırma projeleri titizlikle yapılmalı, çiftçilerin istekleri de dikkate alınmalıdır.

Altıntaş ve Akçay (2009), daha önce yapılan Tokat-Erbaa örneğinde; inceledikleri işletmelerde üreticilerin arazi toplulaştırmasından memnun kalıp kalmadıklarını araştırmışlardır.

Bu kapsamda Tokat Erbaa örneğinde; ankete katılan işletmelerdeki üreticilerin %84.76’sının arazi toplulaştırmasından memnun iken, %15.24’ü toplulaştırmadan memnun kalmadığını tespit etmişlerdir. Araştırmada projenin yaygınlaşması için çiftçilerin arazi toplulaştırmasını diğer çiftçilere tavsiye etme durumları sorulmuştur. Yapılan araştırmaya göre, Tablo 6.50’de projeye istemli olarak katılan çiftçilerin büyük çoğunluğu projeyi zorunlu olarak katılan çiftçilere göre proje yapılmasını daha çok tavsiye etmektedirler. Bu durum istemli olarak katılan çiftçilerin zorunlulara oranla projeden daha fazla memnun olmaları ile açıklanabilir.

Tablo 6.50. Projeye Katılan Çiftçilerin Arazi Toplulaştırmasını Diğer Çiftçilere Tavsiye Etme Durumu

Yaklaşım	Zorunlu		İstemli	
	Kişi (Sayı)	Yüzde (%)	Kişi (Sayı)	Yüzde (%)
Kesinlikle Tavsiye Etmem	9	18	2	4
Tavsiye Etmem	9	18	4	8
Kararsızım	0	0	0	0
Tavsiye Ederim	12	24	9	18
Kesinlikle Tavsiye Ederim	20	40	35	70
Toplam	50	100	50	100
Katılım Durumu	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	Mann Whitney-U	P
Zorunlu	42,70	2135	860	0,003
İstemli	58,30	2915		

Çiftçilerin projeden memnun kalmaları ve projeyi tavsiye etme durumları projenin başarısı açısından önemlidir. Tablo 6.50’den de anlaşıldığı gibi, toplulaştırmaya zorunlu ve istemli olarak katılan çiftçiler arasında projeyi diğer çiftçilere tavsiye etme durumları arasında fark vardır ($p < 0.05$). Projeye istemli olarak katılanlar projeden daha fazla yarar gördüklerinden, bu projeyi daha çok benimsemiş ve diğer çiftçilere tavsiye edeceklerini belirtmişlerdir. Bu kapsamda yapılan projenin toplulaştırmaya istemli katılan çiftçiler açısından daha başarılı ve daha faydalı olarak görüldüğü söylenebilir.

Sonuç olarak; ilerde yapılacak projelerde benzer bölgelerde zorunlu ve istemli olarak yapılacak arazi toplulaştırması çalışmalarında ilk önce istemli olarak projeye katılacak çiftçilerle toplulaştırmaya başlanmalıdır. İstemli olarak katılan çiftçilerin olumlu tutumlarının diğer çiftçileri de olumlu

etkileyeceği düşünülebilir. Ayrıca bu durumun hem projenin başarısı için hem çiftçilerin zorunlu değilde artık kendi istekleriyle katılımlarının sağlanması açısından önemli bir etken olduğu düşünülmektedir.

6.8. Lojistik Regresyon Modeli İle Çiftçilerin Arazi Toplulaştırması Projesine Katılım Durumunu Etkileyen Faktörlerin Değerlendirilmesi:

Agresti (1996), neden sonuç ilişkilerinin ortaya konulması amacıyla yapılan çoğu sosyo-ekonomik araştırmada, incelenen değişkenlerden bazılarının olumlu-olumsuz, başarılı-başarısız, evet-hayır ve memnun-memnun değil gibi iki düzeyli verilerden oluştuğunu vurgulamıştır. Ayrıca Agresti, bu türde bağımlı değişkenin iki düzeyli ya da çok düzeyli kategorik verilerden oluşması durumunda; bağımlı değişken ile bağımsız değişkenler arasındaki neden-sonuç ilişkisinin incelenmesinde, Lojistik Regresyon Analizinin önemli bir yere sahip olduğunu belirtmiştir.

Cook (2008)'e göre lojistik regresyon analizinde katsayıların elde edilmesinde en küçük kareler yönteminden farklı olarak, en yüksek olasılık yöntemi kullanıldığından az sayıda gözlemle çalışılmaması gerekmektedir. Çünkü az sayıda gözlemle yapılan tahminlerde modelin güvenilirliği azalmaktadır. Ayrıca Cook, büyük örneklerle çalışılması durumunda lojistik regresyon modelinin güvenilirliğinin artacağını belirtmiştir.

Işığık (2003)'e göre amaçlarından birisi sınıflandırma, diğeri ise bağımlı ve bağımsız değişkenler arasındaki ilişkileri araştırmak olan lojistik regresyon analizinde, bağımlı değişken kategorik veri oluşturmakta ve kesikli değerler almaktadır. Bağımsız değişkenlerin ise hepsinin veya bazılarının sürekli ya da kategorik değişkenler olmasına ilişkin bir zorunluluğun bulunmadığını ifade etmiştir.

Tatlıdil (2002), Lemeshow ve Hosmer (2000), lojistik regresyon analizi, regresyon analizinin normallik, ortak kovaryansa sahip olma gibi bir kısım varsayımlarının sağlanamaması durumunda, diskriminant analizi ve çapraz tablolara alternatif bir yöntem olduğunu vurgulamışlardır.

Ayrıca Tatlıdil, Lemeshow ve Hosmer bağımlı değişkenin 0 ve 1 gibi iki düzey ya da ikiden fazla düzey içeren kesikli bir değişken olması durumunda da uygulanabilir olmasının yanında, matematiksel olarak esnekliği ve kolay yorumlanabilirliği, bu yöntemle olan ilgiyi arttırdığını belirtmişlerdir.

Özdamar (2002), Lemeshow ve Hosmer (2000), ayrıca lojistik regresyon analizi, sınıflama ve atama işlemi yapmaya yardımcı olan bir regresyon yöntemidir. Normal dağılım varsayımı, süreklilik varsayımı ön koşulu yoktur. Bağımlı değişken üzerinde açıklayıcı değişkenlerin etkileri olasılık olarak elde edilerek, risk faktörlerinin olasılık olarak belirlenmesini sağladığını belirtmişlerdir.

$$P := \frac{e^{\beta_0 + \beta_1 X_1 + \dots + \beta_k X_k}}{1 + e^{\beta_0 + \beta_1 X_1 + \dots + \beta_k X_k}}$$

Şeklinde formüle edilir. Burada (Özdamar, 2002: 475);

P : İncelenen olayın gözlenme olasılığını,

β_0 : Bağımsız değişkenler sıfır değerini aldığı anda bağımlı değişkenin değerini başka bir ifadeyle sabiti,

$\beta_1 \beta_2 \dots \beta_k$: Bağımsız değişkenlerin regresyon katsayılarını,

$X_1 X_2 \dots X_k$: Bağımsız değişkenleri,

k : Bağımsız değişken sayısını,

e : 2.71 sayısını göstermektedir.

Lojistik regresyon denkleminde P incelenen olayın gözlenme olasılığını göstermektedir. İncelenen bir olayın olasılığının kendi dışında kalan diğer olayların olasılığına oranına ODDS Değeri denir (Çolak, 2002: 8). İncelenen iki farklı olayın ODDS değerlerinin birbirine oranına ise ODDS Oranı denir. Lojistik regresyon denkleminde ODDS Oranı, $\exp(\beta)$ olarak ifade edilir. Olasılık oranı (Odds), bir olayın meydana gelme olasılığının meydana gelmeme olasılığına oranı (Gujarati, 1999: 555) olduğuna göre; $\exp(\beta)$ Y değişkeninin X_p değişkeninin etkisi ile kaç kat daha fazla ya da % kaç oranında fazla gözlenme olasılığına sahip olduğunu belirtir.

Bazı araştırmacılara göre, lojistik regresyon analizinin yaygın olarak kullanılmaya başlanmasının temel nedenleri aşağıdaki gibi belirtilmiştir.(Cook, 2008; Garson, 2008; Mertler ve Vannatta, 2005; Seven, 1997; Tabachnick ve Fidell, 1996):

1.Bağımlı değişken kategorik (kesikli, süreksiz) olmakla birlikte, bağımsız değişkenler sürekli, kategorik ya da ikilem olabilir. Lojistik regresyon bağımsız değişkenlerin sürekli ya da süreksiz olmasına yönelik hiçbir kısıtlama getirmemektedir.

2.Lojistik modelin parametreleri kolaylıkla yorumlanabilmekte ve matematiksel olarak kullanımı kolay olan fonksiyonlar üretilmektedir.

3.Lojistik modele dayalı analizleri yapabilmeyi sağlayan çok sayıda bilgisayar paket programı (SPSS, SAS vb.) mevcuttur.

4.Bağımsız değişkenlerin olasılık fonksiyonlarının dağılımı üzerinde kısıt olmaması (yarı parametrik) nedeni ile çeşitli testler uygulanabilmektedir.

5.Lojistik regresyon negatif yordama olasılıkları üretmez; lojistik regresyonda tüm olasılık değerleri pozitifdir ve ranjı 0 ile 1 arasında değişir.

6.Lojistik regresyon analizi, bağımsız ve bağımlı değişken arasındaki ilişkinin doğrusal olmasını gerektirmez; üstel veya polinom ilişkisi de olabilir. Lojistik regresyon bağımlı ve bağımsız değişkenler arasında logit bir ilişki olduğunu varsayar; dolayısıyla lojistik regresyon doğrusal olmayan modeller üretebilir. Bir diğer deyişle lojistik regresyon, doğrusal olmayan ilişkiyi koruyarak, ilişkinin formunu doğrusal hale getiren logaritmik dönüştürmeler yapar. Lojistik regresyon bağımlı değişkene ilişkin verilerin dağılımının bir ya da daha fazla bağımsız değişkenle doğrusal olmayan ilişki gösterdiğinin bilinmesi ya da beklenmesi durumunda özellikle yararlıdır.

Bu kapsamda çiftçilerin arazi toplulaştırmasına katılım durumlarını (zorunlu/istemli) etkileyen faktörler lojistik regresyon ile belirlenmiştir.

Araştırmanın bu bölümünde, çiftçilerin ikinci meslek sahibi olma durumu, toplulaştırma öncesi parsel sayısı, toplulaştırma öncesi arazi büyüklüğü, Tarım Kredi Kooperatifi'ne üyelik durumu, toplulaştırma öncesi brüt gelirleri, toplulaştırma öncesi bilgilendirme toplantısına katılma durumu ve yeni parsellerin tekrar parçalanabilirliği hakkındaki düşünceleri lojistik regresyon çözümlemesi ile incelenmiştir.

Y=0, Arazi Toplulaştırmasına zorunlu katılımı

Y=1, Arazi Toplulaştırmasına istemli katılımı, diğer bir ifadeyle gönüllü katılımı ifade etmektedir.

X1:Çiftçilerin ikinci meslek sahibi olup olmadığını ifade etmektedir. Çiftçilerin mesleki durumları kesikli veri olup; Tablo 6.11'de olduğu gibi, 0-İkinci meslek yok, 1-İkinci meslek var şeklinde ifade edilmektedir.

X2: Çiftçilerin toplulaştırma öncesi parsel sayılarını ifade etmektedir. Çiftçilerin parsel sayıları sürekli veri olup; Tablo 6.1'de belirtilmiştir.

X3:Çiftçilerin toplulaştırma öncesi arazi büyüklüklerini ifade etmektedir. Çiftçilerin arazi büyüklükleri sürekli veri olup; Tablo 6.2'de belirtilmiştir.

X4:Çiftçilerin toplulaştırma öncesi brüt gelirlerini ifade etmektedir. Çiftçilerin brüt gelirleri sürekli veri olup; Tablo 6.20'deki gibi belirtilmiştir.

X5:Çiftçilerin toplulaştırmadan önce yapılan bilgilendirme toplantısına katılım durumlarını ifade etmektedir. Bilgilendirme toplantısına katılım durumu kesikli veri olup; Tablo 6.5'de olduğu gibi, 0-bilgilendirme toplantısına katılmadı, 1-bilgilendirme toplantısına katıldı şeklinde belirtilmiştir.

X6:Çiftçilerin Tarım Kredi Kooperatifi'ne üyelik durumlarını ifade etmektedir. Çiftçilerin Tarım Kredi Kooperatifi'ne üyelik durumları kesikli veri olup; Tablo 6.12'deki gibi, 0-Tarım Kredi Kooperatifi'ne üyelik yok, 1-Tarım Kredi Kooperatifi'ne üyelik var şeklinde belirtilmiştir.

X7:Çiftçilerin yeni parsellerin tekrar parçalanıp parçalanmayacağı hakkındaki düşüncelerini ifade etmektedir. Bu veri kesikli veri olup; Tablo 6.47’de olduğu gibi 1- Kesinlikle katılmıyorum, 2- Katılmıyorum, 3-Kararsızım, 4-Katılıyorum, 5-Kesinlikle katılıyorum şeklinde ifade edilmektedir.

Kurulan modeldeki temel amaç, bağımlı değişkendirdeki değişimi (varyasyonu) en iyi açıklayan ya da bağımlı değişkenin çeşitli düzeylerini birbirinden ayırt etmede etkili olabilecek bağımsız değişkenlerin seçimidir. Bu amaçla, tezin belirtilen bölümlerindeki anlamlı bulunan ve tezin kapsamında önemli görülen 7 bağımsız değişken modele alınarak bu değişkenlere ait odda oranlarının %95 olasılık güven aralıkları, Wald istatistiği olasılığı, standart hata, değişkenlere ilişkin regresyon katsayılarının önemlilik düzeyleri hesaplanmıştır. Bağımlı ve bağımsız değişkenler dikkate alınarak lojistik regresyon çözümlenmesi yapılmış olup; 7 değişkenle lojistik regresyon denklemi elde edilmiş ve model tamamlanmıştır. Modele ait bağımlı değişkenin sınıflandırmadaki başarı oranını gösteren sonuçlar Tablo 6.51’de sunulmuştur.

Tablo 6.51. Bağımlı Değişken (Y) İçin Sınıflandırma Sonuçları

GÖZLENEN	TAHMİN EDİLEN		DOĞRULAMA ORANI (%)
	Zorunlu Katılım	İstemli Katılım	
Zorunlu Katılım	48	2	96
İstemli Katılım	3	47	94
GENEL			95

Yapılan lojistik regresyon sonucunda Tablo 6.51’den de görüldüğü gibi zorunlu katılımın doğrulama oranı istemli katılımın doğrulama oranından biraz daha yüksektir. Ayrıca, modelde bağımlı değişken ile bağımsız değişkenler arasındaki ilişkiyi ölçmek için Cox ve Snell R^2 ve Nagelkerke R^2 değerleri Tablo 6.52’de ki gibi belirtilmiştir.

Tablo 6.52. Amaçlanan Modelin Özeti

Step	-2 loglikelihood	Cox&Snell R Square	Nagelkerke R Square
1	28,592	0,667	0,890

SPSS’te yapılan lojistik regresyon analizi sonuçlarında ilk olarak açıklanan değişkenin kategorilerinin 0 ve 1 kodlarına dönüştürülmesine ilişkin bilgi, ardından başlangıç durumuna ilişkin -2LL istatistiği sunulmaktadır. -2LL ya da -2log olabilirlik (-2log likelihood) bir model uyumu indeksidir. En çok olabilirlik kestiriminin ne kadar iyi uyuma işaret ettiğine ilişkin temel ölçü, çoklu regresyondaki kareler toplamına benzeyen “olabilirlik değeridir (likelihood value)”. Lojistik regresyon, kestirilen model uyumunu olabilirlik değerinin -2 log’unu alarak ölçer. -2LL’nin alabileceği en küçük değer 0’dır ve mükemmel uyuma karşılık gelir. -2LL=0 olduğunda, olabilirlik=1’dir. Sonuç olarak; -2LL değeri, çoklu regresyondaki R^2 değeri gibi düşünülebilir ve uyumdaki değişiklikler karşılaştırılarak yorumlanabilir. Olabilirlik değeri, bir modelden diğerine uyumda meydana gelen değişiklikler arasındaki fark karşılaştırılarak değerlendirilir (Hair ve diğ., 2006).

Cox&Snell R^2 ve Nagelkerke R^2 değerleri, model tarafından bağımlı değişkende açıklanan varyansın iki farklı yoldan kestirilmesi ifade eder ve olabilirlik esasına göre çoklu regresyondaki R^2 benzer şekilde yorumlanmaktadır (Field, 2005).

Hair ve diğ. (2006)’a göre ise her iki değer de, lojistik model tarafından açıklanan varyans miktarını gösterir ve 1.00 mükemmel model uyumunu ifade eder. Ayrıca Hair ve diğerleri daha büyük değerlerin, daha iyi model uyumuna karşılık geldiğini belirtmişlerdir.

Yapılan uygulamada elde edilen Cox&Snell R Square oranı, bağımlı değişken ile bağımsız değişkenler arasında yaklaşık %66,7’lik bir ilişkinin olduğunu göstermektedir. Cox&Snell R^2 hiçbir zaman 1’e ulaşmadığı ve yorumlanması da bu nedenle kolay olmadığı için Nagelkerke R^2 hesaplanır (Field, 2005; Garson, 2008).

Nagelkerke R^2 istatistiği bağımlı değişken ile bağımsız değişkenler arasında %89’luk bir ilişkinin olduğunu göstermektedir. Nagelkerke R^2 katsayısı ranjin 0-1 arasında değişmesini sağlamak adına, Cox & Snell R^2 katsayısının değişime uğramış şeklidir.

Bu nedenle her zaman Nagelkerke R^2 değeri, Cox&Snell R^2 değerinden her zaman yüksektir (Garson, 2008; Hair ve diğ., 2006).

Ayrıca logistik regresyon modelini genel olarak test etmek için Hosmer ve Lemeshow G istatistikî değerleri Tablo 6.53'te ki gibi hesaplanmıştır.

Tablo 6.53. Hosmer ve Lemeshow Testi

Step	χ^2	Sd	P
1	19,326	8	0,013

Tablo 6.53'ten de görüldüğü gibi değişkenler analize girdiğinde, Hosmer ve Lemeshow testi sonucu anlamlı çıkmaktadır ($p<0,013$).

Ayrıca logistik regresyon sonucunda amaçlanan model değişkenlerinin katsayıları Tablo 6.54'te belirtilmiştir.

Tablo 6.54. Amaçlanan Model Değişkenlerinin Katsayı Tahminleri

Adım	Değişkenler	B	Standart Hata	Wald	Sd	p	Exp(B)
1	İkinci Meslek Sahibi Olma	-5,189	2,085	6,191	1	0,01	0,006
	Toplulaştırma Öncesi	1,249	0,527	5,610	1	0,01	3,487
	Toplulaştırma Öncesi	0,291	0,134	4,674	1	0,03	1,337
	Tarım Krediyeye Üyelik	-4,253	1,826	5,423	1	0,02	0,014
	Bilgilendirme Toplantısına	4,609	1,756	6,891	1	0,00	100,427
	Yeni parsellerin Tekrar	-1,151	0,523	4,845	1	0,02	0,316
	Proje Öncesi Brüt Gelir	0,005	0,003	3,927	1	0,04	1,005
	Sabit	-9,455	3,172	6,489	1	0,01	0,000

Tablo 6.54'ten de görüldüğü gibi çiftçilerin arazi toplulaştırmasına katılım durumunu etkileyen faktörler ve bu faktörlere ait katsayılar hesaplanmıştır.

Çiftçilerin arazi toplulaştırmasına katılım durumlarını etkileyen faktörlerden ilki çiftçilik dışında ikinci meslek sahibi olma durumudur. İkinci meslek sahibi olma durumu çiftçilerin bireysel özelliklerine ait bir değişkendir.

Bu değişkenin katsayısının negatif olması, arazi toplulaştırmasına istemli katılım ile ikinci meslek sahibi olma arasında negatif bir ilişkinin olduğunu göstermektedir.

Model sonucuna göre; çiftçilerin ikinci meslek sahibi olma durumunun, ikinci meslek sahibi olmama durumuna göre arazi toplulaştırmasına istemli olarak katılma olasılığını %99,4 azalttığı gözlenmiştir. Bu kapsamda projeyi yapacak kuruluşların, projeyi yaparken çiftçilerin başka mesleklerinin olup olmadığını göz ardı etmemeleri gerekir. Ayrıca projeye başlarken de öncelikle çiftçilikten başka mesleği olmayan çiftçilerden başlamaları tavsiye edilebilir.

Çiftçilerin arazi toplulaştırmasına katılım durumlarını etkileyen faktörlerden bir diğeri çiftçilerin toplulaştırma öncesi parsel sayılarıdır. Parsel sayısı çiftçilerin işletme özelliklerine ait bir değişkendir.

Bu değişkenin katsayısının pozitif olması, arazi toplulaştırmasına istemli katılım ile toplulaştırma öncesindeki parsel sayıları arasında pozitif yönlü bir ilişkinin olduğunu göstermektedir. Model sonucuna göre; çiftçilerin parsel sayılarındaki 1 parsellik artışın, arazi toplulaştırmasına istemli katılma olasılığını %248,7 arttırdığı görülmektedir.

Eş deyişle, parsel sayısı fazla çiftçiler toplulaştırma projesine daha istemli olarak katılmaktadır. Bu kapsamda arazi toplulaştırması yapacak kuruluşlara, toplulaştırmaya daha parçalı arazilerden başlamaları tavsiye edilebilir.

Çiftçilerin işletme özellikleri arasında yer alan ve arazi toplulaştırmasına katılım durumunu etkileyen bir diğeri faktör ise çiftçilerin arazi büyüklüğüdür. Bu değişkenin katsayısının pozitif olması, arazi toplulaştırmasına katılım durumu ile arazi büyüklüğü arasında pozitif yönlü bir ilişki olduğunu göstermektedir. Model sonucuna göre; çiftçilerin arazi büyüklüğündeki 1 dekarlık artışın, arazi toplulaştırmasına istemli katılma olasılığını %33,7 arttırdığı görülmektedir. Arazi büyüklüğü arttıkça

projeye istemli katılım oranı da artmaktadır. Bu kapsamda arazi toplulaştırması yapacak kuruluşlara, toplulaştırmaya daha büyük arazi sahiplerinden başlamaları tavsiye edilebilir.

Çiftçilerin arazi toplulaştırmasına katılım durumunu etkileyen diğer bir faktör, çiftçilerin Tarım Kredi Kooperatifi'ne üyelik durumudur. Bu değişkenin katsayısının negatif olması, arazi toplulaştırmasına istemli olarak katılım durumu ile Tarım Kredi Kooperatifi'ne üyelik durumu arasında negatif yönlü bir ilişkinin olduğunu göstermektedir. Model sonucuna göre; Tarım Kredi Kooperatifi'ne üye olma durumunun, üye olmama durumuna göre çiftçilerin arazi toplulaştırmasına istemli olarak katılma olasılığını %98,6 azalttığı gözlenmiştir.

Bu kapsamda projeyi yapacak kuruluşlara, toplulaştırmaya başlarken herhangi bir tarımsal kuruluşa üye olmayan ve tarımsal girdi temininde zorluk çeken çiftçilerden başlamaları tavsiye edilebilir. Çiftçilerin toplulaştırmaya katılım durumunu etkileyen önemli faktör ise çiftçilerin toplulaştırma öncesi bilgilendirme toplantısına katılım durumlarıdır. Bu değişkenin katsayısının pozitif olması, arazi toplulaştırmasına istemli olarak katılım durumu ile bilgilendirme toplantısına katılım durumu arasında pozitif yönlü ilişki olduğunu göstermektedir.

Arazi toplulaştırması hakkında yapılan bilgilendirme toplantısına katılım durumunun, katılmama durumuna göre arazi toplulaştırmasına istemli olarak katılma olasılığını %9948,7 arttırdığı gözlenmiştir. Bu kapsamda arazi toplulaştırma projeleri başlamadan önce toplulaştırmayı yapacak kuruluşlarca, çiftçilere kesinlikle bilgilendirme toplantısı yapılmalıdır.

Çiftçilerin bireysel özelliklerinden biri olan ve arazi toplulaştırmasını etkileyen diğer bir faktör de, çiftçilerin toplulaştırma öncesi brüt gelirleridir. Brüt gelirin katsayısının pozitif olması, arazi toplulaştırmasına katılım durumu ile brüt gelir arasında pozitif yönlü ilişki olduğunu göstermektedir.

Çiftçilerin brüt gelirindeki 1 TL'lik artışın, çiftçilerin arazi toplulaştırmasına istemli olarak katılma olasılığını %0,5 arttırdığı görülmektedir. Bu kapsamda arazi toplulaştırmasını yapacak kuruluşlara projeye başlarken brüt geliri fazla olan çiftçilerden başlamaları tavsiye edilebilir.

Model kapsamında anlamlı bulunan ve arazi toplulaştırmasına katılım durumunu etkileyen önemli faktörlerden biri de çiftçilerin yeni parsellerin tekrar parçalanıp parçalanmayacağı hakkındaki düşünceleridir.

Bu değişkenin katsayısının negatif olması, arazi toplulaştırmasına katılım durumu ile çiftçilerin yeni parsellerin tekrar parçalanıp parçalanmayacağı hakkındaki düşünceleri arasında negatif yönlü ilişki olduğunu göstermektedir.

Çiftçilerin düşüncelerinin kesinlikle katılmıyorumdan; kesinlikle katılıyorumda doğru değişmesinin, arazi toplulaştırmasına istemli olarak katılma olasılığını %68,4 azalttığı gözlenmiştir. Bu kapsamda projeyi yapacak kuruluşlara, arazi toplulaştırmasına daha olumlu bakan çiftçilerle projeye başlamaları tavsiye edilebilir.

Logistik regresyon çözümlemesi sonucunda; parsel sayısı, arazi büyüklüğü, brüt gelirleri fazla olan ve bilgilendirme toplantısına katılan çiftçilerin kendi istekleri ile arazi toplulaştırmasına katıldıkları belirlenmiştir.

Çiftçilikten başka mesleği olan, Tarım Kredi Kooperatifi'ne üye olan ve yeni parsellerin tekrar parçalanabileceği fikrine daha fazla inanan çiftçilerin ise toplulaştırmaya zorunlu olarak katıldıkları belirlenmiştir.

Ayrıca arazi toplulaştırmasına katılım durumunu etkileyen en önemli faktörün çiftçilerin bilgilendirme toplantısına katılma durumu olduğu belirlenmiştir. Bu açıdan arazi toplulaştırmasını yapacak kuruluşlarca, çiftçilere eğitim verilmeli ve toplulaştırmanın her aşamasında çiftçilerin soruları cevaplandırılmalıdır.

7. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu tez çalışması, Samsun ili Bafra ilçesi Sol Sahil köylerinde yapılan arazi toplulaştırılmasına katılan çiftçilerle yapılan anket çalışmasının sonuçlarını ortaya koymaktadır.

Tez çalışmasının temel amacı; Samsun ili Bafra ilçesinde arazi toplulaştırması projesine zorunlu ve istemli olarak katılan çiftçilerin arazi toplulaştırılmasına katılım durumunu ve çiftçilerin tutum ve davranışlarını etkileyen faktörleri inceleyerek, birbirleri ile karşılaştırmak ve bundan sonra yapılacak projelerin daha iyi işleyebilmesi için gerekli önerilerin ortaya koyulması olarak belirlenmiştir.

Bu amaçla gerçekleştirilen literatür taraması sonucunda, Türkiye’de daha önce herhangi bir çalışmada, arazi toplulaştırılmasına zorunlu ve istemli olarak katılan çiftçilerin arazi toplulaştırılmasına karşı tutum ve davranışlarının karşılaştırılmasına ve çiftçilerin arazi toplulaştırılmasına katılım durumlarını belirlemeye yönelik bir çalışmaya rastlanılmaması araştırmanın orijinalliğini göstermektedir.

Bu kapsamda projeye istemli ve zorunlu olarak katılan çiftçilerin proje öncesinde ve sonrasında parsel sayısı, arazi büyüklüğü, bitkisel üretim durumları, sosyo-ekonomik özellikleri, projeden memnun olma durumları ve projeyi diğer çiftçilere tavsiye etme durumları karşılaştırılmıştır.

Beklendiği gibi projeye katılan çiftçilerin parsel sayısı azalmıştır ve proje öncesine göre toplulaştırmaya istemli olarak katılan çiftçilerin arazilerinin, toplulaştırmaya zorunlu olarak katılan çiftçilerin arazilerine göre daha toplu hale geldiği belirlenmiştir. Bu durumun, bu iki projeyi farklı firmaların yapmasından kaynaklandığı düşünülmektedir.

Ayrıca parsel sayısı ile çiftçilerin arazi toplulaştırılmasına istemli olarak katılma durumu arasında pozitif yönlü ilişki olduğu belirlenmiştir. Parsel sayısı arttıkça çiftçilerin arazi toplulaştırılmasına istemli olarak katılma olasılıkları artmaktadır.

Parsel sayısının azalmasıyla, toplulaştırma projesine istemli olarak katılan çiftçilerin tarımsal girdi kullanımındaki (iş gücü, yakıt kullanımı, su kullanımı vb) değişimin, zorunlu olarak katılan çiftçilerin girdi kullanımındaki değişiminden daha olumlu olduğu belirlenmiştir.

Ancak parsel sayılarının azalması ve arazilerin birleşmesine rağmen; proje kapsamında yapılan hizmetlerden (su kanalı, tarla yolu, tesviye, drenaj, kanaletler) dolayı beklendiği gibi çiftçilerin yetiştirdikleri ürünlerin alanlarında azalma olmuştur. Ancak hem proje öncesinde hem de proje sonrasında toplulaştırmaya istemli olarak katılan çiftçilerin arazi büyüklüklerinin zorunlu olarak katılan çiftçilere göre daha fazla olduğu belirlenmiştir. Ayrıca çiftçilerin arazi büyüklükleri ile arazi toplulaştırılmasına istemli olarak katılma durumu arasında pozitif yönlü ilişki olduğu gözlenmiştir. Çiftçilerin arazi büyüklükleri arttıkça, arazi toplulaştırılmasına istemli olarak katılma olasılıkları artmaktadır.

Proje sonrasında dağıtılan arazilerin toplulaştırma öncesine göre parça sayısının azalmasının yanında, arazi büyüklüklerinde çok fazla azalma olmaması değerlerinin öncesine göre eş değer olması önemlidir. Bu kapsamda toplulaştırmaya istemli olarak katılan çiftçiler; parsel sayılarının azalması, arazilerinin birleşmesi, daha önce belirtildiği gibi proje kapsamında yapılan hizmetlerden daha iyi yararlandıklarından dolayı arazilerinin değerinin arttığını belirtmişlerdir. Arazilerin birleşmesi, arazi değerinin artması ve arazilerinin daha verimli yere gelmesinden dolayı, projeye istemli olarak katılan çiftçilerin üretim deseninde hububatlardan (buğday, mısır), yem (fiğ) bitkilerine ve ticari değeri yüksek olan çeltik gibi ürünlerin yetiştirilmesine doğru geçiş olduğu belirlenmiştir.

Projeye istemli olarak katılan çiftçiler toplulaştırma öncesinde fiğ yetiştirmezken; proje kapsamında arazilerin bir araya gelmesiyle, bu çiftçilerin bir kısmı tarımsal desteklerden yararlanmak için fiğ yetiştirerek hayvancılığa yönelmiştir. Bununla birlikte, bu çiftçilerin hayvan sayılarında arttığı belirlenmiştir.

Projeye zorunlu olarak katılan çiftçiler ise, projeye istemli olarak katılan çiftçilere göre biraz daha ileri yaşta olduklarından ve toplulaştırma sonrasında hayvan yemi yetiştirecek alanları olmadığından, proje sonrasında hayvanlarını satarak hayvancılıktan vazgeçtiklerini belirtmişlerdir.

Bu nedenlerden dolayı toplulaştırma sonrasında projeye istemli olarak katılan çiftçilerin hayvan sayıları zorunlu olarak katılan çiftçilerin hayvan sayılarından daha fazla olarak belirlenmiştir.

Daha önceden belirtildiği gibi, projeye istemli olarak katılan çiftçilerin üretim deseni değişirken, projeye zorunlu olarak katılan çiftçilerin ise üretim deseni pek değişmemiştir. Ayrıca, istemli olarak katılan çiftçilerin arazileri proje öncesine göre daha verimli arazilere geldiğini belirttiklerinde ürün verimlerinde dolayısıyla da brüt gelirlerinde artış olduğu belirlenmiştir.

Zorunlu olarak katılan çiftçilerin ise proje öncesine göre yeni arazileri genelde daha verimsiz veya eskisiyle aynı verimlilikte olduğunu belirttiklerinden dolayı, genellikle ürün verimlerinde değişme olmazken, brüt gelirlerinde azalma belirlenmiştir. Bu durumun, eş değerlilik kuralına aykırı olmasına rağmen; projeye istemli olarak katılan çiftçilerin proje sonrasında arazilerine yapılan hizmetlerden dolayı arazilerinin değerinin arttığını ve arazilerinin daha verimli topraklara geldiğini düşünmelerinden kaynaklandığı söylenebilir.

Ayrıca çiftçilerin brüt gelirleri ile arazi toplulaştırmasına istemli olarak katılma durumu arasında pozitif yönlü ilişki olduğu gözlenmiştir. Brüt gelir arttıka, çiftçilerin arazi toplulaştırmasına istemli olarak katılma olasılıkları artmaktadır.

Sonuç olarak; parsel sayısının, arazi büyüklüğünün ve brüt gelirin çiftçilerin projeye katılım durumunu etkileyen önemli faktörler olduğu düşünölmekte ve parsel sayısı fazla ve arazisi daha büyük olan çiftçilerin projeye daha fazla kendi istekleriyle, eş deyişle gönüllü olarak katıldıkları görölmektedir. Bu kapsamda projeye başlanmadan önce çiftçilerin parsel sayıları, arazi büyüklükleri ve brüt gelirleri projeyi yapacak kuruluşlarca dikkate alınmalıdır. Arazisi daha parçalı olan ve büyük arazilerde daha iyi ve daha etkin olarak tarım yapılabilmesi için projeden önce çiftçilerin parsel sayıları ve arazi büyüklükleri incelenmeli ve mümkünse projeye gönüllü büyük arazi ve daha parçalı arazi sahipleriyle toplulaştırma projelerine başlanmalıdır.

Öte yandan bu çalışmada arazi toplulaştırmasına katılan üreticilerin sosyo-ekonomik yapılarının arazi toplulaştırmasına katılım durumunu etkileyen önemli bir faktör olduğu düşünöldüğünden bu özellikler ayrı ayrı incelenmiştir. Buna göre, ilk olarak üreticilerin yaş durumları incelenmiştir.

Yaş, yeniliklerin çabuk kavranması, benimsenmesi ve yaygınlaşması açısından önemli bir etken olarak düşünölmüştür. Bu kapsamda toplulaştırmaya katılan çiftçiler arasında yaşlı grupta yer alan üreticilerin oranının yüksek olduğu tespit edilmiştir. Bu duruma; genç nüfusun kentlere göç etmeleri, buralara yerleşmeleri ve kırsal alanla bağlarını tamamen koparmaları önemli nedenlerdir. Yapılan araştırmada projeye zorunlu olarak katılan çiftçilerin, istemli olarak katılanlara oranla biraz daha yaşlı olduğu belirlenmiştir. Bu durum yaşlı çiftçilerin yeniliklere karşı daha tutucu ve topraklarına daha fazla bağlı olmaları ile açıklanabilir. Bu yüzden yaşlı çiftçilerin toplulaştırmaya katılmaları ve onların ikna edilmesi için daha fazla bilgilendirilmeleri gerekmektedir. Projelere de gençlerle başlanmalıdır.

Arazi toplulaştırmasına katılma durumunu etkileyen önemli faktörlerden biri de eğitim düzeyidir. Eğitim düzeyi insanların bir konu hakkında aldıkları kararları ve yapılacak yeniliklere karşı tutumlarını etkileyebileceklerdir. Yapılan analiz sonucunda projeye istemli ve zorunlu olarak katılan çiftçilerin eğitim düzeylerinin aynı olduğu belirlenmiştir. Ancak burada kastedilen eğitim; devlet okullarında görölen eğitimden ziyade çiftçilerin tarımsal konularda almış oldukları eğitim ve yayım hizmetleridir. Bu açıdan projeye katılan çiftçilerin projeye karşı olumlu tutum sergilemeleri, yenilikler konusunda olumlu tutum göstermeleri ve ikna edilmeleri için eğitilmeleri ve bilgilendirilmeleri gerekmektedir.

Bu kapsamda çiftçileri yenilikler hakkında bilgilendirmek amacıyla ilgili kuruluşlarca köylere belli zamanlarda yayım elemanları gönderilerek çiftçiler eğitilmeli, sorunları dinlenmeli ve yeniliklere karşı sergiledikleri tutum ve davranışları belirlenmelidir. Çiftçileri arazi toplulaştırması hakkında bilgilendirmek amacıyla Samsun GTHB Tarım Reformu İl Müdürlüğü'nün gönderdikleri teknik elemanların çiftçilere köy kahvelerinde bilgilendirme toplantısı yaptıkları belirlenmiştir.

Buna göre projeye istemli olarak katılan çiftçilerin bu bilgilendirme toplantısına daha fazla katıldığı ve arazi toplulaştırması hakkında daha fazla bilgi sahibi oldukları belirlenmiştir. Bu kapsamda projeye istemli olarak katılan çiftçilerin, projeye zorunlu olarak katılan çiftçilere göre toplulaştırmaya daha olumlu baktıkları belirlenmiştir. Çünkü çiftçilerin bilgilendirme toplantısına katılma durumu ile arazi

toplulaştırmasına istemli olarak katılım durumları arasında pozitif yönlü ilişki bulunmaktadır. Bilgilendirme toplantısına katılım durumu arttıkça çiftçilerin, arazi toplulaştırmasına istemli olarak katılma olasılığının arttığı ve bu açıdan da arazi toplulaştırmasına katılım durumunu etkileyen en önemli faktörün bilgilendirme toplantısına katılma durumu olduğu gözlenmiştir.

Sonuç olarak; bilgilendirme toplantısına daha fazla katılan ve arazi toplulaştırması hakkında daha fazla bilgisi olan çiftçiler projeye kendi istekleri ile katılmaktadırlar. Bu nedenlerden dolayı çiftçilerin projeye kendi istekleri ile katılmaları için çiftçilere proje hakkında gerekli olan bilgiler ve eğitimler ilgili kuruluşlarca verilmelidir. Ayrıca toplulaştırmanın her aşamasında çiftçilerin soruları ilgililer tarafından cevaplandırılmalıdır.

Parsel sayısı, arazi büyüklüğü, bilgilendirme toplantısı gibi faktörlerin yanında çiftçilerin mesleki durumlarının da çiftçilerin projeye katılım durumunu etkileyen önemli faktörlerden biri olduğu belirlenmiştir. Çiftçilerin çiftçilikten başka meslek sahibi olma durumu ile arazi toplulaştırmasına istemli olarak katılma durumu arasında negatif yönlü ilişki bulunmaktadır. Çiftçilerin başka meslek sahibi olma durumunun, olmama durumuna göre, çiftçilerin arazi toplulaştırmasına istemli olarak katılma olasılığını azalttığı belirlenmiştir.

Projeye istemli olarak katılan çiftçilerin büyük çoğunluğu çiftçilik dışında başka meslek yapmamaktadır. Eş deyişle, bu çiftçilerin büyük çoğunluğu gelirlerinin büyük çoğunluğunu sadece tarımdan karışılmaktadır.

Zorunlu olarak katılan çiftçilerin ise bir kısmı çiftçiliğin yanı sıra başka mesleklerle uğraşmaktadır. Bu kapsamda geçimini büyük oranla tarımdan sağlayan çiftçilerin daha iyi tarım yapmak ve gelirlerini artırmak için arazi toplulaştırmasına kendi istekleriyle katıldıkları görülmektedir. Bu nedenlerden dolayı projeyi yapan kuruluşlarca, çiftçilerin mesleki durumları ve gelir kaynakları dikkate alınmalı ve öncelikle çiftçilikle uğraşan kişilerden toplulaştırmaya başlanmalıdır.

Çiftçilerin arazi toplulaştırmasına katılım durumunu etkileyen önemli faktörlerden birinin de çiftçilerin Tarım Kredi Kooperatifi'ne üyelik durumudur. Çiftçilerin Tarım Kredi Kooperatifi'ne üyelik durumu ile arazi toplulaştırmasına istemli katılım durumu arasında negatif yönlü ilişki olduğu belirlenmiştir. Tarım Kredi Kooperatifi'ne üye olma durumunun, çiftçilerin arazi toplulaştırmasına istemli olarak katılma olasılığını azalttığı belirlenmiştir.

Proje kapsamında çiftçilerin hem proje öncesinde hem de sonrasında arazi toplulaştırmasına karşı tutumları belirlenmiştir. Proje öncesinde toplulaştırmaya istemli olarak katılan çiftçilerden hiç kimse projeye karşı çıkmazken; zorunlu olarak katılanların ise büyük bir kısmı toprağından ayrılacağı için projeye karşı çıkmıştır.

Atalarından kendilerine miras olarak kalan topraklarından ayrılmak onlar için duygusal anlamda zor olmaktadır. Bu kapsamda da toplulaştırmanın benimsenmesinin biraz da psikolojik sebeplerden kaynaklandığı söylenebilir. Ancak projenin faydaları göz önünde bulundurularak çiftçiler, bu konuda deneyimli yayım elemanları tarafından bilgilendirilerek, projenin yapılmasına ikna edilmelidirler.

Bu kapsamda projenin başlamasıyla çiftçilerin bir kısmı tutumunu değıştirmezken bir kısmı da tutumunu değıştirmiştir. Proje öncesi olumlu düşünen çiftçilerin tutumunu değıştirip, tutumlarını olumsuz yönde tavır almalarını sağlayan en önemli nedenler arazilerinden kopmaları ve proje kapsamında çiftçilerin arazilerine yol ve su kanalı yapılmasıyla arazilerinin parçalı hale gelmiş olmasıdır.

Arazileri parçalan çiftçiler proje kapsamında mağdur olup, zararları karşılanmamıştır. Bu bağlamda arazileri parçalan çiftçilerin zararları karşılanarak, onların proje kapsamında mağdur olmaları engellenmelidir.

Ayrıca projeye istemli olarak katılan çiftçiler proje kapsamında yapılan hizmetlerden (su kanalı, tesviye, tarla yolu, drenaj, kanaletler) daha fazla yararlandıkları belirtmişlerdir. Bu durumun bu projelerin farklı iki firma tarafından yapılmasından kaynaklandığı düşünülmektedir. Bu proje kapsamında alt yapı hizmetlerinden daha çok yaralanan ve yararlandığını düşünen çiftçilerin projeye kendi istekleri ile katıldıkları görülmektedir. Bu kapsamda projeye katılan diğer çiftçilerde mağdur edilmemeli ve hizmetlerden en iyi şekilde yararlanmaları sağlanmalıdır.

Çiftçilerden projeye istemli olarak katılan çiftçiler arasında projeye az da olsa zorla katılanlar olduğu gibi, projeye zorunlu olarak katılan çiftçiler arasında da projeye kendi isteği ile katılan bir kısım çiftçiler bulunmaktadır. Bu kapsamda projenin yapılabilmesi için çiftçiler ikna edilmeye çalışılmıştır. Toplulaştırmaya istemli olarak katılan çiftçiler genel olarak teknik elemanlara güven duyduklarından ikna olmuşlardır.

Zorunlu olarak katılan çiftçilerin büyük çoğunluğu ikna olmamış ve devlet bu çiftçilerin arazilerinin olduğu yerde kamu yararı gözettiği için zorunlu toplulaştırmanın yapılmasına karar vermiştir.

Bu açıdan bakıldığında yayım elemanlarına önemli görevler düşmektedir. Yayım elemanlarının çiftçilerle ilgilenmeleri, çiftçilere eğitim vermeleri, onların isteklerine önem vermeleri gerekmektedir. Çiftçilerin arazi toplulaştırması projesini benimsemeleri için bu projeden memnun olmaları gerekmektedir.

Çiftçiler projeden ne kadar çok memnun olurlarsa hem projeyi çok benimseyecek ve hem de başkalarına tavsiye edeceklerdir.

Çiftçilerin arazi toplulaştırmasına katılım durumlarını etkileyen önemli bir faktör ise çiftçilerin dağıtılan yeni parsellerin tekrar parçalanması konusundaki düşünceleridir.

Çiftçilerin arazi toplulaştırmasına istemli olarak katılma durumu ile dağıtılan parsellerin yeniden parçalanması hakkındaki düşünceleri arasında negatif yönlü ilişki olduğu belirlenmiştir. Çiftçilerin dağıtılan parsellerin parçalanması hakkındaki düşüncelerinin kesinlikle katılmıyordumdan, kesinlikle katılıyorumda doğru değişiklik göstermesinin çiftçilerin arazi toplulaştırmasına istemli olarak katılma olasılığını azalttığı belirlenmiştir.

Yapılan araştırmalar sonucunda; projeye istemli olarak katılan çiftçilerin, projeye zorunlu olarak katılan çiftçilere göre projeden daha fazla memnun kaldıkları belirlenmiştir.

Çiftçilerin arazi toplulaştırmasından memnun kalıp ve arazi toplulaştırmasını diğer çiftçilere tavsiye etme nedenleri arasında en önemli etken arazilerinin toplu hale gelmiş olmasıdır. Üreticilerin arazi toplulaştırmasından memnun kalmamalarındaki en etkili faktör ise toprak tesviyesinin düzgün yapılmamış olmasıdır. Bunun yanında; proje sonrasında arazilerinin parçalanması, arazilerinin daha verimsiz topraklara denk gelmesi ve kanal sisteminin yetersiz olması gibi nedenlerden projeye katılan çiftçilerin bir kısmının projeden memnun kalmadıkları belirlenmiştir.

Proje tamamlandıktan sonra uygulama alanlarındaki kontrol hizmetleri sağlıklı şekilde yürütülmediğinden, bu tür olumsuzluklar kötü örnek oluşmasına neden olmaktadır. Bu olumsuzluklar projenin başarısını etkileyeceğinden ilgili kuruluşlarca gerekli tedbirler alınmalıdır.

Projeye katılan çiftçilerin tamamına yakınının artık kanal sisteminden, basınçlı sulama sistemine geçilmesi gerektiğini düşündükleri ortaya çıkmıştır. Çünkü çiftçilerin beyanına göre; kanal sisteminin yapılması için 17,000 dönüm arazi ayrılmıştır. Bu kapsamda kanal sisteminin çiftçiler için ekonomik yönden maliyetli ve zararlı olduğu belirlenmiştir. Bu açıdan projeyi yapacak kuruluşlara, çiftçiler için daha faydalı olduğundan artık basınçlı sulama sistemine geçmeleri önerilmektedir.

Bu sonuçlar doğrultusunda, projelerin daha başarılı olabilmesi ve yaygınlaşabilmesi için çiftçilerin arazi toplulaştırması konusunda eğitilmesi önem taşımaktadır. Bu yüzden çiftçi eğitim ve yayım programlarında bu konulara yer verilmelidir.

Ayrıca çiftçilerin projeye artık zorla değilde kendi istekleri ile katılmalarını sağlamak amacıyla da daha önce yapılan ve başarılı olunmuş çalışmalar gösterilerek faydaları, nasıl yapıldığı anlatılarak projenin daha verimli olması sağlanabilir.

Toplulaştırılan parsellerin zaman içerisinde tekrar parçalanmasını, şekillerinin tekrar bozulmasını ve yararlarının azalmasını engellemek için projeye katılan çiftçilerin arazilerinin parçalanma nedenlerinin başında gelen miras payı konusunda yasal düzenlemeler yapılarak arazilerin yeniden parçalanması engellenmelidir.

KAYNAKLAR

- Agah, H., 1995.** Tarımsal Arazi Düzenleme ve Kırsal Yerleşme Örgütleri, Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı Dergisi, Sayı:102, Ankara, ss.25-28.
- Agresti, A.,1996.** An Introduction to Categorical Data Analysis, John Wiley and Sons. Inc.
- Akçay, Y., 1989.** Tokat İli Erbaa İlçesi'nde Arazi Toplulaştırması Yapılmış Olan. Çalkara Köyü'ndeki Tarım İşletmelerinin Ekonomik Analizi, Ege Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir
- Akçay, Y., Angın, N., 1989.** "Arazi Toplulaştırması ve Türkiye 'de Bu Konudaki Uygulamaların Bölgedeki Tarım Kuruluşlarının Uygun Değerlendirilmesi" TZOB, Çiftçi ve Köy Dünyası Dergisi, Mart 1989, Cilt:5, Sayı:51, Ankara.
- Akdeniz, H., 2008.** Toprak Koruma, Arazi Kullanımı ve Toplulaştırma, II.Kadastro Kongresi, Ankara.
- Aksoy, S., 1984.** Tarım Hukuku, AÜZF Yayınları:907, Ders Kitabı: 254, Ankara s.82,263,296, 312.
- Aksoy, S.,ve diğ., 1994.**Tarım Topraklarının Parçalanması ve Miras Hukuku, Türkiye Ziraat Mühendisliği IV.Teknik Kongresi, 9-13 Ocak 1995,T.C.Ziraat Bankası Kültür Yayınları, No:26, Ankara, s.127.
- Akşit, S.,2013.**Arazi Toplulaştırması Üzerine Çiftçi Algısı Yeşildere Örneği,Denizli.
- Aktaş, E., Bilgili, M.E., Akbay, A.Ö. ve Bal, T., 2006.** Adana İli Karataş İlçesi Yemışli Köyünde Arazi toplulaştırması Kararını Etkileyen Sosyo-Ekonomik Faktörlerin Belirlenmesi. Türkiye VII. Tarım Ekonomisi Kongresi, 13-15 Eylül, Antalya, 564-571
- Altıntaş, G.,2006.** Tokat İli Erbaa Ovasında Arazi Toplulaştırması Yapılmış Alanlardaki Tarım İşletmelerinin Ekonomik Analizi ve Optimum Üretim Planlarının Belirlenmesi Üzerine bir Araştırma.Gaziosmanpaşa Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi,Tokat.
- Altıntaş, G. ve Akçay, Y., 2009.** Arazi Toplulaştırma Uygulamalarında Üreticilerin Bakış Açılarını Etkileyen Faktörler (Tokat-Erbaa Örneği). Tarım Ekonomisi Dergisi 15 (1): 35-43.
- Almus,S.,1999.**Tokat-Zile-Güzelbeyli Kasabasında Uygulanan Arazi Toplulaştırmasında Benimsemeyi Etkileyen Faktörlerin ve Çiftçi Eğilimlerinin Belirlenmesi Üzerine Bir Araştırma. Gaziosmanpaşa Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Tokat.
- Arslan, S., 2014.** Arazi Toplulaştırması, Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü Tapu Dairesi Başkanlığı, Ankara.
- Arslankurt, B., Altıntaş, A. ve Güleç, M., 2005.** Tokat İlinde Arazi ToplulaştırmasıYapılan Alanlarda Üreticilerin Sosyo-Ekonomik Yapısı ve Toplulaştırma Bilinç Düzeyine Etkili Faktörler. T.C. Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı, Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Tokat Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü Yayınları, Genel Yayın No:148, Tokat.
- Arıcı, İ. 1994.** Arazi Toplulaştırması. U.Ü. Ziraat Fakültesi Ders Notları, No:60, Bursa,121s.
- Backman, M., (2002).** Rural Development by Land Consolidation in Sweden. Paper, FIG XXII International Congress. Washington, D.C. 19.-26.4.2002, 12p.
- Bafra GTH İlçe Müdürlüğü, 2014.**Bafra'nın Tarımsal Yapısı, www.bafratarim.gov.tr. (Erişim Tarihi: 20.01.2015).
- Ballı, B., 1993.** Arazi Toplulaştırması, Gelişimi, Amaç ve Uygulamaları. Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı Dergisi, s.89.
- Bayraç, N. ve Yenilmez, F., 2006. Tarım Sektörünün Yapısal Analizi ve Avrupa Ortak Tarım Politikası. www.econturk.org/Turkiyeekonomisi/Naci2.doc (Erişim Tarihi: 07.06.2014).
- Bayraç, N., F. Yenilmez, 2005.**Türkiye ve AB Tarım Sektörlerinin Karşılaştırılması, Finans-Politik ve Ekonomik Yorumlar, Sayı: 498,Yıl: 42, Sayfa: 36-47
- Bingöl, A. F. ve Varol, A., 2002.** Bölgesel Kalkınmada Doğu Anadolu Projesi (DAP Yaklaşımı) Fırat University Journal of Social Science Cilt: 12, Sayı: 2, Sayfa: 313-324. Elazığ.
- Boyacıoğlu, R., 1981.** Manisa-Akhisa-Beyoba Köyü Sulama Geliştirme Projesinde Yatırım Verimliliği Araştırması. Köy İşleri ve Kooperatifler Bakanlığı, TOPRAKSU Genel Müdürlüğü Yayınları, Yayın No:228, Eskişehir.

- Boyras, Z. Üstündağ, Ö., 2008.**Kırsal Alanlarda Arazi Toplulaştırma Çalışmalarının Önemi, e-Journal of New World Sciences Academy, Cilt: 3, Sayı:3.
- Buker, M. ve Bölükoğlu, H., 1990.** Arazi Toplulaştırmasının Teknik ve Ekonomik Analizi (Alpu Örneği). Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Eskişehir Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü Yayınları, Yayın No:228, Eskişehir.
- Buker, M., İ. Arıcı, H. Bölükoğlu, A. Korukçu, İ. Girgin, H. Güngör, 1988.** Bilgisayar Destekli Arazi Toplulaştırması. Ege Üniversitesi. Ziraat Fakültesi 3.Ulusal Kültürteknik Kongresi Bildirileri. Cilt:2, 20-23 Eylül Adana.
- Bullard, R., 2007.** Land Consolidation and Rural Development. Papers in Land Management, No:10, Anglia Ruskin University, (çeviri).
- Büyükhatoğlu, U.,2009.** GAP Kapsamında Yapılan Arazi Toplulaştırma. Çalışmaları, Şanlıurfa.
- Cinemre, H.A., Demiryürek, K., 2005.**Yeniliklerin Benimsenmesi ve Yayılması, O.M.Ü.Ziraat Fakültesi Tarımsal Yayım ve Haberleşme Ders Kitabı No:17 Samsun.
- Cook,D., 2008.**Binary response and logistic regression analysis.www.public.iastate.edu/~stat415/stephenson/stat415_chapter3.pdf (Erişim tarihi:20.02.2015).
- Çelik, Y., 2000.** Şanlıurfa İli Harran Ovasında Arazi Toplulaştırması Yapılmış Alanlarda Sulu Tarım Yapan ve Yapmayan Tarım İşletmelerinin Optimum Üretim Planlarının Tespiti Üzerine Bir Araştırma. Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara.
- Çetin,B.,Yüksel,G. ve Rehber, E., 1995.** Bursa Yöresinde Arazi Toplulaştırmasına Dahil İşletmelerde Optimal Plan Şartları Altında Traktör Kullanım Analizi. Tarımsal Mekanizasyon 16. Ulusal Kongresi, 5-7 Eylül, Bursa, 668-676
- Çevik, B. ve Tekinel, O., 1987.** Arazi Toplulaştırması. Ç.Ü.Ders Notları. Adana.
- Çevik, B., Tekinel, O. 1988.** Arazi Toplulaştırması. Sulama Projelerinde Arazi Toplulaştırma Seminer Bildirileri, Devlet Su İşleri,14-17 Kasım, Bursa,45-68s.
- Çevikbaş, R. 1982.** Türkiye’de Tarım İşletmelerinin Büyüklüğü ve Dağılımı Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Çolak, E., 2002.** “Koşullu ve sınırlandırılmış lojistik regresyon yöntemlerinin karşılaştırılması ve bir uygulama” (Basılmamış Yüksek LisansTezi) Osmangazi Üniversitesi, Eskişehir.
- Demirel, Z., 1988.** “Türkiye’de Arazi Toplulaştırması Nasıl Tasarlanmalıdır”, Yıldız Üniversitesi, İstanbul.
- Denig, E., Maris, R. 1960.** A Priority Scheme for Dutch Land Consolidation Projects, International Institute for Land Reclamation and Improvement,Wageningen, 34s.
- Durukan,A.,2014.** Sözlü görüşme, GTHB Samsun Tarım Reformu İl Müdürlüğü, Samsun.
aytuldurukan@hotmail.com
- DPT, 1996.** İllerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması, s:51-68. Ankara.
- DPT, 2000a.**Devlet Planlama Teşkilatı Bölgesel Gelişme DAP Raporu (03.11.2009).Ankara.
- Eminoğlu,G., Çakmak,B.,2013.** Burdur-Kemer-Elmacık Köyü Arazi Toplulaştırma Etkinliğinin Değerlendirilmesi, Ankara.
- Eren, F., 1991.** Toprak Hukuku, Ankara.
- Eser, Ö., 2006.**Gaziantep Nurdağı Gedikli Köyü Arazi Toplulaştırması Etkinliği, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Tarımsal Yapılar ve Sulama Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi Kahramanmaraş.
- Esengün, K. ve Sivashgil, A.C., 1993.** Tokat İli Kazova Yöresinde Başlıca Tarımsal Ürünlerde, Yayım Servisi Tarafından Önerilen Tarımsal Yeniliklerin Benimsenip Uygulanmasını Etkileyen Faktörlerin Analizi Üzerine Bir Araştırma. Gaziosmanpaşa Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi, 10(1):59-78.
- Field, A. 2005.** Discovering statics using SPSS (Second Ed.). London: Sage Publication.
- Garson, G.D.,2008.** Logistic regression [http: // www.2.chass.ncsu.edu/garson/PA765/ logistic.htm](http://www.2.chass.ncsu.edu/garson/PA765/logistic.htm)(Erişim tarihi:19.02.2015).

- Gibbard, R., 1997.** The Relationship Between European Community Agricultural Structural Policies and Their Implementation and Agricultural. Succession and Inheritance within Member States”, Working Papers in Land Management and Development 3, The University of Reading.
- Gujarati, D.N. (1999).** Temel ekonometri. (Çev.Ü.Şenesen ve G.G. Şenesen), Literatür Yayıncılık, İstanbul.
- GÜFBED.,2012.**Kızılırmak Deltası’nda Organik Çeltik Tarımı(2)(2012)76-92, Gümüşhane. gufbed@gumushane.edu.tr (Erişim tarihi: 10.01.2015).
- Gülsever, F.T., 2008.** Almanya’da Arazi Toplulaştırması, (Ankara Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi), Ankara.
- Gün, S., 2001.** Türkiye’de Tarım Topraklarının Mülkiyet Durumu ve Uygulanan Politikalar. Cumhuriyetin 100.Yılı’nda Türk Tarımının Hedefleri Sempozyumu, 30 Nisan-1 Mayıs, Ankara, 325-336.
- Hair, J.F., Black, W.C., Babin, B., Anderson, R.E. & Tatham, R.L.,2006.** Multivariate data analysis (Sixth edition). Upper Saddle River, NJ: Prentice – Hall.
- İşğışok, E., 2003.**“Bebeklerin Doğum Ağırlıklarını ve Boylarını Etkileyen Faktörlerin Lojistik Regresyon Analizi İle Araştırılması” Ankara,VI. Ulusal Ekonometri ve İstatistik Sempozyumu Bildiri Kitabı, Gazi Üniversitesi İ.İ.B.F. Ekonometri Bölümü
- Kalkınma Bakanlığı, 2013.** KOP Bölgesinde Arazi Toplulaştırması ve Tarla İçi Geliştirme Hizmetleri Eylem Planı Önerisi, Konya. [http:// www.kalkinma.gov.tr/](http://www.kalkinma.gov.tr/) (Erişim: 10.01.2015).
- Kalkınma Bakanlığı, 2014.**Tarım Arazilerinin Sürdürülebilir Kullanımı Çalışma Grubu Raporu, Onuncu Kalkınma Planı, ISBN 978-605-4667-58-1 Yayın no: Kb:2860-ÖİK: 714 Ankara. [http:// www.kalkinma.gov.tr/](http://www.kalkinma.gov.tr/) (Erişim tarihi(09.01.2015).
- Karlık, R. S., 2002.** Avrupa Birliği ve Türkiye, Altıncı Basım, Kırklareli: Beta Basım, Yayım, Dağıtım.
- Kaya, V.,2015.**Sözlü görüşme, GTHB Samsun Tarım Reformu İl Müdürlüğü, Samsun. vhpkaya55@hotmail.com
- Kılıç, O., Ceyhan, V. ve Özyazıcı, G., 2000.**Çiftçilerin Arazi Toplulaştırmasına Karşı Tutumlarının Belirlenmesi (Boyacı Köyü Örneği Ondokuzmayıs Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi, 15(3): 80-91.
- Koral, A., Güney, D.,1994.** Tokat-Erbaa-Kızılıçubuk Köyünde Uygulanan Arazi Toplulaştırmasının Ekonomik Analizi. T.C.Başbakanlık Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Tokat Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü Yayınları, Genel Yayın:130, Rapor Seri No:82, TOKAT.
- Küsek, G.,2008.**Tarım Reformu Genel Müdürlüğü, II.Kadastro Kongresi Kamulaştırma, Toplulaştırma ve Dağıtım Daire Başkanı, Ankara.
- Lapple, E.C., 1989.** Europäische Fachtagung Flurbereinnigung, Z.F. Kulturtechnik und Landentwicklung 30, Verlag Paul Parey, Berlin, 30s.
- Lemeshow, S. and Hosmer, D. (2000).**“Applied Logistic Regression (Wiley Series in Probability and Statistics”. Wiley-Interscience; 2 Sub edition .p.2-4
- Mann, F. L., 1965.**An Agricultural Law Research Article Trends in the Use of Public Controls Affecting Agricultural Landownership in Europe and Great Britain, published in IOWA LAW REVIEW 50 IOWA L. REV. 458, University of Arkansas School of Law.
- Mertler, C. A., & Vannatta, R. A. (2005).** Advanced and multivariate statistical methods: Practical application and interpretation (3rd ed.). Glendale, CA: Pyrczak Publishing.
- OECD.,1998.**Organisation for Economic Co-operation and Development, Adjustment in Agriculture: Reforming Farmland Policies, ISBN 92-64-16027-2, Paris.
- Oosterbroek, A. 1967.**Organization and Finance, Reports From The Netherlands, Int.Coom. Of Agricultural Engineering, Madrid, 45s.
- Özçatalbaş, O., 1994.** GAP Bölgesi’nde (Şanlıurfa’da) Tarımsal Yayımın Analizi ve Etkin Bir Yayım Çalışması İçin Gerekli Koşulların Saptanması Üzerine Bir Araştırma. Çukurova Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Adana.
- Özdamar, K.,2002.**“Paket Programlar ile İstatistiksel Veri Analizi”. Cilt 1, 2.Baskı, Kaan Kitapevi, 475-477 Eskişehir.
- Özkan, E.,1990.** Tarla İçi Geliştirme Hizmetleri İle Birlikte Uygulanan.Toplulaştırma Projelerinin Yararlarının Saptanması (Uzunköprü-Sığırcılı Projesi). Atatürk Araştırma Enstitüsü 1984-1985-1989-1990 Yıllıkları, Kırklareli.

Özkan, E.,1999. Arazi Toplulaştırma Uygulamalarında Sosyo-Ekonomik Özellikleri Benimsemeyi Etkileyen Faktörlerin Etkinliği (Edirne Uzunköprü Örneği) Trakya Üniversitesi Fenbilimleri Enstitüsü Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Tekirdağ.

Ö.C.,G., S.Engindeniz,2011.Tarım Arazilerinin Değerlemesinde Coğrafi Bilgi Sisteminden Yararlanma Olanakları, Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi, Sayı.48 (3), ISSN 1018 – 8851, İzmir, ss.283-290.

Parlak,Z.,2010.YaşanılabilirBirKırsalOluşturmak:AraziToplulaştırması[http://www.tarimreformu.gov.tr/library/belge/kitap/Kırsal_alan_arazi_toplulastirmaziya_parlak](http://www.tarimreformu.gov.tr/library/belge/kitap/Kırsal_alan_arazi_toplulastirmaziya_parlak%20.pdf) %20.pdf (Erişim Tarihi:11.11.2014).

Patton, M.Q., 1997. How to use qualitative methods in evaluation. Newbury park, CA:SAGE Publications.

Polat, H.E., Elkit, A.E., 2009. Kırsal Yerleşme Planlaması ve Arazi Toplulaştırması Ankara.

Rusu, M. 2001.Land Fragmentation and Land Consolidation in Romania, Senior Researcher, İnstitute of Agriculture Economics, Romania, 19s.

Rogers, E.M., 2003. Diffision of İnnovations (5th Edition) The Free Press; NewYork.

Sayılı, M., Ekinci,K., 2012. Samsun İli Bafra Ovası Arazi Toplulaştırması Projesinde Çiftçi Davranışlarının Belirlenmesi ve Projenin Sosyo-Ekonomik Yararları,Tarımsal Ekonomi ve Politika Geliştirme Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

Seven, Z., 1997. Değişken seçimi yöntemi olarak adimsal lojistik regresyon İle adimsal diskiriminant analizinin karşılaştırılması. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Strössner, G., Yıldız, N. 1995. Bavyera’da Arazi Toplulaştırmasının Hedefleri ve Gayeleri. TMMOB Harita ve Kadastro Mühendisleri Odası, (Çeviri) Ankara, 61-79.

Tabachnick, B. G., Fidell, L. S. 1996. Using multivariate statistics (3rd ed.). New York, USA: Harper Collins College Publishers.

Takka, S. 1993. Arazi Toplulaştırması. Kültürteknik Derneği Yayınları, No:1, Ankara.

Taluğ,C., Tatlıdil, H., 1993. Tarımsal Yayım ve Haberleşme. Ankara Üniversitesi. Ziraat Fakültesi Ders Notu, Teksir No:141, Ankara

Taraklı, D., 1976. Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu ve Uygulama Sonuçları, O.D.T.Ü. Mimarlık Fakültesi Yayın No:25, Kalite Matbaası, Ankara, s.290.

Taşdemir, N., 2001. Konya-İçeri Çumra’da Tarla İçi Geliştirme Hizmetleri İle Birlikte Uygulanan Arazi Toplulaştırmasının Ekonomik Analizi. Trakya Toprak ve Su Kaynakları Sempozyumu, 24-27 Mayıs, Kırklareli.

Tatlıdil, H., 2002. Uygulamalı çok değişkenli İstatistiksel Analiz. Ziraat Matbaacılık, Ankara.

T.C.Resmi Gazete, (6537). 29001, 2014.Toprak Koruma ve Arazi Kullanımı Kanunu, 30 Nisan 2014. <http://www.resmigazete.gov.tr/>

Tekinay, S.S., 1988. Taşınmaz Mülkiyetlerin Takliyetleri II/1 İstanbul. s-110-112.

Tenkanen, A., 1994. Enviromental Aspects of Land Consolidation. Commission 7/Paper TS 704.3.FIG/XX Congress, Melbourne Australia 1994,12P.

Thomas, J.,2004.Modern Land Consolidation-recent trends on land consolidation in Germany. Paper presented the Symposium Modern Land ConsolidationClermont- Ferrand, France.

Tiryakioğlu, İ., S. Erdoğan, 2006. Coğrafi Bilgi Sistemleri Destekli Taşınmaz Değerlemesi: Afyonkarahisar Örneği, 4. Coğrafi Bilgi Sistemleri Bilişim Günleri, İstanbul, 13-16 Eylül 2006.

TMMOB, 2000. Türkiye’de Arazi Toplulaştırması, ss:5

TRGM, 2011.<http://www.tarimreformu.gov.tr/>(Erişim Tarihi:12.11.2014).

Topçu, P., 2012. Tarım Arazilerinin Korunması ve Etkin Kullanılmasına Yönelik Politikalar, Planlama Uzmanlık Tezi, Kalkınma Bakanlığı, Yayın No: 2836, Ankara.

URL-1 Bafra İlçe Tarım Müdürlüğü,www.bafratarim.gov.tr (Erişim Tarihi: 09. 04. 2014)

URL-2 www.samsunto.org.tr/Samsun/Tarim.htm (Erişim tarihi:13.01.2015).

URL-3 Bafra İlçe Tarım Müdürlüğü, www.bafratarim.gov.tr (Erişim tarihi: 13.01.2015).

URL-4<http://www.tarimkutuphanesi.com/ARAZITOPULUASTIRMASI00160.html>(Erişim Tarihi: 08.05.2014).

- URL-5** 24.07.2009 tarih ve 27298 sayılı Resmi Gazete.
- URL-6** Yeniden Yapılanma Modeli 1995-2000 Antalya.
- URL-7** Samsun Tarım Reformu Bölge Müdürlüğü Kayıtları. Samsun.
- URL-8** DPT, VIII. Beş Yıllık Kalkınma Planı (2001-2005). Arazi Kullanımı, Arazi ve Arsa Politikaları ve Arazi Toplulaştırması Alt Komisyonu Raporu,17Ocak, Ankara.
- URL-9** [http:// www.tarim.gov.tr/ E_kutuphane.arazi_toplulastirmasi.html](http://www.tarim.gov.tr/E_kutuphane.arazi_toplulastirmasi.html) (ErişimTarihi: 12.10.2014).
- URL-10** Stratejik Plan 2010-2014.TRGM, Ankara.
- URL-11** http://www.tuik.gov.tr/VeriBilgi.do?tb_id=44&ust_id=13(Erişim Tarihi:03.01.2014)
- Ün,M.,2014.**Sözlü görüşme, GTHB Samsun Tarım Reformu İl Müdürlüğü, Samsun. muratun2@hotmail.com
- Van der Veen, H. B., K. H. M. VAN Bommel, G. S. 2002.** Venema, Family farm Transfer in Europe, A Focus on the Financial and Fiscal Facilities in Six European Countries, Project Code 63471, Agricultural Economics Research Institute (LEI), The Hague.
- Verkoren, J. 1964.** Türkiye’de Arazi Tevhidi Hakkında Rapor (Çeviri). Ziraat Mühendisleri Odası, Ankara, s4.
- Vitkainen, A. 2004.** An Overview of Land Consolidation in Europe, Nordic Journal of Surveying and Real Estate Research VOL 1, p. 25-44, 2004.
- Winkler, W., 1992.** Agricultural Land Use in the Federal Republic of Germany, Agrarian Land Law in The Western World, ed. Margaret Rosso Grossman, Wim Brussaard, CAB International, Wallingford UK, , pp.71-91.
- Wu, Z., Liu, M., Davis, J. 2004.** Land consolidation and Productivity in Chinese household crop proction, Chine Economic Review, Chine, 22s.
- Yağanoğlu, A.V., Okuroğlu M., Hanay, A. 2000.** Arazi Toplulaştırması. Atatürk. Üniversitesi Ziraat Fakültesi Ders Yayınları No:159, Erzurum,169s
- Yağanoğlu, A.V., 2009.** Doğu Anadolu Projesi (DAP) ve Tarımsal Kalkınmaya Etkileri, Erzurum.
- Yavuz, O., Erol, A.O., 2004.** Eskişehir İli Alpu İlçesi’nde Arazi Toplulaştırması Yapılan Köylerde Sosyo Ekonomik Yapı ve Yeniliklerin Benimsenme Düzeyi. Türkiye VI. Tarım Ekonomisi Kongresi, 16-18 Eylül, Tokat, 664-666.
- Yıldız,N.,1977.** Arazi Toplulaştırması ve Yeniden Kırsal Alan Düzenlenmesi İstanbul, 253s.
- Yoğunlu, A. 2013.** Arazi Toplulaştırması Faaliyetleri, TRB1 Bölgesi (Malatya, Bingöl, Elazığ, Tunceli).

EK-1-ANKET FORMU

ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ YÜKSEK LİSANS TEZİ ANKET FORMU

Tezin Adı: Samsun İli Bafra İlçesi Sol Sahil Köylerinde Yapılan Arazi Topplulaştırmasına Zorunlu ve İstemli Katılan Çiftçilerin Tutum ve Davranışlarının Karşılaştırılması

Anket no: Deneğin Adı: Tarih:
İli: SAMSUN İlçesi: BAFRA Köyü:
Anketi Yapan: Emrah İLDENİZ Danışman: Doç. Dr. Kürşat DEMİRYÜREK

S-1) Cinsiyet (...) Erkek (...) Kadın (...)

S-2) Yaşınız (...)

S-3) Eğitim durumunuz nedir?

Okur- yazar (...) İlkokul (...) Ortaokul (...) Lise (...) Üniversite (...)

S-4) Asıl mesleğiniz varsa ikinci mesleğiniz nedir?

Çiftçi (...) Esnaf (...) İşçi (...) Memur (...) Emekli (...)

S-5) İşletmelerin parsel sayıları ve arazi büyüklüğü

	Topplulaştırma Öncesi	Topplulaştırma Sonrası
Parsel Sayısı (adet)		
Arazi büyüklüğü (da)		
Makine cinsi		
Makine sayısı (adet)		

S-6) Topplulaştırılmış haliyle işletme büyüklüğü ve mülkiyet biçimi

Arazi kullanım şekli	Alan (da)	Arazi kullanım şekli	Alan (da)
1. Mülk arazisi (işlenen)		1. Ortağa verilen	
2. Ortağa tutulan		2. Kiraya tutulan	
3. Kiraya tutulan		3. Toplam işletme arazisi	

S-7) İşletmelerin bitkisel üretim durumu

Topplulaştırma Öncesi					Topplulaştırma Sonrası				
Ürünler	Alan (da)	Verim (kg/TL)	Satış fiyatı (TL)	Brüt Gelir (TL)	Ürün	Alan (da)	Verim (kg/TL)	Satış fiyatı (TL)	Brüt Gelir (TL)

S-8)

Topplulaştırma projesi başladığında üretim yapabildiniz mi?	EVET (...) HAYIR (...)
Üretim yapmadıysanız zararınız karşılandı mı?	EVET (...) HAYIR (...)
Zararınız ne ölçüde karşılandı?	
Kim tarafından karşılandı?	

S-9) İşletmelerin hayvansal üretim durumu

Topplulaştırma Öncesi						Topplulaştırma Sonrası					
HC	HS	Alan (da)	Verim (kg/da)	SF (TL)	Gelir (TL)	HC	HS	Alan (da)	Verim (kg/da)	SF (TL)	Gelir (TL)

HC: Hayvan Cinsi SF: Satış Fiyatı HS: Hayvan Sayısı

S-10) İşletmelerin tarımsal girdileri kullanım durumundaki değişim (olumlu olumsuz)

	İş gücü	Makine	Yakıt	Gübre	Tohum	Sulama	İlaç
Arttı							
Azaldı							
Değişmedi							

S-11) Örgütlenme ve yönetime katılım

Kuruluş	Üyelik şekli*	Üyelik süresi (yıl)	Yararlanılan hizmetler veya faaliyetler **	Üye olmama nedenleri ***
Kooperatif				
Ziraat odası				
Köy derneği/ Koop.				
Ticaret odası				
DİĞER				

*Üyelik şekli: Normal üye, yönetim kurulu başkanı, yönetim kurulu üyesi vd.

**Hizmetler: Kredi, girdi, pazarlama, eğitim/bilgi, sertifika vb.

***Üye olmama nedeni: Örgüt yok, gereksiz, haberim yok, yararsız, katılmayı düşünüyör vd.

S-12)Toplulaştırma öncesi arazinizin üretim yapılmayacak kadar çok parçalı olduğunu düşünüyor musunuz?

Tamamen katılıyorum (...) Katılıyorum (...) Kararsız (...) Katılmıyorum(...) Tamamen katılmıyorum (...)

S-13) Arazinizin parçalı olma nedeni nedir? (Önem derecesine göre sıralayınız.)

Miras payı (...) Kiralama (...) Ortaklık (...) Kamulaştırma (...) Coğrafik nedenler (...) DİĞER(...) (...:.....)

S-14) Arazinizin toplulaştırılmasına gerek olduğunu düşünüyor muydunuz?

Tamamen katılıyorum (...) Katılıyorum (...) Kararsızım (...) Katılmıyorum (...) Tamamen katılmıyorum (...)

S-15) Arazi toplulaştırılması hakkında bilginiz var mıydı?

Hiç duymamıştım. (...) Duymuştum ama nasıl yapıldığını bilmiyordum. (...) Bilgim vardı ama nasıl olduğunu bilmiyordum. (...) Bilgim vardı daha önce gördüm. (...)

S-16) Arazi toplulaştırması konularındaki bilgi kaynaklarınız nelerdir?

Diğer çiftçiler (...)Akrabalar (...)Üniversiteler (...)Teknik elemanlar (...)Kitlesele haberleşme araçları (...) DİĞER (...) (...:.....)

S-17) Toplulaştırma kapsamında en çok haberdar olduğunuz konular nelerdir?

Toplulaştırmanın nasıl yapıldığı (...) Toplulaştırmanın faydaları (...) Toplulaştırmanın yasal durumu(...) Toplulaştırmanın kapsadığı hususlar (...)Toplulaştırma sonucu oluşan kazanımlar (...) DİĞER(...) (...:.....)

S-18) Arazi toplulaştırmasının hangi kurum tarafından yapıldığını biliyor musunuz?

Evet (Tarım Reformu İl Müdürlüğü) (...) Evet (DSİ) (...) Hayır (...)

S-19) Toplulaştırma kapsamında araziye neler yapıldı?

Su kanalı (...) Tarla yolu (...) Tesviye (...) Drenaj (...) Kanaletler (...) Diğer.....

S-20)Toplulaştırma projesinin yapılacağı size ne zaman duyuruldu?

Projeden 2 yıl önce (...) Projeden 1yıl önce (...) Projeden 6 ay önce (...) Projeden 3 ay önce (...) Proje başlarken (...)

S-21) Toplulaştırma projesi öncesi sizlere bilgilendirme toplantısı yapıldı mı?

Kesinlikle yapılmadı (...) Yapılmadı (...) Kararsızım (...) Yapıldı (...) Kesinlikle yapıldı (...)

Proje ile ilgili yapılan toplantıya katıldınız mı?	EVET (...) HAYIR (...)
Proje ile ilgili toplantıyı kim yaptı?	
Proje ile ilgili toplantı nerede yapıldı?	
Proje ile ilgili size neler anlatıldı?	
Projenin yapılmasına nasıl ikna oldunuz?	
Proje yapılırken sizin istekleriniz dikkate alındı mı?	Kesinlikle alınmadı (...) Alınmadı (...) Kararsızım (...) Alındı (...) Kesinlikle alındı (...)

S-22)

Arazinizin toplulaştırılmasına kim karar verdi?	İsteğe bağlı (...) Devlet kararı ile (...)
İsteğe bağlı ise parsel sahipleriyle kendi aranızda toplantı yaptınız mı?	EVET (...) HAYIR (...)
Parsel sahipleri projenin yapılmasına karşı mıydı?	Kesinlikle karşıydılar (...) Karşıydılar (...) Kararsızım (...) Karşı değillerdi (...) Kesinlikle karşı değillerdi (...)
Karşı çıkma nedenleri nelerdir?	

S-23)

Toplulaştırma kapsamında sizleri eğitmek için yapılan faaliyetler	Gezi (...) Seminer (...) Toplantı (...) Broşür dağıtımı (...)
Yapılan faaliyetlere katıldınız mı?	EVET (...) HAYIR (...)
Yapılan bu faaliyetlerin sizlere faydalı olduğunu düşünüyor musunuz?	Kesinlikle katılıyorum (...) Katılıyorum (...) Kararsızım (...) Karşıyım (...) Kesinlikle karşıyım (...)

S-24) Projenin yapılacağı sizlere anlatıldığında projenin yapılmasına karşı mıydınız?

Kesinlikle karşıydım (...) Karşıydım (...) Kararsızdım (...) Karşı değildim (...) Kesinlikle karşı değildim (...)

Karşı Çıkma Nedenleriniz Nelerdir? (Önem sırasına göre sırlayınız.)

Toprağa bağlılık (...) Hissedarlık nedeniyle (...) Ortaklık nedeniyle (...) Hazine arazisi kullanımı nedeniyle (...) Diğer (.....) (...)

S-25) Arazi toplulaştırmasından sonra toplulaştırma çalışmaları hakkındaki fikriniz değişti mi?

Kesinlikle değişmedi (...) Değişmedi (...) Kararsızım (...) Değişti (...) Kesinlikle değişti (...)

Projeyi Olumsuz Bulanların Fikir Değiştirme Nedenleri

Araziler toplu hale geldiği için (...) Araziye sulama, drenaj tesisleri ve tesviye yapıldığı için (...) Araziye ulaşım kolaylığı sağlandığı için (...) Masraflar azaldığı için (...) Tarımsal girdilerden tasarruf sağlandığı için (...)

DİĞER(...) (.....)

Projeyi Olumlu Bulanların Fikir Değiştirme Nedenleri

Arazisinden koptuğu için (...) Daha verimsiz yerden arazi verildiği için (...) Çevre ıslahı yapılmadığı için (...) İstekleri dikkate alınmadığı için (...) Ürün kalitesinde artma olmadığı için (...)

DİĞER (...) (.....)

S-26) Toplulaştırma sonucu oluşan yeni parsellerin adaletli bir şekilde dağıtıldığına inanıyor musunuz?

Kesinlikle inanmıyorum (...) İnanmıyorum (...) Kararsızım (...) İnanıyorum (...) Kesinlikle inanıyorum (...)

S-27) Yeni arazinizin eskiye göre daha verimli bölgede olduğuna inanıyor musunuz?

Kesinlikle inanmıyorum (...) İnanmıyorum (...) Kararsızım (...) İnanıyorum (...) Kesinlikle inanıyorum (...)

S-28)

Toplulaştırma projesi sonrası arazinizin değerinin arttığını dūřunuyor musunuz?	Kesinlikle katılmıyorum (...) Katılmıyorum (...) Kararsızım (...) Katılıyorum (...) Kesinlikle katılıyorum (...)	
	Toplulaştırma öncesi	Toplulaştırma sonrası
Arazi değeri (TL)		

S-29) Genel olarak yapılan arazi toplulaştırılmasını ekonomik yōnden faydalı buluyor musunuz?
Tamamen katılıyorum (...) Katılıyorum (...) Kararsızım (...) Katılmıyorum (...) Tamamen katılmıyorum (...)

S-30) Toplulaştırma sonrası oluşan yeni parsellerin miras, ortaklık, kiralama vb. yollarla yeniden parçalanabileceğine katılıyor musunuz?
Tamamen katılıyorum (...) Katılıyorum (...) Kararsızım (...) Katılmıyorum (...) Tamamen katılmıyorum (...)

S-31) Genel olarak yapılan projeden memnun musunuz?
Kesinlikle memnun değilim (...) Memnun değilim (...) Kararsızım (...) Memnunum (...) Kesinlikle memnunum (...)

S-32) Arazi toplulaştırma çalışmalarını diğer çiftçilere tavsiye eder misiniz?
Kesinlikle tavsiye etmem (...) Tavsiye etmem (...) Kararsızım (...) Tavsiye ederim (...) Kesinlikle tavsiye ederim (...)

Toplulaştırma sonrası yaşadığınız sorunlar nelerdir?

Sorunları Çōzüm önerileri:

Toplulaştırma sonrası projeden beklentileriniz: